

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Första kammaren.

Nr 13.

Onsdagen den 6 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 6.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 22, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa anslag under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr statsrådet *Johansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 161, angående anslag för budgetåret 1929—1930 till kommerskollegium samt de under kollegium lydande myndigheter och kårer m. m.; samt
nr 166, angående medel till understöd för upprätthållande av luftfart mellan Malmö och kontinenten vid vissa tillfällen innevarande vinter.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 7, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevillningsutskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:
nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskaffande av lastpenningarna; samt
nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Ungern slutet handels- och sjöfartsavtal.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottet betänkande nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående beaktande av vissa synpunkter vid den fortsatta utredningen av frågan om anordnandet av den statliga kontrollen av spritcentralens och tobaksmonopolets verksamhet.

I en inom första kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 145, hade herrar *Westman* och *Dahl* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att vid den fortsatta utredningen av frågan

*Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.*

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

om anordnandet av den statliga kontrollen av spritcentralens och tobaksmonopolets verksamhet måtte iakttagas:

A. *Beträffande båda monopolföretagen*

att den förstärkning av revisionen, som ur det allmännas synpunkt vore önskvärd, borde ske genom av riksdagens kamrar utsedda revisorer samt att formen av aktiebolag med delägarskap av enskilda aktieägare bibehölles,

B. *Beträffande Vin- och spritcentralens verksamhetsområde*

att sådan förändring genomfördes i rusdrycksförsäljningsförordningen den 14 juni 1917, att Pris- och inköpsnämnden avskaffades, samt

att för Vin- och spritcentralen meddelades bestämmelser, som avsåge att hålla denna fri från varje intressegemenskap med företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkade eller försålde rusdrycker eller maltdrycker eller idkade hotell- eller restaurantrörelse,

C. *Beträffande tobaksmonopolet*

att för riksdagen framlades utredning rörande förekomsten av provisioner i tobaksmonopolet och de åtgärder, vartill utredningen gäve anledning.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion I:145 av herrar Westman och Dahl, om skrivelse till Konungen angående beaktande av vissa synpunkter vid den fortsatta utredningen av frågan om anordnandet av den statliga kontrollen av spritcentralens och tobaksmonopolets verksamhet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1:o herrar *Boman, K. Oscar Ericson* i Obergå, *Leander, Nilsson* i Hörby och *Svedberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av den väckta motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

1) att i den blivande organisationen för de båda monopolföretagen föreskrift måtte lämnas, att revision kunde äga rum jämväl genom av riksdagen utsedda revisorer om och när riksdagen så beslöte; och

2) att formen av aktiebolag med även enskilda aktieägare måtte bibehållas.

2:o herr *Bergman*, som förklarar sig instämma i det av herr *Boman* m. fl. i förestående reservation under punkt 1) angivna yrkandet.

Herr **Boman**: Herr talman! Som kammaren torde finna, är detta utskottets betänkande åtföljt av tre reservationer. I den ena av dessa yrkas rent bifall till den väckta motionen, i den andra, som är avgiven av mig och fyra medreservanter, hemställs, att riksdagen i anledning av motionen »måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, 1) att i den blivande organisationen för de båda monopolföretagen föreskrift lämnas, att revision må äga rum jämväl genom av riksdagen utsedda revisorer om och när riksdagen så beslutar; och 2) att formen av aktiebolag med även enskilda aktieägare bibehålles». Till den första punkten av detta yrkande har även den tredje reservationen anslutit sig.

Jag vill gärna medge, att såsom allmän regel kan det inte vara lämpligt, att riksdagen, under det att en utredning pågår genom Kungl. Maj:t, lämnar några direktiv, men så alldeles okänt är detta inte — jag vill erinra om att riksdagen i fjol skrev angående taxeringsförordningen, och för närvarande ligger i bevillningsutskottet en av ett antal motionärer gjord framställning

om vissa riktlinjer beträffande denna revision av taxeringsförordningen. Jag tror nog, att man skulle kunna finna flera fall, då dylikt har inträffat.

Men det föreligger dessutom alldeles särskilda omständigheter i detta fall. Det förelåg från monopolutredningsmännen ett utlåtande angående Vin- och spritcentralen, daterat den 14 januari i fjol, och det sista utredningsbetänkandet om tobaksmonopolet är daterat den 21 november i fjol.

Förra året erhöll riksdagen meddelande om att Kungl. Maj:t ämnade på ett år förlänga avtalet med Vin- och spritcentralen för att bli i tillfälle att samtidigt underställa riksdagen båda ärendena, angående såväl Vin- och spritcentralen som tobaksmonopolet. Nu föreligger väl anledning att antaga, att ett liknande uttalande måste göras även i år beträffande Vin- och spritcentralen. Huruvida det konstitutionellt låter sig göra att förlänga avtalet med tobaksmonopolet utan riksdagens hörande, vill jag inte bestämt yttra mig om, men jag är tveksam därvidlag, ty där finnes dock ett avtal om ett utarrenderat statligt monopol över tobakstillverkningen, under det att Vin- och spritcentralen endast av Kungl. Maj:t erhållit rättighet till partihandel med vin och spirituosa — på detta område finns ju intet beslutat monopol, utan endast ett faktiskt sådant, och där existerar ytterligare den bestämmelsen att Kungl. Maj:t har utfäst sig att inte lämna någon ytterligare partihandelsrättighet till någon annan än dotterbolag till Vin- och spritcentralen.

Men det är inte nog härmed, utan detta ärende berör även ett område, som svenska riksdagen med rätta ansett vara utomordentligt ömtåligt. Det berör riksdagens beskattningsrätt. Ingen som tagit del av utredningskommitterades betänkande lär kunna jäva riktigheten av det uttalande, som göres i den av mig m. fl. avgivna reservationen, då vi säga, att dessa båda monopolföretag icke allenast inkassera skattemedel åt staten utan också bestämma beskattningens storlek i den form, att prissättningen på deras varor är avgörande för skattens storlek.

Vidare bekräftas i betänkandet nog också påståendet, att under dessa år avsevärda miljonbelopp uttagits i skatt utan svenska riksdagens beslut eller kännedom. Ett praktiskt bevis för sanningsenligheten av detta mitt påstående torde ligga däri, att då finansministern i år under hand hade erfårit, att Vin- och spritcentralen skulle sänka sina priser — varigenom naturligtvis den beskattning, nämligen omsättningsskatten på spritdrycker, vilken procentuellt utgår, skulle komma att sjunka, såvida inte antalet förbrukade litrar kraftigt steg, varom man ju inte hade någon visshet — så fann finansministern sig föranlåten att avvika från vad som var bebådadt i statsverkspropositionen och föreslå en höjning från 50 till 55 procent beträffande den utgående omsättningsskatten. Klarare bevis behövs väl inte för att den nye chefen för Vin- och spritcentralen funnit, att det tidigare har uttagits högre pris medförande större vinster än vad som varit avsett enligt riksdagens tidigare uttalande, att man inom Vin- och spritcentralen egentligen skall sörja för goda varor till bästa möjliga priser åt detaljhandelsbolagen och att vinsten skall utgå i form av skatt.

Slutligen vill jag säga, att den form, reservanterna givit sitt yrkande, inte såvitt jag kan finna, på något sätt begränsar Kungl. Maj:ts frihet att föreslå den organisation för dessa båda monopolbolag, som efter undersökning kan finnas lämplig. Vi uttala endast, att hur än organisationen må bli, så bör riksdagen, när den så önskar, äga rätt att deltaga i granskningen av företagen, och jag vill uttryckligen betona, att i reservationens motivering uttalas, att härmed tages icke ståndpunkt till det förslag, som är avgivet av utredningskommitterade, om en viss form för revision, nämligen genom en ständig jourhavande revisor. Sålunda begränsas icke på något sätt friheten att föreslå den organisation, som kan befinnas lämpligast.

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

För egen del skulle jag vilja göra ett uttalande, men det står endast för mig själv, och det är, att den lämpligaste formen för en revision vore sannolikt att låta statsrevisorerna verkställa densamma i samband med deras övriga revisionsarbete. Vill man förebygga, att dessa båda affärsföretag besväras av tvenne under samma år förekommande revisioner, så skulle detta mycket lätt låta sig göra, om de båda monopolbolagens räkenskapsår omlades att löpa t. ex. från den 1 juli till den 30 juni. Då bleve det helt naturligt, att aktiebolagsrevisionen inträffade på samma tid, som då statsrevisorerna äro samlade.

Huruvida det härför skulle behövas någon grundlagsändring eller ej är en fråga, som jag inte vill yttra mig om. Meningarna på detta område äro emellertid, har jag kunnat förstå, icke så obetydligt delade.

I det andra yrkandet, som framställts reservationsvis och som den ene reservanten, herr Bergman, icke har biträtt, hemställes, »att formen av aktiebolag med även enskilda aktieägare bibehålles». Skulle man gå över och förvandla dessa monopolföretag till rena statsföretag, bleve den första punkten i reservanternas hemställan obehövlig, ty det fölle av sig självt, att varje statsinstitution utan vidare kan granskas av statsrevisorerna. Men då jag och mina medreservanter haft den uppfattningen, att det nog innebär vissa fördelar, att rörelsen drives i aktiebolagsform, och att dessa fördelar äro så pass betydande, samt att de olägenheter, som till äventyrs åtföljt dem, ingalunda ständigt behöva finnas, så ha vi funnit oss böra tillfoga det yrkande, som innehålles i punkt 2.

Med stöd av vad jag här anfört, herr talman, ber jag nu att få yrka bifall till den av mig och mina medreservanter avgivna reservationen såväl i punkt 1 som i punkt 2, och jag vågar hemställa, om herr talmannen eventuellt ville framställa proposition på punkt 1 och punkt 2 var för sig, då det finnes ytterligare en reservant till förmån för punkt 1.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Den motion, som här föreligger och som utskottets utlåtande avser att besvara, har ju avgivits av tvenne motionärer, som deltagit i utredningen angående dessa bägge statsmonopol — vi ha oss alla bekant, vilka jag syftar på. Nu ha motionärerna där tagit upp en hel del spörsmål, som de begära, att riksdagen redan på detta stadium skall taga ställning till. Bevillningsutskottet har icke ansett det vara lämpligt att under nuvarande förhållanden göra några bestämda uttalanden vare sig i den ena eller andra riktningen. Som bekant har Kungl. Maj:t fortsatt med utredningen. Den pågår under finansministerns egen ledning, och uppdrag är lämnat till en särskild utredningsman, som skulle fortsätta arbetet angående monopolföretagens förhållanden.

Nu har finansministern givit vissa direktiv till denne utredningsman, och dessa direktiv finna inte motionärerna tillfredsställande, utan de föreslå i sin motion, att riksdagen skall göra vissa bestämda uttalanden, som väl då skulle bli direktiv för den fortsatta utredningen.

Det kan ju i allmänhet inte anses vara lämpligt, att riksdagen vid ett stadium som detta av en utredning skall ingripa i Kungl. Maj:ts åtgöranden. I och med att bevillningsutskottet har intagit denna principiella ställning, har utskottet därför inte på något sätt sagt ifrån, att icke de spörsmål, som motionärerna ha fäst uppmärksamheten på, böra vinna beaktande, utan tvärtom säger ju utskottet i sitt utlåtande: »Utskottet förutsätter, att vid denna utredning jämväl de synpunkter motionärerna framhållit bliva föremål för allsidigt övervägande.» Det förefaller mig, som om motionärerna borde kunna vara tillfredsställda härmed, och detsamma borde gälla reservanterna. Det är ändock att vänta, att denna utredning blir slutförd i så pass god tid, att riks-

dagen får dessa frågor på sitt bord redan nästa år. Då får man väl slå sig till ro till den tidpunkten och vänta med att taga ställning till denna fråga, tills utredningsarbetet har blivit slutfört.

Det är denna principiella ståndpunkt, som utskottets majoritet har intagit, och jag kan inte finna annat än att den borde kunna gillas av första kammaren. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
kontrollen af
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)*

Herr Bergman: Herr talman! När Vin- och spritcentralen inrättades, så hette det ju, att den skulle innebära avlägsnandet av det privata intresset i alkoholhanteringen. Den ene finansministern efter den andre deklarerade inför riksdagen, att all dess vinst skulle tillfalla statsverket. Det lider nog också intet tvivel, att detta var den egentlige upphovsmannens mening och framför allt deras mening, som läto förmå sig att medverka från nykterhetslägret — till vilka i förbigående sagt icke jag hörde, men det var många, som i god tro medverkade. Men man skall vara blind på båda ögonen för att icke se, att denna mäktiga stat i staten har blivit ett instrument icke blott för statens skatteuppbörd utan även för starka privatekonomiska finansintressen. Det är känt och vittnat till full evidens, att miljoner efter miljoner gått staten förbi och fått tjäna enskilda intressen.

Erfarenheten har visat, att finansministrarna, oberoende av vilket parti de tillhört, ha varit synnerligen undfallande för Vin- och spritcentralen, även där en allmän mening krävt en kraftig och självständig hand. En viss ljusning har nu visat sig i och med den undersökning, som nyss ägt rum angående de bägge monopolföretagen och som har bragt åtskilligt i dagen, men som ju genom de direktiv, som utredningsmännen fingo, blev begränsad, så att de icke kunde gripa in i de kanske mest betänkliga sakerna.

Emellertid var denna utredning i alla fall en nyttig gärning. Nu uttala sig utskottet och dess talesman här ganska optimistiskt om den tillit man kan hysa till den fortsatta utredningen och den nuvarande regeringens åtgärder. Det skulle vara glädjande, om man kunde dela deras mening i det avseendet, och jag hoppas ju gärna det bästa, men det kan i varje fall inte skada, att riksdagen säger sin mening åtminstone i den punkt, där det yrkas, att riksdagen, som representerar svenska folket, genom de revisorer, som den utser, skall kunna få granska här ifrågavarande stora företags förvaltning och åtgöranden. Det är ju dock i verkligheten fråga om företag av den största statsfinansiella betydelse och det förefaller då mycket egendomligt, att riksdagen, som annars har så vidsträckt granskningsrätt genom sina revisorer, icke skall få ha någonting därmed att göra.

Däremot är jag mycket tveksam, huruvida det är lämpligt att nu yttra sig så bestämt, huruvida dessa monopolföretag böra fortfaara att vara bolag, eller om staten helt enkelt skall göra dem till vad de dock i realiteten äro, nämligen verkliga statsmonopol, även i formellt avseende. Det är för tidigt, synes det mig, att taga ståndpunkt till detta spörsmål nu, innan den senaste utredningen är slutförd. Därför kan jag icke ansluta mig till herr Bomans reservation helt och hållet, men som han redan har nämnt, instämmer jag med honom i den första punkten angående riksdagens granskningsrätt, och jag instämmer också med honom i hans hemställan till herr talmannen, att reservationen måtte föredragas punktvist, så att vi kunna få rösta om varje punkt för sig. Jag yrkar då bifall till den första punkten i herr Bomans med fleras reservation.

Herr Westman: Herr talman, mina herrar! I min egenskap av motionär är jag givetvis utskottets ärade ordförande tacksam därför att han i sitt anförande så starkt betonat, att utskottets avslagsyrkande icke innebär, att utskottet har ställt sig sakligt avvisande till de synpunkter, som framföras i

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.

(Forts.)

motionen. Den ärade utskottsordföranden framhöll i stället, att skälet till att utskottet avstyrkt motionen är, att Kungl. Maj:t anser ytterligare utredning vara erforderlig och utskottet inte velat ingripa i den pågående utredningen.

När den ärade ordföranden sade, att detta är en principiell ståndpunkt, så kan jag däremot för min del icke instämma med honom. Sådan är icke riksdagspraxis. Vi veta alla, att riksdagen ofta ger direktiv för utredningar, som Kungl. Maj:t verkställer. Vi veta också, att sedan Kungl. Maj:t satt i gång med verkställandet av dylika utredningar, kommer det ofta motioner, vari yrkas, att riksdagen skall ingripa genom att ge Kungl. Maj:t påminnelser eller genom att anmoda Kungl. Maj:t att beakta även den eller den omständigheten, den eller den synpunkten. Dessa motioner röna mycket olika öden. Ofta bli de avslagna — jag har själv i andra lagutskottet många gånger varit med om att avvisa motioner, som inneburit ingripande i utredningar. Vi veta av egen erfarenhet nästan alla, att det förekommer talrika sådana avslag. Men jag har också — och det ha ni alla, mina herrar — varit med om att tillstyrka och besluta skrivelser från riksdagens sida i dylikt fall. Det finns talrika prejudikat härpå. Saken förhåller sig helt enkelt på det sättet, att här föreligger en omdömesfråga. Riksdagen har att avgöra, om den i det föreliggande fallet anser, att den vill framföra någon synpunkt. Det måste naturligtvis ur principiell synpunkt vara så, att riksdagen har en dylik frihet, ty om riksdagen har givit Kungl. Maj:t ett bestämt angivet uppdrag i ett visst fall och riksdagen sedan finner, att det har kommit till några nya omständigheter, så måste riksdagen kunna frigöra Kungl. Maj:t från det första direktivet genom att ingripa i utredningen och säga: var så god, här är ett nytt direktiv. Jag är för min del fullkomligt övertygad om att jag rätt återger svensk riksdagspraxis, när jag säger, att det finns inga som helst konstitutionella betänkligheter mot att bifalla motionen, om riksdagen anser sakliga skäl tala härför. Jag tror alltså, att vi lugnt kunna lämna den konstitutionella frågan åsido.

Jag ber nu att i korthet få utveckla de skäl, som medfört, att jag ansett, att man bort draga den föreliggande frågan inför riksdagen, och de skäl, som tala för att riksdagen bör vidtaga en åtgärd med anledning av den väckta motionen.

Det första skälet är att vi efter vad som har blivit konstaterat nödgas gå ut ifrån att det inom tobaksmonopolet har innästlat sig ett *provisionssystem*. Första gången frågan, huruvida det förekom provisioner inom tobaksmonopolet eller inte, kom upp, var i sammanhang med den seiersenska affären. För min del vill jag blott säga, att jag är av den uppfattningen, att det ingalunda är slutgiltigt utrett, hur det förhåller sig med den saken. Frågan om förekomsten av provisioner fick ny aktualitet därigenom, att monopolkontrollkommittén i sitt betänkande meddelade, att den erhållit kännedom om att ett anbud från en tobaksfirma hade framställts till en tjänsteman inom tobaksmonopolet om provisioner vid inköp av tobak.

Man har velat bagatellisera den händelsen. En tidning riktade den 28 november i fjol en fråga till verkställande direktören rörande vad som här förekommit, och jag skall ur dess artikel bara anföra ett kort stycke. Tidningen framställde till verkställande direktören frågan, om någon polisanmälan skett eller vore att vänta. Verkställande direktören »meddelade som svar härå att någon sådan anmälan icke gjorts, och han sade sig icke kunna förstå, vartill en sådan angivelse skulle tjäna, då det hela inskränkt sig till ett försök utan resultat och ingen som helst skada skett».

För min del kan jag inte underlåta att finna detta yttrande ganska egen-domligt och innebärande ett bevis på en glömska, som man inte skulle ha väntat sig, ty vid den tiden låg saken dock till på det sättet, att monopolkontrollutredningen hade anmält vissa förhållanden rörande en annan tjänsteman

inom monopolet, och styrelsen hade vidtagit enligt sin egen uppfattning skarpa åtgärder mot honom. Visserligen hade också denna sak förnekats i tidningarna av verkställande direktören, men det förhåller sig dock som jag säger. Vidare hade styrelsen erhållit kännedom om ytterligare fakta, som voro ägnade att giva styrelsen det intrycket, att en utredning kunde vara behöflig. Efter det uttalande, som verkställande direktören gjorde den 28 november, fattade styrelsen dagen därpå, den 29, beslut att sätta i gång en utredning på det sättet, att styrelsen anmodade en allmänt aktad och ansedd advokat att verkställa en utredning om vad som hade försiggått i fråga om provisioners tagande inom monopolet. Till en början fick man också veta, att det var styrelsens mening, att detta skulle vara en förberedelse till en polisanmälan. För den utredningsman, som monopolet tillkallade, har monopolkontrollutredningen ställt hela sitt material till förfogande, och även annat senare tillkommet material har kommit till hans kännedom. Man kan därför för närvarande säga, att den här affären är av vida större omfattning än vad som framgår av monopolkontrollutredningens betänkande. Jag har fäst uppmärksamheten på affärens omfattning även av det skäl, att finansministern uti sitt yttrande till statsrådsprotokollet, vilket här finnes tryckt i bilagan till motionen, på sid. 11 säger, att »styrelsen ansett angeläget, att full klarhet oförtövat åvägabragtes rörande erbjudandet av provisioner från viss leverantör, och för sådant ändamål anförtrott den härför erforderliga utredningen åt en utanför bolaget stående, fullt opartisk och kompetent person». Jag instämmer gärna i det lovord, som finansministern giver tobaksmonopolets förtroendeman. Men jag vill fästa uppmärksamheten vid, att finansministern har nöjt sig med alldeles för litet, då finansministern talat om och uttryckt sin tillfredsställelse med det förhållande, att utredningen skulle avse erbjudande av provisioner endast från *viss leverantör*. Vidare anser jag för min del, att finansministern har skrivit tämligen oförsiktigt, därest i hans uttalande får inläggas, att han är belåten med, att denna affär avvecklas utan att någon polisanmälan äger rum. Ty det möter, som jag av egen erfarenhet vet och som var och en lätt kan tänka sig, för en person, som ej är utrustad med de maktmedel, som stå till polisens förfogande, stora svårigheter att komma till klarhet i en affär av den art, varom här är fråga. Jag måste för min del uppställa det spörsmålet: varför har icke styrelsen gjort en polisanmälan? Redan i oktober månad erinrade monopolkontrollutredningen styrelsen om, att det fanns anledning att antaga, att provisioner erbjudos inom dess bolag, och man hade då kunnat ifrågasätta, om det ej varit klokt, att styrelsen genast hade kraftigt ingripit. Sedan dess har det nu gått fyra månader, och under tiden löper preskriptionstiden. För de förseelser, varom här är fråga, är preskriptionstiden både i fråga om straff och skadestånd två år. Således: det är ingalunda av mindre betydelse, att en så lång tid av preskriptionstiden som fyra månader har fått förflyta. Saken ligger ju till på det viset, att offentlig åklagare äger befogenhet att föra talan i mål av den beskaffenhet, varom jag nu talar. Men han får göra detta först efter det, att målsägare har gjort anmälan till honom. Enligt min mening borde styrelsen ha skött detta på det sätt, att styrelsen vid sidan av sin privata utredning också hade satt polisen i rörelse. Jag vill gärna erkänna, att en framstående advokat kan uträtta mycket, som kanske polismyndigheten ej skulle kunna göra, men å andra sidan kan utan minsta tvivel polisen göra mycket, som den framstående advokaten ej kan göra, och det hade enligt min mening varit det lämpligaste, om styrelsen sålunda hade gått fram på två linjer. Jag menar, att så fort styrelsen funnit tillräckligt material föreligga för polisanmälan, så borde denna ha skett och alltså advokaten ej fått ensam taga på sig bördan att verkställa en grundlig och alltomfattande utredning. Man vet

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

inte när den blir avslutad. Under tiden ställer styrelsen sig avvaktande, och därunder löper preskriptionstiden.

Det är enligt min mening synnerligen viktigt, att man bekämpar provisionssystemet så fort det börjar sticka upp huvudet. Statsmakterna ha varit av samma mening. De ha 1919 stiftat en lag mot illojal konkurrens. Det skedde naturligtvis i den förhoppningen, att lagen skulle visa sig verksam, och när åtal av offentlig myndighet gjorts beroende av målsägare, litade man naturligtvis på, att målsägaren skulle finna det vara förenligt med sitt intresse att göra anmälan. Så sker ju också i de flesta fall i vårt land därför, att det vanligen finnes flera målsägare, som äro bosatta inom landet. Men i detta fall förhåller det sig ej så. I detta fall finnes praktiskt taget i Sverige endast en målsägare, nämligen tobaksmonopolet. Därför har tobaksmonopolet i sin hand att hindra, att en polisutredning kommer till stånd, genom att underlåta att göra anmälan. Hade det funnits svenska konkurrenter, hade de kunnat göra en anmälan, men nu finnes det naturligtvis ej några svenska konkurrenter till de utländska tobakshandlarna därför, att vi ej ha någon svensk tobaksodling, som i detta fall kunde komma i fråga som konkurrent.

Det förhåller sig tyvärr så, att provisionssystemet är ganska utbrett inom vårt näringsliv. Den svenska redligheten har på det området visat sig mindre hållfast än vad man skulle ha hoppats och önskat. Detta är ägnat att väcka allvarliga farhågor. Skulle på grund av bristande skyddsåtgärder mot provisionssystemet detta sprida sig så, att det inträngde även i statsförvaltningen, skulle situationen i vårt land bli ohygglig. Man brukar ofta klandra den svenska riksdagen. Man brukar jämföra våra dagars riksdag med frihetstidens. Men i ett avseende råder det en himmelsvid skillnad mellan våra dagars riksdag och frihetstidens, däruti nämligen, att våra dagars riksdag är fullständigt fri från den korruption, som rådde under frihetstiden. Man äger därför anledning att hoppas, att i vår riksdag skall finnas den moraliska stämning, som innebär, att riksdagen obevekligen kräver, att när dylika företeelser sticka upp huvudet inom områden, över vilka riksdagen har inflytande, skola dessa tendenser nedslås och de missförhållanden, som inrotat sig, undanröjas. Jag anser för min del, att riksdagen skulle göra vårt land stort gagn och handla sig själv värdigt, om riksdagen genast vid första antydan till att sådana företeelser som dessa inte beivras med den skärpa, som är önskvärd, ingriper för att få till stånd, att den styrelse, varom det nu närmast är fråga, utan dröjsmål vidtager alla erforderliga åtgärder.

Om alltså det förhållande, som jag nu berört, har utgjort en anledning till att väcka den motion, som behandlas här i dag, har jag också haft ett par andra syften med motionen.

Ett av dessa har varit att klargöra den huvudpunkt, varom striden rörande de båda monopolföretagens framtida organisation kommer att röra sig. Statsrådet har i sitt uttalande till statsrådsprotokollet yttrat, att huvudfrågan enligt utredningsmännens mening skulle vara den, att livbolagen skulle inträda i de båda bolagen såsom innehavare av respektive stam- och preferensaktierna. Som motionärerna ha uppvisat i motionen, beror detta på en missuppfattning. Huvudpunkten för utredningsmännen har varit, att man skulle bibehålla och giva verkligt innehåll åt *aktiebolagsformen*. De skäl, som tala för att göra detta, äro dels, som allmänt har erkänts — även av herr statsrådet — handelspolitiska, dels också, att man på detta sättet får tillfälle att tillgodogöra sig enskilt initiativ, enskild affärserfarenhet, och att man också på det viset erhåller större rörelsefrihet för ledningen av företagen. Dessutom kan man på det sättet, genom att ha enskilda delägare i aktiebolaget, vinna en garanti inför allmänheten för, att vid skötseln av företagen inte politiska synpunkter få komma in i alltför stor utsträckning. Allmänheten får se, att dessa monopolföretag ej betrak-

tas såsom någon politikernas ensak. Vilken åsikt man än har om utsträckningen av statsdriften till olika områden, synes det som om man likväl borde kunna vara ense därom, att det vore synnerligen olämpligt, att staten socialiserade och under sitt ansvar som statsdrift dreve rörelsen inom de båda affärsgränar, varom det här är fråga, spriten och tobaken. Enligt min uppfattning och min känsla är det staten ovärdigt att handla med sprit, att försöka konjak eller eau de vie eller att slå ihop vinskvättar av överblivna vinlager för att sälja dem som glögg i Norrland, med ett ord att driva hela den rörelse, som är oundgänglig i en sådan affär. Och jag tror också, att man lugnt kan säga, att det ej heller är lämpligt för den svenska staten att uppträda som köpare på olika vitt avlägsna tobaksmarknader och sedan hava tobakslager, som råka ut för det ena eller andra ödet. Jag tror, att det är bättre, om ett eller annat tobakslager förstörs på enskilt konto än att det skall ske på statens.

Det yrkande, som är framställt i motionen, och som även återkommer i reservationen, avser att föra fram redan nu den huvudpunkt, varom striden i det följande kommer att stå, nämligen om man skall i en eller annan form socialisera de båda monopolföretagen eller icke. Skall man göra dem till områden, där drift på statens ansvar skall förekomma? Eller skall man behålla en aktiebolagsform? Det torde väl ej vara tivel enligt min tanke därom, att man åtminstone från borgerligt håll skall känna sig benägen för att välja en aktiebolagsform med enskilda aktieägare i viss omfattning, och jag vågar tro, att man också långt in i det socialdemokratiska lägret skall rygga tillbaka för att slå in på socialisering i fråga om dessa företag.

Nu kan man säga: varför äro herrarna så angelägna om att riksdagen skall taga ståndpunkt i detta avseende redan nu? Kunna ej herrarna lita på, att riksdagen nästa år, när frågan då kommer fram, skall kunna vaka över, att en sådan aktiebolagsform blir den, som kommer att genomföras? Till svar härpå vill jag säga, att statsrådet och chefen för finansdepartementet genom tidigare uttalanden låtit förstå, att han inte varit obenägen att tänka sig en socialisering i en eller annan form av dessa båda företag. Hans uttalande till statsrådsprotokollet ger honom också fria händer att gå ifrån aktiebolagsformen, även om han använt formuleringar, som visa att han ej är benägen att därvid gå så långt, som kontrollstyrelsen enligt sin gamla kända ståndpunkt önskar. Man kan, därom ha vi fått erfarenhet, icke med säkerhet lita på, att en högerregering alltid handlar så som man skulle vänta sig efter de principer, som den företräder. Under sådana omständigheter har jag ansett, att det är nödvändigt att redan nu föra denna fråga på tal. Ty om det från regeringens sida nästa år skulle komma ett förslag, som innebär, att regeringen i verkligheten har övergivit aktiebolagsorganisationen, kan det möta svårigheter för bevillningsutskottet att då gå tillbaka till denna. Skall bevillningsutskottet göra detta, får bevillningsutskottet naturligtvis börja på att föra underhandlingar med enskilda för att förvärva dem som aktieägare, och då kan det ju hända att bevillningsutskottets ärade ordförande råkar ut för en kritik av samma innehåll som den han i år råkade ut för vid de underhandlingar som utskottet bedrev i sockerfrågan. Jag har därför velat räcka den ärade ordföranden en hjälpande hand, så att den ärade ordföranden ej skulle behöva råka ut för en sådan obehaglig situation två år å rad.

Slutligen skall jag be att få med några ord beröra frågan om anordnande av revisionen av de båda företagen. Som herrarna säkert erinra sig, har 1922 års riksdag gjort ett uttalande av det innehåll att det ej är tillräckligt med av Kungl. Maj:t utsedda revisorer utan att riksdagen bör få inflytande på revisionen. Och erfarenheten har väl sedan dess bekräftat, att den revision, som hittills kommit till stånd, inte har varit effektiv. De revisorer, som hittills fungerat, de ha ju — *med vissa undantag* — fattat sin uppgift så, som

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang.
kontrollen af
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

det är alltför vanligt, att revisorer göra i vårt land i enskilda företag. De fatta sin ställning så, att de äro majoritetens män lika väl som bolagsstyrelsen är det, och de draga sig därför för att framställa några som helst anmärkningar. Vi ha i vårt land till vår olycka haft alltför många sovande revisorer. Det har varit en olycka ej blott för de enskilda affärsföretagen, utan också för våra kommuner. Jag vill ej uppriva de sår, som vi alla säkert tänka på. Riksdagen bör enligt min mening nu få ett tillfälle att sätta in en livgivande kraft i revisionen av våra båda monopolföretag. För att riksdagen skall medverka vid revisionen av dessa företag finnes det också ett alldeles särskilt skäl däri, att dessa företag, som redan den förste ärade talaren påpekade, hava karaktären av skatteinstrument. Det skall helt säkert visa sig, att om riksdagen utser revisorer, komma dessa revisorer att hava ett ryggstöd, som kan vara behöfligt för dem, när de börja att uppträda kritiskt gentemot stora och mäktiga affärsintressen. Det är vidare att förvänta, att riksdagens revisorer komma att stå uti den nära kontakt med allmänheten, som är av den allra största betydelse, om de skola finna uppslagsändar för sin verksamhet.

Den förste ärade talaren ville i sitt anförande lämna därhän, huruvida det vore lämpligt, att man anförtrorde granskningen å riksdagens vägnar åt statsrevisionen, eller om man skulle utse särskilda revisorer. Jag vill för min del säga, att om man vill behålla aktiebolagsformen så tror jag, att det av juridiska skäl kommer att visa sig vara omöjligt att anförtra granskningen åt statsrevisionen, enär man då riskerar, att statsrevisorerna få tillfälle att granska först sedan bolagsstämman beviljat ansvarsbefrielse. I så fall blir emellertid ju statsrevisorernas ställning föga aktynsfulla. Ty då kan ju deras granskning ej resultera i något uttalande av verklig juridisk betydelse. Utredningsmännen ha också vid den förberedande prövningen av den här frågan kommit till det resultat, att det är nödvändigt, om man vill behålla aktiebolagsformen, att man går över till systemet med särskilda av kamrarna utsedda revisorer. Härigenom vinner man också en mycket stor fördel, den fördelen nämligen, att riksdagens granskningsmän få tillfälle att utöva en kontinuerlig granskning. Det är så gott som nödvändigt, om revisionen skall ha något värde inom affärsföretag av denna omfattning, att den kan utövas kontinuerligt och ej bara begränsas till de månader av året, då statsrevisorerna äro samlade.

Jag vågar tro, att de huvuddrag, som jag här tillåtit mig framhålla, äro av den betydelse, att det har varit väl värt att fästa riksdagens uppmärksamhet vid dem. Jag har nu framlagt mina åsikter. De äro ju fixerade i de yrkanden, som äro framlagda i den av mig och herr Dahl väckta motionen. Men det är givet, att man ej kan begära, att riksdagen i alla punkter skall göra de uttalanden, som man skulle anse vara önskvärda. I den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen har en ytterligare utkristallisering av huvudlinjerna ägt rum, och eftersom det möter mindre betänkligheter för flere av kammarens ledamöter att ansluta sig till denna reservation än till motionen, så vill jag för min del också göra det. När jag gör det, vill jag särskilt framhålla, att uti herr Bomans reservation visserligen i klämman saknas ett uttalande, att utredningen rörande provisionssystemet bör offentliggöras och framläggas för riksdagen, men att det i stället finns ett uttalande av samma innehåll infört i motiveringen. så att i det avseendet ett bifall till reservationen och till motionen är likvärdig. Jag anser mig därför, herr talman, böra yrka bifall till den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen.

Herr Bergman: Herr talman! Den siste ärade talaren yttrade sig bl. a. om aktiebolagsformen och rekommenderade ett vidhållande av den, därför att den dels skulle ge större rörelsefrihet och dels möjliggöra utnyttjandet av den enskilda affärsrutinen. Jag vill då säga, att denna större rörelsefrihet med an-

vändande av affärsmetoder från den enskilda verksamheten just är det som föranlett de klandrade åtgärderna. För min del tycker jag, att en affär sådan som denna, bör ha så liten rörelsefrihet som möjligt. Jag delar herr Westmans uppfattning, att det är staten ovärdigt att handla med sprit, men då han därav drager den slutsatsen, att staten bör anförtro dessa staten ovärdiga affärer åt några enskilda personer, vilka i form av privat bolag skola handhava vad staten anser för sinutsligt att lägga sig i, så tycker jag att detta är ett något jesuitiskt resonemang. Skall staten ha ansvar för affären och vinsten därav, lär den väl icke kunna komma ifrån smutsen i alla fall. En sådan affär som rusdrycksförsäljning bör enligt min syn på saken drivas i syfte att snarast möjligt avvecklas.

Det var emellertid icke närmast för att utveckla detta radikala program jag begärda ordet, jag säger det blott därför att herr Westman kom in på dessa saker sedan jag begärt ordet. Jag begärde annars ordet därför, att herr talman meddelade, att han icke kunde bifalla den framställning, som herr Boman och jag hade gjort, att taga reservationen punktvis. Jag anhåller därför att få ändra mitt yrkande såtillvida, att jag nu yrkar bifall till min egen reservation, som ju är identisk med första punkten i herr Bomans. Den innebär således, »att riksdagen i anledning av den väckta motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i den blivande organisationen för de båda monopol-företagen föreskrift lämnas, att revision må äga rum jämväl genom av riksdagen utsedda revisorer om och när riksdagen så beslutar». Denna formulering innebär, som herrarna torde finna, icke något ställningstagande till den frågan, hurvida dessa eventuella revisorer böra vara de vanliga statsrevisorerna eller några *ad hoc* av riksdagen särskilt valda revisorer. Den fastslår endast den principen, att riksdagen med avseende på en verksamhet med denna statsfinansiellt betydelsefulla karaktär skall ha samma möjlighet som i avseende på andra statens affärer, att genom av riksdagen utsedda revisorer utöva den granskning, som kan anses påkallad.

Jag ber alltså att få yrka bifall till min reservation.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Jag har funnit mig föranlåten begära ordet en gång till för att med anledning av den ärade motionärens yttrande här säga några ord.

Den ärade motionären sade, att det sedan utredning hade avlämnats, icke hade tillkommit några nya omständigheter och det kan ju då inte heller vara anledning till att nu vidtaga några särskilda åtgärder; den utredning, som vi här tala om, pågår ju i vanlig ordning, och man har ju intet annat att göra än att ge sig till tåls, tills den blir slutförd. Det ämne, som motionären tog upp, var just frågan om provisionerna, och han var tydligen mycket ängslig för att icke detta skulle vederbörligen beivras och ansåg att det fanns skäl för att se det så som om man ville bagatellisera den frågan. Jag vill försäkra den ärade motionären, att man i utskottet nog haft sin uppmärksamhet fäst på den, men det har kommit till utskottets kännedom, vilket motionärerna och förresten hela riksdagen har reda på, att monopolbolagets styrelse vidtogit åtgärder för att få en ingående utredning om dessa spörsmål till stånd. Frågan huruvida sedan dessa förhållanden äro av den art, att de skola bli föremål för rättslig undersökning eller ej, torde det väl icke vara möjligt för utskottet eller för riksdagen att på detta stadium taga någon bestämd ställning till. Jag är förvissad om att, därest det finns anledning till att rättsliga åtgärder skola vidtagas, dessa icke komma att försummas. Det synes mig som om det icke vore nödvändigt vare sig för utskottet eller för riksdagen att säga ifrån om dessa saker nu, därför att det måste väl vara självfallet att något uttalande härutinnan icke må anses vara varken lämpligt eller nödvändigt.

Vad sedan beträffar organisationsformerna, angående dels själva monopol-

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.

(Forts.)

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

bolagens handhavande och dels revisionen, kom ju den ärade motionären i sitt uttalande icke fram med några nya uppslag, och jag vill understryka, att utskottet inte har tagit ställning vare sig till det ena eller det andra utan avvaktar, att den utredning, som nu pågår, skall komma med någon slutgiltig ställning i hithörande spörsmål. Jag vet icke, huruvida frågan om den ena eller den andra formen skall vara mera tilltalande, om man skall kalla det för socialisering eller ej, är av så stor betydelse, ty vi ha väl i alla fall klart för oss, att båda dessa företag ju äro förstatligade och att det bara gäller själva organisationsformen. För övrigt är det icke någon, som har annan uppfattning än den, att resultatet av deras verksamhet skall komma statsverket till godo helt och hållet. Huruvida glöggen smakar bättre i Norrland, om det finns den ena eller den andra organisationsformen, skall jag låta vara osagt. Det kommer väl att smälla lika högt, förmodar jag.

När sedan den ärade motionären ville varna mig för att komma in på några villovägar och nämnde, att detta var anledningen till att motionen kommit fram, skulle jag vilja säga, att denna motion väcktes långt innan bevillningsutskottet påbörjat sitt arbete under detta år eller i varje fall innan det sammansatta bevillnings- och jordbruksutskott, som den ärade talaren syftade på, kommit i arbete. Han syftade givetvis på att detta utskott gjort en förfrågan angående det ärende, som det hade under omprövning. Jag vill bestämt påstå, att denna lilla utsvävning, som utskottet här gjort sig skyldig till, var mycket oskyldig i förhållande till de anvisningar, som de ärade motionärerna ge i sin motion, då de säga: »Om t. ex. Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära, att aktiebolagsformen skulle övergivras för en annan organisationsform, skulle det erbjuda stora svårigheter för riksdagen att återgå till densamma, enär det på grund av tidens korthet och de ovissa förhållandena skulle vara vanskligt för utskottet att föra erforderliga underhandlingar med enskilda till ett lyckosamt slut.»

Det må ju vara förlåtligt om utskottet handlat som antytts, då det till sitt förfogande haft litteratur av detta slag, därtill utgiven av ett förutvarande statsråd och en mångårig och beprövad ledamot av konstitutionsutskottet. Då är det klart, att man icke kan anse det vara så förfärligt farligt, om man i en annan fråga skulle göra någon mycket oskyldigare förfrågan än vad de ärade motionärerna här vilja peka på.

När sålunda herr Westman vill påstå, att detta torde utgöra någon sorts varning för vad vi gjorde långt efteråt, vågar jag påstå att det är rena skrymteriet, därför att herr Westman hade säkerligen icke, då denna motion skrevs, reda på vad vi skulle företaga oss.

Jag vill, herr talman, ytterligare understryka att i det yttrande, som herr Westman här haft, ha icke framkommit några som helst argument, som ge anledning för kammaren att icke här följa utskottets hemställan, ty de påpekanden, som gjorts såväl i motionen som i en av motionärernas uttalanden här, de ha understrukits i utskottsutlåtandet, då det där säges, att de böra vederbörligen beaktas under framhållande av att utskottet nu endast vill säga ifrån att det anser, att vi icke äro färdiga att taga slutgiltig ställning till huruvida det skall ordnas på det ena eller det andra sättet. Jag är förvissad om att kammaren gör klokast i att lugnt avvakta den utredning, som vi ju säkerligen ha att förvänta inom den närmaste tiden. Med dessa ord ber jag då att få förnya mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Örne**: Herr talman, mina herrar! För min del kan jag på det allra livligaste instämma med herr Westman, då han talar om faran av att ett pro-

visionssystem skulle kunna innäslä sig i statsförvaltningen eller i de affärer, som staten har med att göra. Över huvud anser jag att provisionssystemet bör över allt med de allra kraftigaste medel och med den största energi bekämpas. Nu säger emellertid herr Westman att preskriptionstiden löper för var dag som går. Jag frågade mig, då jag hörde detta yttrande, varför herr Westman valt denna egendomliga väg att få upp saken till regeringens beaktande, den egendomliga vägen att väcka en motion, som han ju visste skulle komma att ligga ganska länge i utskottet och i lyckligaste fall icke komma fram förrän i mitten av riksdagen. Då herr Westman särskilt hade sin uppmärksamhet fäst på den saken, tycker jag att han borde ha interPELLERAT statsrådet och chefen för finansdepartementet vid något av de första plena som kammaren höll denna riksdag. Det hade då blivit tillfälle att få en allmän uppmärksamhet riktad på frågan och få den även debatterad i riksdagen. Det syfte, som motionärerna haft, kan inte vinnas genom en riksdagsskrivelse, såvitt jag förstår, i någon större utsträckning än som kunde ha vunnits genom en interpellation.

Sedan skall jag be att få yttra ett par ord beträffande frågan i allmänhet. Jag har inte haft tillräckligt mycken tid — det skall jag gärna erkänna — att ingående studera de bägge monopolutredningarna. En sak, som slagit mig, beträffande båda utredningarna, är emellertid att de synas mig i huvudsak ha fäst sig vid de *anmärkningar*, som kunna vara att göra emot skötseln av företagen, men mycket litet framhåvt de *förtjänster*, som förvaltningen av de bägge monopolen har.

Det synes mig vara alldeles obestriddligt att det knappast finns några monopol på dessa områden som äro bättre skötta ifrån statsfinansiell synpunkt än tobaksmonopolet och spritmonopolet i Sverige. Även i tekniskt avseende tror jag att dessa bägge monopol hava gått i spetsen och gjort åtskilligt, som enskilda icke skulle ha åstadkommit, men jag ger herr Westman och hans medmotionär fullkomligt rätt uti att det särskilt i tobaksmonopolet förekommit saker, som icke få förekomma vare sig i offentlig eller enskild förvaltning. Men med ett starkt understrykande av detta kan man ändå icke underlåta att visa på de goda sidor, som denna förvaltning har haft.

Herr Westman fäste stort avseende vid att aktiebolagsformens bibehållande borde av riksdagen understrykas. Jag blev mycket överraskad över detta, ty jag har icke hört någon starkare opinion, som krävt, att dessa bägge monopol skola förvandlas till reguljära ämbetsverk. Inom mitt eget parti har jag icke på länge hört någon, som talat för detta — på allvar åtminstone — och inom övriga partier känner jag icke ställningen, men offentligen ha åtminstone icke några starkare krav på detta kommit fram. Till och med tobaksarbetarnas fackliga organisation, som tidigare ville ha det hela ordnat som ett ämbetsverk med ordinarie statsanställning för arbetarna, även denna organisation har nu, såvitt jag vet, icke de sista åren på något skarpare sätt betonat kravet i den riktningen, och då ser jag icke varför det finns någon särskild anledning för riksdagen att vid detta tillfälle särskilt framhålla aktiebolagsformen såsom den, som bör i framtiden användas.

Herr Westman framhöll mycket starkt, att det har funnits alltför många sovande revisorer här i landet och att det varit en stor olycka både för den kommunala och för den enskilda verksamheten. Jag ger honom fullständigt rätt i detta, men jag har å andra sidan, det måste jag säga, rätt svårt att förstå, att riksdagsmän, valda till revisorer av riksdagen, ha någon slags särskild kraft i jämförelse med kanske samma personer, tillsatta av Kungl. Maj:t. Jag tvivlar icke alls på att om riksdagen tillsätter revisorer med den instruktionen att så många anmärkningar som möjligt skola göras och att villkoret för, att vederbörande skall få kvarbliva i sitt revisorsämbete är, att han hopar anmärk-

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.

(Forts.)

ningar i stora mängder, komma sådana anmärkningar att framställas av de riksdagsvalda revisorerna, men jag undrar, om verkligen något sådant kan vara till gagn från statens synpunkt, och jag hoppas, att de ärade motionärerna icke tänkt sig, att saken skulle läggas på det viset.

När det gäller en sådan affärsverksamhet som denna, är det givet, att revisorerna måste uppmärksamma de stora linjerna i förvaltningen och fästa styrelsens uppmärksamhet enskilt på alla de småsaker, som finnas att anmärka på, och att, om de se, att rättelse icke åstadkommes, även föra fram detta inför offentligheten; men jag tror, att vi kunna säga, om vi följt statsrevisionens verksamhet under de sista åren att åtskilliga anmärkningar framkommit, som kanske icke varit absolut nödvändiga och kanske icke heller så fullt befogade som offentliga revisionsanmärkningar böra vara. Men de anmärkningarna, som framkommit, ha ju städse av pressen utnyttjats för att angripa den förvaltning, mot vilken anmärkningarna riktats, på ett sätt som kanske icke alltid varit fullt lämpligt ur vare sig den föreliggande sakens synpunkt eller ur statsnyttans synpunkt. Institutioner som tobaksmonopolet och spritmonopolet ha givetvis behov av en viss rörelsefrihet, och det gäller att inte framställa anmärkningar i annat fall än då denna rörelsefrihet har begagnats på ett sätt, som varit stridande emot statens intresse. Att revisionen bör vara noggrann och vara sträng är jag sålunda fullt ense med motionärerna om, men jag finner det icke nödigt att särskilt inrätta revisionen så, att den skall lägga an på att göra anmärkningar i tid och otid.

Till slut skall jag be att få säga ett par ord om den så att säga konstitutionella sidan av saken. Motionärerna hemställa, att riksdagen måtte begära att vid »frågan om anordnandet av den statliga kontrollen av spritcentralens och tobaksmonopolets verksamhet måtte iakttagas» o. s. v. Det är således en direkt order till regeringen, som riksdagen skulle ge. Kan det verkligen vara önskvärt, att riksdagen i organisatoriska frågor utfärdar sådana order, innan en pågående utredning blir färdig och förelagd riksdagen? Jag tror, att det skulle vara högeligen olägligt, om riksdagen skulle slå in på dylika banor.

För min del har jag tillräckligt stort förtroende för den nu sittande regeringen, liksom jag skulle haft det för de två närmast föregående, för att tilltro regeringen förmågan att göra så gott det i mänsklig makt står för att få spörsmålen allsidigt utredda, innan de föreläggas riksdagen. Om det sedan är så, att riksdagen icke är nöjd med de förslag, varuti utredningarna resulterat, så har ju riksdagen möjlighet att ändra, och skulle det befinnas att de behöfliga ändringarna äro så stora, att de icke kunna genomföras av den pågående riksdagen, finns det ju alltid den möjligheten att skriva och begära ett nytt förslag. Vi skola komma ihåg, att när det gäller organisationen av dessa bägge anstalter, så är det inte så oerhört brådskande att få frågan om aktiebolag eller icke aktiebolag eller om livförsäkringsbolagens ställning såsom aktieägare och dylikt behandlad under den ena eller den andra riksdagen, utan vad som här är viktigt är, att de missbruk, som konstaterats i förvaltningen, bli tillräckligt kraftigt beivrade. Själva organisationsfrågan är icke av den trängande natur att den behöver avgöras det ena eller det andra året. Jag kan för min del inte förstå, att det skulle vara någon lycka, om vi skulle komma in i ett sådant tillstånd i fråga om rikets förvaltning, att vi ha en regering vars uppgift är att styra och vid sidan av den ha en riksdag, som ideligen griper tag om ratten och vrider åt sitt håll. Det måste komma att medföra de allra största olägenheter, om inte i vart särskilt fall, så i det stora hela för förvaltningen av landet. Jag anser för min del, att riksdagen bör ha stor makt, men bör frivilligt ålägga sig den begränsning, som hänsynen till klok och riktig förvaltning alltid och allestädes måste kräva. Och en sådan hänsyn består bland annat i att inte,

innan en utredning är fullbordad, komma med order om vilket resultat denna utredning bör komma till.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Herr Leander: Herr talman! För ett par dagar sedan läste man i en av huvudstadens tidningar, att bakom motionärernas synpunkt torde »stå en stark och utbredd opinion, en opinion, som med begriplig och berättigad förvåning följt vissa osunda utvecklingstendenser inom monopolföretagens förvaltning. Vad t. ex. tobaksmonopolet beträffar är det alldeles givet en fråga av allmänt intresse att få klarlagt, i vilken utsträckning provisioner därstädes förekommit, och att för framtiden förebygga sådana medelsplaceringar och valutaspekulationer, som de av monopolkontrollutredningen påtalade». — — — »Frågan om huru den statliga kontrollen över monopolföretagen skall anordnas är likaledes av synnerlig vikt att få behörigen utredd.» Man skulle kunna tro, att detta uttalande vore ett förord för bifall till det yrkande, som framställts av reservanterna, men detta finner nu tidningen vara konstitutionellt betänkligt eller rentav oriktigt. Det skulle vara, menar tidningen, att sätta sig i Kungl. Maj:ts »stad och ställe», och det skulle utgöra ett betänkligt ingrepp på Kungl. Maj:ts myndighetsområde. Det är nu emellertid icke alla, som kun-
nat lägga sig till med denna uppfattning.

Denna fråga är ju icke någon ny fråga, som nu diskuteras för första gången. utan den har förevarit här i riksdagen flerfaldiga gånger, så att de, som varit med här i riksdagen under några år, äro ganska väl insatta i frågan. Det torde väl ändå vara en stadgad majoritet här inom riksdagen, som anser, att riksdagen också bör ha ett ord med i laget i fråga om revisionen av monopolföretagens räkenskaper och förvaltning eller, såsom nu reservanterna hemställa, att riksdagen skulle få utse revisorer i en eller annan form för granskning av monopolföretagens förehavanden. Likaledes torde det väl också vara de flesta här inom riksdagen, som hysa den uppfattningen, att bolagsformen med enskilda aktieägare i viss grad bör bibehållas.

Min vän, professor Bergman, har visserligen vissa betänkligheter häremot, såsom vi hörde. Nu brukar det ibland vara fallet, att statens företag skötas ganska dåligt, och i så fall skulle det kunna vara ett nykterhetsintresse, att staten finge ensam inneha skötseln av ifrågavarande företag. Såsom herr Westman förut framhållit, skulle det emellertid medföra ganska stora betänkligheter och vanskligheter, om staten skulle helt övertaga denna hantering. Jag tror således, att även herr Bergman omsider skall finna, att bolagsformen är den bästa. Även med hänsyn till detta förhållande borde det icke vara så farligt, att riksdagen talar om för Kungl. Maj:t, att den i dessa båda punkter har bildat sig en stadgad mening, ty det bör ju ändå vara ett förtroendefullt samarbete emellan regering och riksdag. Om man säger, att det skulle vara att träda Kungl. Maj:ts rätt för nära, ifall riksdagen på detta sätt uttalade sig. kan man icke tycka annat än att det vore att se spöken rentav på ljusa dagen. Omsorgen om regeringsmaktens prestige, som man särskilt på sista tiden har visat sig hysa, den är ju ganska lovvärd, men man kan gå för långt i denna sin nitälskan, och det vill synas som om man redan på visst håll kommit nära gränsen av det sentimentala.

I allt fall är ju nu frågan genom den väckta motionen återigen bragt på tal i riksdagen, och det gäller för riksdagen att ändå göra ett uttalande. Det uttalande, som utskottet föreslår, finner jag för min del vara alltför svävande och intetsägende, höll jag på att tillägga, och jag har därför ansett, att jag borde sluta mig till den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen, ty jag kan icke finna, att den innehåller något så förgrifligt.

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Visserligen kan man med herr Örne erkänna de goda sidorna av förvaltningen inom monopolföretagen, men det är väl icke det vi nu ha att yttra oss om, utan här gäller det att rätta till sådant som är i olag, och det är sannoligen ganska mycket att anmärka emot vad som förekommit inom monopolföretagen.

Herr Westman, som är fullständigt inne i frågan, sade ju, att det är mycket anmärkningsvärt, som kommit i dagen, men han lät förstå, att det kan vara ännu mer, som ingen har reda på, och det ha vi på känn litet var. Då vore det väl underligt, om icke riksdagen skulle kunna göra ett så hovsamt uttalande som det, som reservanterna här föreslagit. Det gäller ju i alla fall en beskattningsfråga, och där tillkommer det riksdagen att säga sitt ord.

Härmed har jag, herr talman, velat yrka bifall till båda punkterna i den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen.

Herr Dahl: Herr talman! Jag tillåter mig först med några ord beröra den konstitutionella inställning, som denna fråga har fått genom sista delen av den näst föregående talarens anförande, liksom ock genom den tidigare offentliga diskussionen. Det har uttalats »förvåning» över att ett sådant yrkande som motionärernas kunnat framkomma, och jag förmodar, att ordet »förvåning» skall vara en älskvärd omskrivning för det omdömet, att motionärernas tilltag är opassande. Herr Örne kvalificerade sin mening på den punkten därhän, att han påstod det vara opassande, att riksdagen ger direktiv för en pågående utredning: det vore lyckosamt, om riksdagen ej fattade om ratten, utan lät Kungl. Maj:t sköta regementet. Jag delar alldeles herr Örnes mening, att riksdagen icke skall bli någon regerande institution, men jag skulle mycket misstaga mig, om inte herr Örne många gånger varit med om skrivelser till Kungl. Maj:t, vari det framställts alldeles bestämda önskemål i fråga om vissa ärendens utredning och behandling. Jag vågar rentav uttala en förvissning om att så skett. Detta står i fullkomlig överensstämmelse med den rätt, som herr Örne jämlikt 89 § regeringsformen torde tillerkänna riksdagen, nämligen befogenheten att »uttala önskemål angående allmänna inrättningar av alla slag», Kungl. Maj:t naturligtvis obetaget att sedan fästa större eller mindre avseende vid dessa önskemål, och med risk för Kungl. Maj:t, när han framlägger sitt förslag till riksdagen, att få det avslaget eller skickat tillbaka. Det var det, herr Örne påpekade såsom ett önskvärt alternativ. För min del tycker jag, att det är ett sämre alternativ; ty det är bättre att riksdagen, så långt dess befogenhet sträcker sig, säger till Kungl. Maj:t: så här vilja vi ha det, och kommer det förslaget, skola vi gå med på det. Jag tycker således för min del, att det ej är något egendomligt och än mindre opassande, när riksdagen gör framställningar angående sina önsksningar. Den omständigheten att en utredning pågår kan väl i all rimlighet icke förminska önskvärdheten av att betona vissa synpunkter, så långt utredningens läge kan medge.

Riksdagen har tidigare i denna fråga uttalat mycket bestämda önskemål. Så skrev riksdagen 1922 i fråga om revisionen av de monopolistiska bolagen. Sedan riksdagen hade erinrat, att dessa företag hade så betydande ekonomisk räckvidd, att en särskild granskning av desamma ur statsfinansiell synpunkt borde företagas, fortsatte riksdagen vidare: »Den rätt att utse vissa av bolagets revisorer, som enligt nu gällande bolagsordningar tillkommer Kungl. Maj:t, torde i detta hänseende icke kunna anses tillräcklig. Den i bolagsordningen stadgade revisionen bör i statens intresse kompletteras med en rent statlig revision, som från allmänna statsfinansiella synpunkter granskar bolagets förvaltning. Resultaten av detta revisionsarbete böra därefter framlägg-

gas för riksdagen. Huruvida denna revision bör ske genom statsrevisionen eller på annat sätt, saknar riksdagen anledning att för närvarande uttala.»

Där har riksdagen således, mina herrar, uttryckligen för så lång tid tillbaka som för sju år sedan betonat, att här bör tillkomma en statlig revision utöver bolagsrevisionen, och har tillika starkt betonat att såsom statlig revision godkänner ej riksdagen en av Kungl. Maj:t ordnad revision, utan vill ha den med riksdagens medverkan. Det är således mycket positiva direktiv, utredningsmännen här haft att följa, och 1926 års finansminister tvekade ej ett ögonblick om innebörden av dessa direktiv, ty i sitt yttrande till statsrådsprotokollet, när monopolkontrollutredningen tillsattes, framhöll han, att tre olika vägar i fråga om revisionen kunde tänkas. Det skulle således vara antingen statsrevisionen eller ett utanför företagen stående statligt kontrollorgan eller också ett kontrollorgan, som byggdes in i organisationen, men allt under förstärkt statlig kontroll.

Nu komma här åtskilliga talesmän fram för den meningen, att här skola vi visst ej ordna ett slags kontroll, som kan ha någon smak av politisering, ty det passar icke för dessa, framför allt såsom enskilda affärsföretag drivna verk. Korteligen, man stryker ett streck över hela utgångspunkten för detta arbete, precis som om den ej funnits, antagligen beroende på att man glömt bort hur utgångsläget var. Men den som känner handlingarna har klart för sig, att här menade man från början, att det skulle vara *en under riksdagens medverkan anordnad statlig kontroll*.

Herr Örne ville göra gällande, att en revision, vald av riksdagen, icke var i tillfälle att utöva större kraft än en revision vald av Kungl. Maj:t. Det beror på hur kraftfulla personer riksdagen, respektive Kungl. Maj:t utser. Men då den av Kungl. Maj:t utsedda revisionen urartar till att bli permanent, med ständig förnyelse av uppdraget, blir det i alla fall aldrig samma effektivitet som om revisionen blir till innehavet växlande. Jag delar den mening, som låg bakom herr Örnes uttalande, att det visst icke vore lyckligt att politisera vare sig affärsföretagen eller revisionen, såvida man med politisering menar, vad som kanske är den allmänna uppfattningen, att det hela får den inte så angenäma bismaken av partipolitik, men om jag med politisering ej menar annat än att man får in politiska synpunkter, då är det ingenting att vara rädd för, ty det här är i högsta grad en politisk, en statspolitisk institution.

Dock vill jag visst ej gå så långt som utskottets ärade ordförande, när han sade, att båda företagen voro förstатligade, och sedan kunde det »smälla lika högt», som han sade, om det blir den ena eller andra organisationsformen som användes. Jag tror, att det kan »smälla» alldeles ofantligt olika, herr utskottsordförande, och det är just för att man ej vill vara med om en eventuell smäll av ganska obehaglig effekt, som man säger, att här vilja vi behålla bolagsformen. Och det vill jag svara herr Örne, när han frågade: varför skola vi behöva säga det? Är det någon människa som satt i fråga bolagsformen? Jo, herr Örne, det har visst satts i fråga. Kontrollstyrelsen har satt i fråga, att sprithandeln skulle förstатligas. Det skymtar fram ännu i kontrollstyrelsens sista uttalande med anledning av monopolkontrollutredningens betänkande. Härom säger nämligen kontrollstyrelsen: »En ny utredning i ämnet borde i stället åvägbringas, därvid mera grundliga överväganden av spörsmålet om statens drivande av affärsrörelse borde äga rum.» Såvitt jag förstår, pekar det just på en direkt statlig ledning. Jag tror således icke det förhåller sig så, som herr Örne framhöll, att ingen människa tänker på ett förstатligande här.

Jag ber att till utskottets ordförande få rikta den erinran, att det icke förhåller sig så, som han i sitt första anförande antydde, att finansministern i

Ang.
kontrollen af
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

ärendet givit direktiv, som motionärerna icke äro nöjda med. Finansministern har på visst sätt utlagt monopolkontrollutredningens förslag i fråga om försäkringsbolagens inflytande på verksamheten och velat beteckna det som ett huvudmoment. Det ha vi riktat oss emot. För övrigt har finansministern ej givit några direktiv, vilket tydligen framgår av yttrandet till statsrådsprotokollet, och det är just ovissheten om de direktiv, som finansministern kan vilja lämna vid utredningen, och den fullkomliga frånvaron av dessa direktiv i uttalandet, som föranlett, att motionärerna begära hos riksdagen fastställandet av direktiv.

Jag skulle kunna förstå, att en och annan kan tänka såsom herr Örne: det behöves kanske icke numera någon statlig revision; det kan kanske vara tillräckligt med en revision under en sådan ordning som i allmänhet tillämpas vid affärsrörelse i bolags form. Jag skulle kunna förstå det, om icke båda dessa betänkanden hade kommit fram, och som jag hoppas, också blivit lästa. Här finnas verkligen så många punkter i dessa betänkanden, som bestyrka, att det kunde ha varit nyttigare under de år, som gått, om revisionen varit anordnad på annat sätt, och således också måste bestyrka, att det vore önskvärt, om revisionen för framtiden, när det nu ej skett tidigare, bleve ordnad på annat sätt. Och i dessa stycken skall jag be att få hänvisa till vissa sidor i betänkandena. För att icke trötta skall jag ej göra några citat, men för att förenkla läsningen för de herrar, som först för några dagar sedan på riksdagens bord fått mottaga dessa betänkanden, skall jag be att få hänvisa till några sidor: angående spritcentralen till sid. 89, där avskrivningarna stå upptagna. Jag vill ställa en fråga till herr Örne, som icke endast är en framstående ämbetsman utan, som jag trott mig finna, också en mycket framstående affärsman, när han tager del av icke allenast avskrivningarnas resultat utan också de former, under vilka avskrivningarna tillkommit, som gjort det till ett nästan oöverkomligt arbete, kan man säga, att i full utsträckning komma underfund om alla dessa avskrivningar och i varje fall försvårar arbetet även för de mest fackmässigt tränade revisorer. — Jag vill fråga herr Örne: kan det vara riktigt, att ett under statens auspicier och med betydande befogenhet i fiskalisk riktning utrustat verk driver sin affärsrörelse så, att man verkligen ibland måste ställa sig tveksam till huruvida det överhuvud är meningen, att man skall komma underfund med vad som skett? Så har det i alla fall drivits, och det kan herr Örne finna bekräftat, om han läser vad som under ansvar blivit uttalat i beredningens betänkande på sid. 89 o. följ. Beträffande tobaksmonopolet skall jag be att få hänvisa till sid. 87—88, där det gäller vissa affärstransaktioner om utländska valutor, och till sid. 134 angående mutor. Den som tager del av vad som här förekommer, kan icke, tror jag, bärga sig för tanken, att det icke allenast är erforderligt utan oundgängligen förenat med offentlig anständighet, att riksdagens redan för sju år sedan uttalade önskemål om statlig kontroll verkligen blir fullföljt och tillgodosett. Jag menar vid sådant förhållande, att när man vid personligt deltagande i detta granskningsarbete fått mycket livligt intryck, naturligtvis mycket livligare än om man endast läst själva betänkandena, att här verkligen blottats ett behov på den punkten, har det icke förefallit vara en olämplig åtgärd, att man hemställer till riksdagen att förnya sin anhållan från 1922, när verkligen så mycket kommit till, som endast är ägnat att kvalificera behovet av vad riksdagen redan då ansåg erforderligt, nämligen en statlig kontroll. Inför den ståndpunkt, bevilningsutskottet här tagit till frågan, har jag ansett det makt-påliggande, att kammarens ledamöter erinra sig vad riksdagen redan 1922 i denna fråga uttalade, och det så mycket mera, som det synes mig antingen att saken på åtskilliga håll fallit i glömska. eller att man ändrat mening. Och har man på ett eller annat håll ändrat mening, är det så mycket mer

maktpåliggande för de andra, som vidhålla denna mening från 1922, att här ge uttryck åt denna sin ståndpunkt.

Det väsentliga av vad motionärerna velat vinna har kommit fram i den av herr Boman och hans medreservanter avgivna reservationen, och jag är därför naturligtvis tacksam för att denna reservation framkommit och kan inskränka mig till att hemställa om bifall till densamma.

*Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)*

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra mig i en fråga, som den siste talaren mest uppehållit sig vid, nämligen den om monopolbolagens revision. Jag får då säga, att jag till fullo instämmer i den mening, som i det avseendet förut uttalats av en talare, nämligen herr Örne. Herr Örne förklarade, att han ej kunde förstå hur det kunde vara någon anledning att antaga, att revisorer, som utsågos av riksdagen, skulle få någon särskild större förmåga än den, som kunde förutsättas hos av Kungl. Maj:t utsedda revisorer. Jag delar fullständigt den uppfattningen. Herr Westman, som först yttrade sig i denna fråga, uttalade, att det skulle vara ett tillfälle för riksdagen att insätta en särskild livgivande kraft som revisor, och ansåg, att av riksdagen utsedda revisorer skulle ha förmåga att med större auktoritet och självständighet än av Kungl. Maj:t utsedda bevaka det allmännas rätt. Jag får säga, att jag i det avseendet ställer mig fullständigt tvivlande. Har det varit så, att de av Kungl. Maj:t under de gångna åren utsedda revisorerna icke haft erforderlig kompetens eller tillräckligt nit, lär väl det avhjälpas genom att Kungl. Maj:t utser revisorer med större förutsättningar att på lämpligt sätt sköta sitt uppdrag. Blevet det så, att riksdagens kamrar skulle utse revisorer, anser jag tvärtom, att det skulle medföra olägenheter. Det kan icke hjälpas, att politiken skulle blanda sig i i tillsättandet av dessa revisorer, och en reservant, herr Lithander, talar uttryckligen om fördelen av att revisorerna skulle tillhöra olika politiska partier, och i den vägen skulle det nog gå.

Men, säger nu den siste talaren, herr Dahl, 1922 års riksdag har gjort ett bestämt uttalande i det avseendet och uttalat sig för statlig kontroll, och därvid har det framhållits olika alternativ. Man har tänkt sig antingen att statsrevisorerna skulle åtaga sig revisionsuppdraget, eller ett särskilt räknenskapsverk eller någon annan ordning. Jag får då säga, att skola dessa monopol förbli bolag, och i det avseendet lär väl praktiskt sett knappast råda några olika meningar inom svenska riksdagen, så lär det ändå vara nödvändigt, att det utses revisorer, som ha för granskning av vanliga bolag nödiga förutsättningar och kompetens. Detta erfordras säkerligen. Särskilt vore det orimligt, att då enligt bolagslagen revisorerna skola följa ett bolags verksamhet året om, statsrevisorerna skulle kunna åtaga sig uppdraget. Jag vill säga, att det förefaller vara en synnerligen naturlig lösning, att jämte de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna, som här skulle utföra bolagsrevisorers vanliga uppdrag, det därjämte blir en statlig kontroll. Och jag kan ej inse, att det skulle vara något hinder för att det lämnades bemyndigande åt statsrevisorerna eller något räknenskapsverk att, i den mån dessa myndigheter finna det påkallat, taga större eller mindre del av dessa monopolbolags räkenskaper och förvaltning och på det sättet komplettera den vanliga bolagsrevisionen. Detta synes mig både sakligt och formellt kunna lätt ordnas.

På grund av vad jag nu anfört, herr talman, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bärge: Jag begärde ordet för att komma i tillfälle att lämna en kort upplysning i anledning av en passus i herr Westmans anförande, och jag skulle vara tacksam, om herr Westman ville bestyrka, att jag riktigt refererat vad

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

som förekommit, eller också rätta mig. Jag anser mig ha rättighet och skyldighet att lämna denna upplysning, därför att vad som påtalats av herr Westman har förekommit under den tid jag suttit som ledamot av tobaksmonopolets styrelse, och dess bättre — jag kan ju begagna tillfället att säga det — förlägga sig de anmärkningar, som gjorts i utredningsbetänkandena, till den tid, då jag icke hade med denna institution att skaffa.

Herr Westman förebrädde tobaksmonopolets styrelse, att den icke hade, samtidigt som den satte i gång med sin utredning av de s. k. mutfallen, även gjort polisanmälan om fallen, och han frågade, varför icke styrelsen hade gjort det. Han tycktes dessutom vilja göra troligt, att monopolstyrelsen genom ointresse för denna sak eller av andra skäl särskilt förhindrat, att en polisutredning kom till stånd, alldenstund monopolstyrelsen var den enda part, som kunde göra anmälan i dylikt fall. Jag måste ha fattat herr Westman rätt, att han med detta påtalade fall åsyftade vad som finnes angivet i betänkandet å sid. 134—135, nämligen där den s. k. firman N. N. hade erbjudit en av tobaksmonopolets tjänstemän provision. Herr Westman kunde ej avse fallet Seiersen, därför att Seiersenfallet hade underkastats polisutredning. Jag vill då bringa i herr Westmans åtanke hur förhållandet var med fallet N. N., som vi också här kan kalla firman. Detta fall fick tobaksmonopolets styrelse kännedom om först genom monopolkontrollutredningens meddelande. Jag vet, att herr Westman mycket väl känner till, att förhållandet är det, att monopolstyrelsen fick kännedom om detta, då styrelsen fick taga del av kontrollutredningens betänkande, innan det överlämnades till finansministern, och detta meddelande i utredningsbetänkandet angående fallet N. N. var formulerat på sådant sätt, att man inom styrelsen ansåg sig ha skäl för en polisanmälan. Denna fråga avhandlades inför styrelsen, då monopolkontrollutredningen var närvarande och herr Westman i spetsen för den. Jag vill bringa i herr Westmans åtanke, att jag personligen vid det tillfället — det kan ej vara indiskret att omtala det — särskilt fäste uppmärksamheten på att om det var riktigt, som det stod skrivet i detta utkast till betänkande, måste det resultera i att tjänstemannen i fråga bleve underkastad polisförhör. Om en stund, sedan vi skilts åt, kom herr Westman i spetsen för kamraterna upp och lämnade ett ytterligare meddelande för att visa styrelsen, att den tjänsteman, som här är omtalad, verkligen var skuldlös, och utredningen ändrade sedan i det slutliga betänkandet formuleringen så, att det icke kunde ge skäl för en polisanmälan. Vad hade monopolstyrelsen annat att göra, synes det mig, än att då söka efter andra möjliga fall? Det är väl icke rimligt att begära, att styrelsen skulle vända sig till polismyndigheterna och anmäla hela tjänstemannakåren, som hade haft med detta att göra, utan att kunna stödja sig på något av den beskaffenhet, att det kunde ligga till grund för en polisanmälan? Det kan väl ingen begära. Styrelsen satte omedelbart i gång med den utredning, som nu pågår, och väntar naturligtvis med allra största intresse att få se, om det vid denna utredning skall framkomma några förhållanden, som påkalla åtgärder från styrelsens sida i det ena eller andra hänseendet. Jag vill betyga, att det inte kan finnas något rimligt skäl, varför monopolbolagets styrelse skulle vilja i fortsättningen dragas med en ordning så förkastlig som den här påtalade, om det finnes någon möjlighet att få ett sådant grepp på saken, att man kan göra rent hus. Men det är orimligt att kräva, att styrelsen utan påtagliga skäl skall vända sig till polismyndigheterna. Förresten skulle polismyndigheterna icke upptaga en sådan anmälan. Enligt vad jurister förklarat, kan man inte gå till väga på det sättet, att man genom en generell hemställan ställer ett krav på utredning om mutförsök, som äro straffbara.

Om jag har tagit fel beträffande det åsyftade fallet, ber jag herr Westman vara vänlig att rätta mig. Men jag vill hava sagt, att något fall därutöver av

den beskaffenhet, att det finnes lagliga skäl att göra polisanmälan, är ännu icke bekant för styrelsen. Det skulle vara önskvärt, att styrelsen icke finge skäl till ingripande. Dess värre vågar jag icke med säkerhet hysa en sådan förhoppning.

Herr talman, jag har intet yrkande.

*Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)*

Herr Westman: Herr talman! Jag skall börja med att svara den siste ärade talaren. Han berörde i sitt anförande det fall, som angivits i monopolkontrollutredningens betänkande, då en fabriksföreståndare i tobaksmonopolet anmälde för oss på därom gjord förfrågan, att han varit utsatt för mutningsförsök från en råtabakshandelsfirma, som i betänkandet betecknats med N. N. Herrarna hörde av den ärade talarens egen berättelse, hur han och tobaksmonopolets styrelse reagerade vid denna anmälan. De ville göra en polisanmälan mot den fabriksföreståndare, som omtalat för oss, att han hade varit utsatt för detta mutförsök, som omedelbart då detta skett hade tillkallat en medlem av kontorspersonalen och låtit uppräknat pengarna samt genast anmält saken för verkställande direktören, vilket bekräftades av verkställande direktören vid ett samtal, som vi hade med honom, såsom framgår av det protokoll från vårt sammanträde, som jag under min polemik med verkställande direktören offentliggjorde i tidningarna. Ifrågavarande föreståndare hade alltså vidtagit en hel del försiktighetsåtgärder, som gjorde, att man åtminstone med det material, som vi hade tillgång till, måste anse, att om en polisanmälan skulle göras, borde den icke riktas mot honom, men däremot — ja, herr Bärge avbryter mig och säger, att polisanmälan bort riktas mot den utländska firman och att vi hindrat det. Men det ha vi aldrig gjort. Vi ha aldrig lämnat några som helst upplysningar, som skulle ha hindrat det. Vi ha endast för styrelsen framhållit, hur denna föreståndare gått tillväga, och då det visade sig, att styrelsen inriktade sitt intresse på att komma åt honom, ha vi också ändrat formuleringen av vårt betänkande, så att därur icke skulle uppstå någon missuppfattning om hur saken gått till. Men naturligtvis hade vi med största nöje sett, om styrelsen hade ingripit mot firman. Jag läste ju emellertid här ur en tidning upp, vad verkställande direktören sade. Han förklarade ännu den 28 november, att det inte fanns någon som helst anledning att ingripa — varken mot firman eller någon annan. Det framgår fullt tydligt, att han vid sitt uttalande också tänkte på firman, om man läser, vad som står förut i tidningsmeddelandet. Han vidtog emellertid enligt dessa den åtgärden, att han sent omsider avstängde firman från leverans, men han gjorde ingen polisanmälan. Det framgick vid vår utredning, att ifrågavarande fabriksföreståndare 1925 och 1926 omtalat för verkställande direktören, som är styrelseledamot, att den utländska firman gjort mutningsförsök, men verkställande direktören hade ännu i oktober 1928 på intet sätt ingripit mot firman och icke ens givit den någon reprimand för dess uppförande. Nog kan man säga, att dessa fakta jämte flera andra vittna om, att man från monopolstyrelsens sida icke haft en klar uppfattning om vikten av att ingripa på detta område och försöka utrota det ogräs, som här kunde hava insmugit sig.

Men jag övergår till den sak, som den ärade talaren närmast intresserade sig för. Den ärade talaren sade, att när monopolkontrollkommitténs betänkande kom, hade styrelsen icke kännedom om något annat än det nu omnämnda fallet. Det förvånar mig, att den ärade talaren kan säga så, ty vi hade dock tidigare gjort en anmälan till styrelsen om en annan tjänsteman, vilket hade föranlett styrelsen att ingripa mot denne. Vidare ber jag att få meddela, att vi ställde våra protokoll till styrelsens förfogande. I dessa står omtalat, att den först omtalade tjänstemannen, den fabriksföreståndare, som var utsatt för mutningsförsök, antydde, att han hade fått höra av den tyska, den utländska

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

firman, att det fanns andra som hade tagit emot provisioner från dem. Slutligen har det, som den ärade talaren vet, kommit i dagen åtskilliga andra fakta på senare tiden. Nog tror jag, att det hade kunnat finnas anledning för styrelsen att anlita polismyndigheten för att få en utredning till stånd. Men det är förklarligt, att en styrelse drar sig för att taga itu med kraft på ett dylikt område, ty det är givetvis motbjudande för den att tänka, att det, naturligtvis emot styrelseledamöternas önsknings, inrotat sig svåra missförhållanden inom det företag, där de äro satta att övervaka det allmänna bästa.

Jag skall be att även få säga några ord med anledning av den föregående debatten. Den allra största vinningen av denna debatt, vad beträffar de framtida organisationsspörsmålen, är enligt min tanke det uttalande, som gjordes av herr Örne, när han så starkt förklarade, att han var anhängare av aktiebolagsformen och att såvitt han visste hans parti stod på samma ståndpunkt. Det glädde mig så mycket mera att höra detta, som utskottets ärade ordförande uttalat den satsen, att organisationsformen var fullkomligt likgiltig för honom. Detta förvånade mig verkligen, ty det visar ju, att han hyser likgiltighet inte bara för principen utan också för de praktiska konsekvenser i andra, tredje och fjärde led, som en anslutning till den ena eller andra principen måste medföra. Det kommer säkerligen utskottets ärade ordförande att komma underfund med, därest han skulle studera saken närmare och jämföra, hur den ena och den andra organisationen skulle taga sig ut vid ett utformande av den samma.

Den ärade utskottsordföranden missuppfattade alldeles vad jag yttrat på ett ställe i mitt första anförande. Han betecknade som skrymteri något som från min sida endast var ett skämt. Det kan ju hända, att det är opassande att skämta i den svenska riksdagen. I varje fall trodde jag, att man skulle kunna göra det, när man gjorde det helt och hållet godmodigt, och att jag gjorde det godmodigt, är så mycket mera säkert, som jag för min del icke riktade någon som helst anmärkning mot den ärade ordföranden för de underhandlingar han bedrev i det läge, vari sockerfrågan kommit. Jag tillät mig endast påpeka, att om han nu går med på reservationen, skulle han undvika att råka ut för sådan kritik, som han blivit utsatt för. Att jag gav honom detta råd, innebar naturligtvis icke, att jag instämde i den kritiken. Det kan vara otrevligt ändå att bli utsatt för kritik, även om jag inte är med bland dem, som kritisera.

Det har av herr Örne talats om att det skulle vara olämpligt, att riksdagen i detta fall utser revisorer, därför att det kunde tänkas, att dylika revisorer fattade saken så, att de måste göra anmärkningar, ty eljest blevo de icke omvalda. Det vill med andra ord säga, att herr Örne hyser oro för, att man på det sättet skulle få motsatsen till det nuvarande systemet, sådant det i allmänhet tillämpas i vårt näringsliv. Där veta ju revisorerna, att om de göra en anmärkning, bli de inte återvalda. Men samtidigt yttrade herr Örne, att han inte kunde tro, att riksdagens revisorer skulle få större kraft än Kungl. Maj:ts. Jag vet inte riktigt, hur man skall förena denna oro och denna misströstan. Det förefaller mig, som om de skulle strida mot varandra. Jag tror verkligen, att om riksdagen skulle utse revisorer, föreläge det ingen fara för att de skulle gå till överdrift. Men de skulle komma att känna, att de hade en tillräckligt stark och självständig ställning och ett ryggstöd bakom sig för att kunna göra något. Ha inte Kungl. Maj:ts revisorer också ett sådant ryggstöd, frågar herr Örne. Men, herr Örne, vi ha sett, att de — med vissa undantag — icke ha fungerat så effektivt, som man skulle ha önskat. Om herr Örne gått igenom det material, som förelagts dessa revisorer, sett de promemorior, i vilka vissa av de saker, som monopolkontrollutredningen anmärkt på, framhållits för dem, skulle herr Örne förvåna sig över, huru det hänt, att de förbigått anmärkningsvärda saker. Det är enligt min mening förklarligt, om revisorer, som utses

av Kungl. Maj:t, icke känna sig ha tillräckligt stöd bakom sig för att våga bryta en lans med mäktiga finansintressen, och det av det enkla skälet, att regeringarna växla. En finansminister utser revisorer och sakkunniga. Sedan kommer en annan finansminister, som inte hyser något förtroende alls för dessa personer. Då kunna de ju inte känna sig ha samma stöd som om de bakom sig ha riksdagen, vilken i alla fall är en mera kontinuerlig institution än regeringen numera kan anses vara.

Jag skall inte gå in på det stora författningsproblem, som herr Örne tagit upp. Det förefaller mig, som om den frågan inte behövde beröras efter allt som är sagt om den saken.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Boman: Herr talman! Endast några få ord. Jag är uppkallad av ett yttrande, som herr Örne här fällde angående formuleringen av reservanternas hemställan. Han sade, att det innebär en direkt order till Kungl. Maj:t om inrättande i detta fall av en revision genom riksdagen. Nej, förlåt, det gör det inte. Det står, att »revision må äga rum jämväl» etc. Det avser, att en möjlighet skall finnas, att en sådan revision skall kunna inrättas, men ingalunda är det någon order, såsom herr Örne framhöll i sitt yttrande.

En del annat i herr Örnes anförande, som jag annars skulle ha velat svara på, har i viss mån blivit bemött av den siste ärade talaren, men det kvarstår ett uttalande, som gjordes om att riksdagsrevisorerna skulle påverka företagens rörelsefrihet. Jag tillåter mig fråga, huruvida chefen för kungl. postverket och chefen för telegrafverket eller cheferna för de övriga affärsdrivande verk, som finnas, känna sig hindrade i sin behöriga rörelsefrihet genom att riksdagens revisorer ha rätt att ingripa granskande. Jag tvivlar på det. Jag tror, att de ha självständighet nog, men de ha en känsla av att vad som är föreskrivet måste och bör följas samt att det inte går an att gömma undan saker, som uppenbarligen ha skett i dessa monopolföretag.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Örne: Herr talman! Jag skall bara ge ett par korta repliker.

Om herr Dahl inte tror, att den nuvarande regeringen vill göra sitt bästa för att få fram tillfredsställande former för de båda monopolbolagens verksamhet, tycker jag, med mina statsrättsliga utgångspunkter, att herr Dahl borde anmoda den nuvarande regeringen att avgå, ty frågan är så pass viktig, att man inte kan ha en regering, om vilken man tror, att den icke har god vilja på detta område. För min del faller det mig inte ett ögonblick in att härvidlag betvivla den nuvarande regeringens goda vilja, och därför tycker jag, att riksdagen icke har anledning att skriva.

Herr Dahl påpekade ett par saker angående avskrivningarna i spritcentralen. Jag har också observerat, att förfarandet där hade gått något krokiga vägar. Emellertid kunde jag icke finna av vad monopolutredningen påpekat i den frågan, att det var någon oredlighet med i spelet eller att något blivit rövat från staten.

Slutligen måste jag kanske för att undvika missförstånd säga, att jag för min del icke har tagit någon ståndpunkt till sättet för revisorernas utseende. Det är mycket möjligt, att det kan vara lämpligt att anknyta monopolbolagens revision till statsrevisionen eller låta riksdagens kamrar utse särskilda revisorer. Men vad jag har vänt mig mot är övertron på, att dessa revisorer skulle bli så mycket bättre än av Kungl. Maj:t utsedda.

Nu säger herr Westman i sitt sista uttalande, att av Kungl. Maj:t utsedda revisorer inte kunna göra något, ty de ha intet stöd bakom sig, på grund av att regeringarna växla så ofta. Vi ha haft många regeringsskiften här i landet,

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

men hittills tror jag icke, att något av dessa regeringsskiften har förorsakats därav, att folk, som vilja vara mindre redliga emot det allmänna, ha fått inflytande vid regeringstillsättningar. Jag tror för min del, att en revisor, som gör sin plikt, kan vara ganska lugn, vilken regering som än sitter, för att ha regeringens stöd bakom ryggen. Skulle han bli avsatt, därför att han gjort sin plikt, tror jag, att det skulle bli synd om den finansminister, som gjorde den avsättningen.

Men eftersom saken har kommit på tal, skall jag be att direkt få fråga: vad är det som har förekommit i vin- och spritmonopolets förvaltning efter 1923, som är av den beskaffenhet, att alldeles speciella övervakningsåtgärder äro påkallade? Jag har, som jag sade, inte hunnit läsa dessa digra betänkanden så grundligt, men jag har fått det bestämda intrycket, att det mesta, som monopolkontrollutredningen framdrager av mindre tillfredsställande åtgärder, inköp av främmande aktiebolag o. s. v., hände före omorganisationen, medan spritmonopolet ännu var att betrakta som ett privatföretag. Det skulle vara intressant att få veta, vilka stora fel som äro begångna i bolagets förvaltning efter den sista omorganisationen.

Min ärade vän herr Boman frågade mig, om chefen för postverket eller chefen för telegrafverket känner sig få en förminskad rörelsefrihet genom statsrevisorernas tillvaro. Jag kan på den frågan svara mycket uppriktigt, att jag som chef för postverket aldrig har handlat på det sättet, att jag har känt någon som helst ängslan för statsrevisorerna. Jag tror inte, att man inom statens verk i allmänhet har någon anledning att vara rädd för de sakliga anmärkningar, som statsrevisorerna kunna göra. Men däremot kan jag icke underlåta att säga, att statsrevisorerna för några år sedan gjorde en hel del anmärkningar, som voro ägnade att nedsätta allmänhetens förtroende till statsverksamheten, kanske mest genom det sätt, på vilket statsrevisorernas anmärkningar slogs upp i pressen. Det är ju så, att allmänheten läser rubrikerna och icke vad som står under dem, och ännu mindre läser den de förklaringar, som avgivas. Det var då en hel rad av anmärkningar, som enligt min mening icke voro befogade och som riksdagen icke heller ställde sig bakom, men anmärkningarna hade givetvis skadat tilltron till statens förmåga att driva ekonomisk verksamhet, och det tycker jag inte är riktigt trevligt. Revisorer böra även ha någon självdisciplin, när det gäller att göra anmärkningar. Anmärkningar böra göras, när det har förefallit något, som skadat företagets intresse eller den allmänna moralen, men det är icke nödvändigt att draga fram saker, som äro av mindre betydelse, annat än inför styrelsen.

Men jag har här bara teoretiskt diskuterat frågan, huruvida det ovillkorligen ligger i sakens natur, att av riksdagen utsedda revisorer skola vara bättre än av regeringen utsedda. Den frågan får emellertid liksom övriga frågor utredas av regeringen, och jag är för min del villig att gå på linjen av riksdagen utsedda revisorer, om jag, sedan hela utredningen ligger på bordet, skulle finna, att detta är det lämpliga sättet att ordna saken. Längre tycker jag inte, att man kan komma.

Herr talman! Jag vidhåller mitt förutvarande yrkande.

Herr Bårg: Herr talman! Jag finner det efter herr Westmans replik angeläget att fästa uppmärksamheten på, att jag i mitt förra anförande inte med ett ord berörde de mellanhavanden, som av herr Westman åberopades, mellan herr Westman och verkställande direktören, mellan verkställande direktören och tidningarna samt till äventyrs mellan herr Westman och tidningarna. Hela denna sak har jag inte yttrat ett ord om, utan jag talade om vad som förekommit i *monopolbolagets styrelse*.

Herr Westman uttalade sin förundran över, att jag kunde säga, att styrelsen

inte förut hade kännedom om några dylika fall. Jag var ju därvid mycket angelägen om att undantaga fallet Seiersen, vilket ju inte kunde åsyftas med herr Westmans anmärkning, att polisutredning icke skett, ty i detta fall hade ju polisutredning ägt rum.

Till sist vill jag, herr talman, säga, att herr Westmans anklagelse således måste gå ut på att styrelsen icke polisanmält den utländska firman och då herr Westman yttrar, att han *tror*, att det också senare förelegat fall, som *kunnat* giva skäl för anmälan, vill jag, herr talman, säga, att det knappast kan vara tillräckligt för monolets styrelse att göra polisanmälan, därför att herr Westman till äventyrs *tror*, att det *kan* ha funnits skäl till sådan anmälan.

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monolet.
(Forts.)

Herr Dahl: Herr talman! Endast ett par ord med adress till herr Örne.

Denne ärade ledamot tycktes vilja föra denna fråga upp på ett ännu mera storpolitiskt plan än där den tidigare har befunnit sig, då han väddade till mig och sade, att om jag icke förutsatte, att regeringen gjorde sitt bästa i denna fråga, borde jag anmoda regeringen att avgå. Till att börja med vill jag säga, att jag tar mig aldrig så majestätiska fasoner, att jag riktar dylik anmodan till en regering: Gentemot själva tankegången i herr Örne's resonemang har jag mycket svårt att underlåta att göra en gensaga. Jag kan inte förstå, att herr Örne's replik har det minsta berättigande under annan förutsättning. än att herr Örne har den meningen, att en enskild riksdagsman skall, om den för tillfället fungerande regeringen i stort sett har samma åskådning som han själv, finna sig förhindrad att till regeringen göra framställningar angående sina önskemål, ty han skall utan vidare förutsätta, att regeringen själv besörjer allting. Jag får säga, att det är ett ganska underligt resonemang från en man, som i synnerlig grad representerar demokrati och parlamentarism, att förutsätta, att man skulle skänka ett sådant blint, tillitsfullt förtroende till en regering bara därför, att den i stort sett omfattar ens egen åskådning. Jag tänker mig, att om en riksdagsledamot finner, att någonting i rikets allmänna hushållning tarvar en framställning till regeringen, är han alldeles oförhindrad att biträda en dylik framställning, inte minst, när den sittande regeringen är av den beskaffenheten, att han kan hysa förhoppning om, att hans framställning vinner just det avsedda beaktandet. Jag tycker således, att herr Örne's replik här utgår från en alldeles felaktig värdesättning av riksdagsmännens rätt och befogenhet till initiativ.

Herr Kristensson: Herr talman! Den iver, med vilken de båda motionärerna här gå i elden för att få åtminstone en del av sin föreliggande motion bifallen, gör, att jag måste yttra några ord. Jag har alltid satt det allra största värde på de båda motionärerna, och det gjorde mig uppriktigt ledsen, att jag icke kunde i utskottet biträda motionen, men det var mig verkligen omöjligt att ingå på en realprövning av densamma just av de skäl, som här förut framhållits av utskottets ärade ordförande och av herr Örne.

Här föreligger ett kommittébetänkande. Så komma kommitténs ordförande och en dess ledamot och väcka en motion, i vilken de föra fram vissa frågor ur detta betänkande och be riksdagen på förhand taga ställning till dem, innan riksdagens ledamöter ens läst betänkandet, innan riksdagens ledamöter ännu mindre läst de yttranden över betänkandet, som avgivits av statskontoret och andra myndigheter, och innan riksdagen ännu mycket mindre tagit del av vad den part, som i detta fall är anklagad, haft att andraga. Kungl. Maj:t har förklarat, att tiden och andra omständigheter icke medgivit för Kungl. Maj:t att till innevarande riksdag framlägga ärendet och att Kungl. Maj:t fortfarande har det under förberedande behandling. Vid sådant förhållande säger jag mig, att det i alla fall strider mot vanlig riksdagspraxis, att riksdagen ur ett så

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

stort organisatoriskt komplex som det här föreliggande bryter ut vissa punkter och säger: Beträffande dessa ting skola vi a priori, innan utredningen är slutförd, slå fast, att det skall vara så och så.

Utskottet har ju nu behandlat motionärerna så välvilligt som det är möjligt för ett utskott att göra, när man inte kan gå med på motionärernas kläm utan i alla fall måste avstyrka denna. Vi ha ju förutsatt, att Kungl. Maj:t verkligen tager dessa saker under allvarligt övervägande. Och för min del förutsätter jag ännu något mera. Jag förutsätter, att även de saker, som här under debatten i dag från olika håll äro framdragna, av Kungl. Maj:t tagas i allvarligt övervägande vid den utredning, som under Kungl. Maj:ts auspicier fortfarande pågår. Det kan inte hjälpas, herr Dahl, att om inte kammaren i detta nu härvidlag ställer sig bakom utskottet, blir det i alla fall, mer eller mindre inlindat — det får var och en taga efter sin personliga läggning — ett misstroendevotum mot den sittande regeringen, och vederbörande statsråd borde icke kunna underlåta att taga under allvarligt övervägande, om samma förutsättningar längre föreligga för honom, som när han tillträdde sitt ämbete. Det kan man nog ändå inte komma ifrån.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och än en gång påpeka, att jag för min del icke har inom utskottet ingått i en realprövning av denna sak, därför att alla akter lågo inte på bordet, och jag vill se dem först, innan jag tager ståndpunkt vare sig för eller emot vad motionärerna här framhållit.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Jag har tillåtit mig begära ordet för att beklaga, att jag har uttryckt mig på sådant sätt, att mitt uttalande har tolkats så, att jag skulle ställa mig likgiltig för vilken organisationsform som än kommer till stånd. Jag har naturligtvis syftat på att den organisationsform, som väljes, kan ju variera något. Men naturligtvis är jag lika angelägen som någon annan, att det skall bli den bästa möjliga formen och att den skall fylla sin uppgift på det mest nöjaktiga sätt, som man kan tänka sig. I reservanternas förslag — i vilket motionärerna nu instämt och varmed de förklarat sig nöjda — framhålles i motiveringen, att utredningsmännen i fråga om utseende av enskilda aktieägare pekat på att livförsäkringsbolagen skulle vara särskilt skickade till att vara aktieägare i monopolbolagen. Jag vet nu inte vad man har för anledning att anse livförsäkringsbolagens intressenter särskilt kvalificerade för denna uppgift. Det tror jag kan dragas i tvivelsmål. Reservanterna ha ju vidare pekat på att rikets handelskammare skulle vara särskilt kvalificerade att föreslå personer att vara aktieägare. Jag tror, att man kan finna många andra organisationer, som skulle kunna vara lika berättigade därtill. Det är inte bara handelsmän, som böra vara delägare i de statliga affärsföretagen. Det kan ju finnas andra korporationer, vilka skulle vilja föreslå aktieägare, som kunde vara lämpliga. Det finns ju många olika sätt att gå till väga härvidlag. Det bör ju övervägas vid den pågående utredningen, huruvida man i detta fall bör vända sig åt det ena eller andra hållet. Det är väl lämpligare, att man låter Kungl. Maj:t överväga denna sak än att man nu skall taga ställning därtill. Det föreligger ju visserligen icke något bestämt yrkande härom i klämman, men motiveringen skulle väl gå med, och då finge man taga hänsyn även därtill.

Vad beträffar övriga yrkanden, som av motionärerna framställts, ha reservanterna i fråga om pris- och inköpsnämnden yttrat, att det icke är lämpligt, att riksdagen nu i denna detalj lämnar direktiv. När man kommer till frågan om avvecklingen av ännu återstående engagement, yttra reservanterna vidare: »Det synes emellertid utskottet icke vara erforderligt att i denna angelägenhet särskilda direktiv lämnas Kungl. Maj:t.» Beträffande de provisioner, som här

varit på tal, säga reservanterna, sedan de erinrat om att en utredning pågår, likaledes: »Något uttalande härom från riksdagen synes därför obehövt.»

Reservanterna komma ju således endast med ett uttalande, att man skall bibehålla aktiebolagsformen och att man skall hava möjlighet att utse revisorer, om riksdagen senare så beslutar. Det är det enda, som man skulle vinna, om man ginge med på reservanternas förslag, och härmed hava motionärerna förklarat sig nöjda. Jag får säga, att de äro ganska anspråkslösa, när de nöja sig härmed och frånträda allt det andra, som de velat hava fram. Jag tror, att hela frågan blir lika väl behandlad, om första kammaren går med på utskottets förslag, som ju icke binder kammaren på något sätt, utan varigenom vi endast säga ifrån att vi förutsätta, att de synpunkter, som här hava kommit fram från motionärernas sida, skola bli föremål för allsidigt övervägande. Detta synes mig vara alldeles tillräckligt. Vi hava inte på något sätt tagit ståndpunkt till de olika förslagen eller bestritt, att vissa saker, som framkommit i motionerna, kunna vara berättigade. Vi hava endast förklarat, att vi anse, att frågan bör vila för att man skall få den framlagd i mera utrett skick än nu och att det är lämpligare att vänta och taga ställning till frågan, först då denna utredning kommer på kammarens bord.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Winberg: Herr talman! Jag hade inte tänkt besvara kammaren i denna fråga, men det var omöjligt att låta bli att begära ordet, när man hörde herr Kristensson med vädjande stämma tala till kammaren och måla upp, vilka konsekvenser det skulle föra med sig, i fall kammaren fattade det och det beslutet. Det skulle nämligen kunna tänkas, att vederbörande statsråd skulle få lov att taga under övervägande, huruvida han kunde sitta kvar eller ej. Kan man tänka sig någonting mera rörande än när en socialdemokrat kommer och faller ett dylikt yttrande! Det är något annat än vad vi fingo höra under valrörelsen och i allmänhet i tidningspressen från det hållet. Om detta hade varit en enskild företeelse, skulle jag naturligtvis inte fäst det ringaste avseende vid det, men detta sammanhänger med den allmänna uppfattning, som i allmänhet mer och mer gör sig gällande här i riksdagen, att riksdagen inte har rätt — man ifrågasätter det rent konstitutionellt riktiga däri — att komma och tala om för Kungl. Maj:t, att riksdagen för sin del anser det eller det böra beaktas vid en utredning eller vid framläggande av något förslag. Det var en gång i tiden, som man från demokratiskt håll myntade uttrycket: Ingen över och ingen vid sidan av parlamentet! Numera är man i färd med att vända upp och ned på denna sats — liksom på en hel del andra satser — så att den kommer att få denna lydelse: Ingen över och ingen vid sidan av Kungl. Maj:t! Det är Kungl. Maj:t, som skall vidtaga alla åtgärder och riksdagen kan naturligtvis inte ha en egen mening, förrän riksdagen får se, vilken mening Kungl. Maj:t har. Det är mot detta, som man verkligen måste reagera, ty det är att undergräva riksdagens egen aktning. Det är väl i alla fall svenska folkets representanter, som äro den primära av de institutioner, som skola leda det hela. Och när herr Örne här kommer och talar om faran av att riksdagen också kommer och rycker i ratten, kan jag tillåta mig att säga, om jag fortfarande får behålla denna bild: À la bonne heure, Kungl. Maj:t må hålla i ratten, men det är riksdagens oförytterligare rätt att tala om vart resan skall bära — om vi skola fara till Södertälje eller till Uppsala — och att inte behöva vänta med detta, till dess vi komma till Södertälje, fastän vi velat till Uppsala.

Jag skall inte gå in på den debatt, som här förts mellan en av motionärerna, herr Westman, och en ledamot av monopolets styrelse. Men kvar står väl ändå obesvarad den frågan: Varför vidtog inte styrelsen åtgärder mot det utländska bolaget, varom här var fråga? Varför tänkte styrelsen bara på att

*Anq.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)*

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

vidtaga åtgärder gentemot en tjänsteman? I samband härmed frågar man sig för övrigt: Vad finns det för anledning att vara så förfärligt hänsynsfull mot denna utländska firma, att man talar om firman N. N.? Varför inte fram med namnet? Herr Westman försade sig tydligen och talade om en tysk firma. Vi äro sålunda så långt komna, att vi ha reda på att det är en tysk firma, men det synes mig då vara i övriga tyska firmors intresse, att man verkligen också säger namnet på denna firma och inte längre är så hemlighetsfull. Så har inte denna firma uppträtt, att den har anledning att göra anspråk på en dylik sekretess i fråga om vilka firmor och personer, som man här har rört sig med.

Det tjänar emellertid ingenting till att vidare uppehålla sig vid denna fråga. Jag kommer närmast att rösta för herr Bergmans reservation, därför att jag anser självklart, att när det rör sig om ett så pass viktigt statsintresse, som det här gäller — en indirekt beskattning i mycket stor utsträckning och för övrigt en verksamhet, varav statens finanser i mycket hög grad äro beroende — skall denna verksamhet synas av särskilda av riksdagen utsedda revisorer. Det är någonting, som förefaller mig så självklart, att allt tal från den andra sidan endast är ägnat att framhäva de obotfärdigas förhinder. Då jag emellertid kan förutsätta den risken, att herr Bergmans yrkande blir utslaget, nödgas jag i den sista voteringen rösta för utskottets utlåtande, därför att det å andra sidan icke finnes någon anledning för riksdagen, särskilt efter vad som nu förekommit, att uttala sig för, att denna rörelse fortfarande bör bedrivas i bolagsform.

Tills vidare yrkar jag, herr talman, bifall till herr Bergmans yrkande.

Herr **Kristensson**: Endast ett ord till herr Winberg, herr talman! Om det skall vara någon mening med parlamentets makt — och i det hänseendet står jag på samma ståndpunkt som herr Winberg — då bör det också ha sina konsekvenser vad parlamentet uttalar, och detta försåvitt vi överhuvud taget skola kunna tala om någon parlamentarism här i landet.

Herr **Westman**: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag tager till orda ännu en gång. Det sker endast därför, att herr Örne till mig riktade en direkt fråga, som jag av aktning för den ärade talaren inte vill lämna obesvarad.

Herr Örne frågade, huruvida några åtgärder, som efter år 1923 vidtagits inom Vin- och spritcentralen, kunde anses vara av den beskaffenhet, att de borde föranleda ett förslag till ändrad revision med anlitande av riksdagsrevisorer. Såsom framgår av monopolkontrollutredningens betänkande, betecknade året 1923 en milstolpe i Vin- och spritcentralens utvecklingshistoria, i det att den rörelsefrihet, som företaget tidigare haft, då högst betydligt inskränktes. Det förhåller sig även så, att bolaget efter detta år icke inlåtit sig i vidlyftigheter på samma sätt som det gjorde under den föregående tiden. Men naturligtvis har det förekommit mindre åtgärder, om vilka man kan ha olika meningar. Kvar står i alla fall, att till följd av de föregående årens expansionspolitik företaget alltjämt har att brottas med ganska svåra och invecklade problem, och det föreligger således alltjämt med hänsyn till företagets verksamhetsområde anledning att utfärda nya bestämmelser rörande revisionen. Jag tror för övrigt, att man skulle göra detta företag en alldeles särskild tjänst genom att införa av riksdagen valda revisorer, ty som den ärade interpellanten väl vet har mot detta företag uppstått en mycket spridd misstro, och denna misstro kan naturligtvis lättast undanröjas, om den stora allmänheten vet, att företaget är underkastat en revision, för vilken den kan hava förtroende. Och jag vågar tro, att riksdagen i svenska folkets medvetande intager den ställningen, att detta med största förtroende betraktar resultaten av en revision, vid vilken riksdagen varit med om att utse revisorer.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande betänkandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Boman m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Bergman*, att riksdagen i anledning av den väckta motionen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i den blivande organisationen för de båda monopolföretagen föreskrift måtte lämnas, att revision kunde äga rum jämväl genom av riksdagen utsedda revisorer om och när riksdagen så beslöte.

Ang.
kontrollen av
spritcentralen
och tobaks-
monopolet.
(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Westman* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av herr Boman m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr statsrådet *Wohlin* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 167, med förslag till förordning om uppbörd av utskylder för gemensamt kommunalt ändamål.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 6, i anledning av väckt motion, angående omläggning av skatten på motorfordon, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner angående äldre kommunalanställda barnmorskors pensionsförhållanden.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottets förberedande behandling hänvisade likalydande motioner, nämligen i första kammaren nr 146 av fröken *Hesselgren* m. fl. samt i andra kammaren nr 253 av fru *Nordgren* och fru *Ostlund*, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta en skyndsamt utredning av de äldre kommunalanställda barnmorskornas pensionsförhållanden samt till riksdagen inkomma med förslag till ordnande av desamma.

Ang.
kommunal-
anställda
barnmorskors
pensions-
förhållanden.

Ang.
kommunal-
anställda
barnmorskors
pensions-
förhållanden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner I: 146 och II: 253 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag kunde förra året i viss mån fatta bankoutskottets ställning i denna fråga. Det hade då framlagts en enskild motion med begäran, att staten utan särskild utredning skulle bevilja ett visst anslag till denna grupp bland barnmorskorna. Att emellertid utskottet i år, när man kommer fram med begäran om just den utredning, som borde ha begärts förra året, i alla fall ställt sig lika avvisande, det har i viss mån förvånat mig. Nu kan jag ju säga, att utskottet icke är helt och hållet avvisande, ty det finnes en reservant till utskottets utlåtande och denne kommer, har det sagts mig, att yrka bifall till motionen. Jag har därför ansett, att jag borde kunna tala för motionen.

Vad som begäres i denna motion är ju inte någonting nytt. Det är inte något ekonomiskt äventyr, till vilket motionen försöker inleda kammaren. Det är ingenting annat än ett fullföljande av den princip, som kammaren en gång har godtagit. Saken är ju nämligen den, att när den omläggning gjordes för en del år sedan, som berättigade barnmorskorna till pension och till en bättre och högre lönestandard än de förut haft, blev en grupp barnmorskor ställd utanför. Man fann då efter någon tid, att man borde intressera sig för dessa, även om staten inte alldeles direkt hade några skyldigheter emot dem. Det var detta som 1926 års beslut avsåg, då staten mycket välvilligt trädde in för att hjälpa de kommunalanställda barnmorskor, som inte hade kommit i åtnjutande av pension vid den nyssnämnda omregleringen. Riksdagen sade då, att churu staten inte var skyldig att göra detta, vore det i alla fall riktigt och lämpligt att ordna även dessa barnmorskors pensionsförhållanden. Det är sålunda principiellt erkänt. Men när denna nya reglering genomfördes, var det en grupp, som så att säga tappades bort — en grupp, som man av någon anledning inte hade fått med vid den utredning, som gjordes 1926. Såvitt jag har förstått saken, hade man då inte riktigt klart för sig, att det ändå skulle bli en grupp av barnmorskor, som inte skulle få någonting. Och vilken grupp? Jo, just den, som hade haft det svårast, som hade haft så liten lön under sin tjänstetid, att somliga av dem inte ens kunnat gå in i den pensionsförening, som förut fanns, och för en hel del av dem var det fullkomligt omöjligt att gå in i den nya pensionsanstalten, därför att den utgift, som krävdes härför, icke var tänkbar för dem.

Nu kan man ju tycka — som också utskottet säger — att det är en kommunens sak att taga hand om dessa barnmorskor. Ja, det kan man säga. Men man kunde ju även säga, att det var en kommunens sak att taga hand också om alla de andra barnmorskorna. Men staten har ju gått in för att söka hjälpa dem och då, måste jag säga, att jag tycker, att det är mycket synd, att det inte har skett med alla utan att man låtit en grupp på detta sätt bli efter. Det är nämligen så, att kommunerna taga denna sak på mycket olika sätt. Kunde man räkna med att kommunerna verkligen toge hand om dessa barnmorskor, vore allt gott och väl. Men den lilla utredning, som varit möjlig att göra från enskilt håll, visar, att kommunerna visst inte alltid göra det, icke ha gjort det och att icke heller landstingen ha gjort det. På somliga håll har man gjort det mycket bra. På andra håll har man inte gjort det alls. Det visar sig t. ex., att i Södermanlands län har landstinget gått in för att ge dessa barnmorskor 300 kronor, om kommunen ger dem lika mycket. I ett annat län har man gått in för att ge dem 200 kronor, om kommunen ger lika mycket, o. s. v. Men detta är visst inte fallet med dem allesammans, utan det är en hel grupp, som kommer att stå alldeles utanför. Det visar sig från den lilla undersökning, som

förra året citerades och som jag tillåter mig att ännu en gång draga fram, att t. ex. i Blekinge län en kommunalt anställd barnmorska, som tjänstgjort i 36 år och är 80 år gammal, icke fått mer än 200 kronor i pension. Det finns i ett annat län en annan, som tjänstgjort i 30 år och är 81 år gammal, vilken icke fått någon pension alls utan fått tagas in på ett åldersdomshem. I Skaraborgs län har en barnmorska med 31 tjänstår, vilken är 77 år gammal, icke fått någonting. En annan, som har 37 tjänstår och är 71 år gammal, har fått 124 kronor i pension. De få uppgifter, som man på detta sätt fått in, tala ju verkligen sitt språk. De säga ju, att här är en grupp av människor, som ha det mycket illa ställt och som borde ha kunnat räkna på en liten smula mera hjälp. Utskottet säger här, att staten hjälper så mycket. Det som utskottet dragit fram är ett exempel, enligt vilket totala pensionen uppgår till 444 kronor. Det är en verklig hjälp, som staten har givit, men det är bara det, att den hjälpen när inte dem, som vi hava försökt att här draga fram i ljuset.

Jag kan aldrig tro, att om man utsträcker statens hjälpverksamhet även till denna grupp, som nu har sackat efter, detta ekonomiskt skulle betyda så förfärligt mycket. Jag vet inte, om jag missuppfattat saken, men såvitt jag förstår uppgick det anslag, som förra året begärdes för statens hjälpverksamhet gentemot barnmorskorna, till 9,000 kronor, men därför att det så litet hade behövt tagas i anspråk, sänktes det till 5,000 kronor. Detta talar väl för, att det belopp, som på denna väg skulle behöva givas ut av staten, därest utredningen visar, att staten här skulle behöva hjälpa till, inte borde behöva bli så betydande. Jag har förgäves sett mig om efter de andra grupper, för vilka detta skulle bli ett prejudikat. Det förefaller mig, som om dessa barnmorskor stode i en sådan särställning, att man inte behöver tänka sig, att detta bleve prejudicierande för alla möjliga andra grupper, som eventuellt kunde vilja följa efter. Jag ser, att utskottets ärade ordförande småler, och förmodar, att jag får svar på detta, men jag har inte kunnat komma längre på den vägen.

Det kan ju hända, att utskottet haft vissa fog för de invändningar det gjort, men jag vill påpeka, att utskottet inte alls tagit upp en sak, som jag tycker är av ganska stor betydelse i detta sammanhang och som jag påpekat i min motion, liksom jag tillät mig att påpeka den förra året, nämligen det faktum, att de barnmorskor, som sålunda ställts utanför möjligheterna att få hjälp, bli tvingade att så länge som möjligt gå kvar i tjänsten. Det visar sig faktiskt, att de stå kvar länge. De ha inte något att vänta, och därför törs de inte gå. Kommunerna ha svårt att skicka iväg dem. De ha tjänat kommunerna under många år och äro kända i dessa. Varför skulle då kommunerna i ett sådant fall gå hårdhänt till väga mot sina egna medlemmar? Dessa gamla människor få gå kvar i sitt arbete så länge de orka. Det finnes sådana, som tjänstgöra efter fyllda 65 och 70 år, medan den nya barnmorskestadgan — icke utan vissa skäl, skulle jag tro — har bestämt, att barnmorskor icke skulle få kvarstanna i tjänsten längre än till 55 år. Låt vara, att denna gräns kanske är satt mycket låg, men det är ju en väsentlig skillnad mot att de få gå kvar vid 65 eller 70 år. Jag har ett brev här från en barnmorska, som säger: »Jag har arbetat i 33 år i kommunen. Jag är 65 år, och jag kan inte få något i pension. Jag vågar inte gå, utan jag måste stå kvar så länge som det på något sätt är möjligt.»

Jag tycker, att detta är en sida av saken, som man icke utan vidare kan gå förbi. Staten ger ju ut en del pengar, och det med rätta, för att barnmorskefrågan skall ordnas så bra som möjligt. Staten betalar stora summor för en god utbildning av barnmorskorna, och det är ju alldeles klart, att den utbildning, som barnmorskorna fått under de sista tio, femton åren, är betydligt mycket bättre än den utbildning, som de äldre barnmorskorna fingo.

Ang.
kommunal-
anställda
barnmorskors
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

Ang.
kommunal-
anställda
barnmorskor
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

Det ligger sålunda i statens intresse att få kåren nyrekryterad, och detta i en tid, då man har möjlighet till nyrekrytering genom de omläggningar och distriktsindragningar, som nu måste göras, får man tillfälle att försöka ordna det hela på bästa möjliga sätt på de platser, som äro kvar. Men då stå dessa gamla i vägen för de nya, som skulle komma fram. Jag tror visst, att de gamla många gånger kunna vara mycket duktiga och sitta inne med stor erfarenhet o. s. v., men det är ju klart, att deras arbetsförmåga och deras sätt att se på saken, deras sätt att sköta patienterna o. s. v., icke överensstämmer med de moderna reglerna så, som man nu kan ha skäl att vänta av den kår, som under de senaste åren har blivit utbildad.

Därtill kommer, att det är en rent mänsklig sak, att man söker se till, att dessa gamla personer, som verkligen under många gånger mycket svåra förhållanden tjänat det allmänna, få en så bekymmerfri ålderdom som möjligt. Man kan väl säga, att barnmorskor göra samhället en tjänst. Jag vet inte, men det kan ju hända, att någon av de här gamla barnmorskorna till och med har förhjälpit någon av herrarna till världen, och det är väl en tjänst, som bör uppskattas. Jag tycker, att herrarna kunde se på denna sak med litet barmhärtiga ögon och tacka dem för den hjälp de lämnat och försöka ställa det bättre för dem.

Jag vågar därför, herr talman, trots att utskottet varit mycket strängt, i alla fall vädja till kammaren och yrkar bifall till motionen.

Häri instämde herrar *Wallen* och *Lindhagen*.

Herr Svensson, Carl: Herr talman, mina herrar! Jag skall fatta mig mycket kort.

Syftet med den framställning, för vilken fröken Hesselgren så värtaligt gått i elden, är ju obestriddligen, att riksdagen skulle ytterligare utsträcka sina pensioneringsförpliktelser i fråga om en grupp befattningshavare, som icke äro eller icke varit i statstjänst. En framställning i liknande syfte avvisades vid förra årets riksdag, och efter min och utskottets mening har det icke inträffat någonting, som nu kan motivera en förändrad uppfattning. Nu såsom tidigare är det lika angeläget, att statens åtaganden i fråga om pensionering och understöd hållas inom rimliga gränser, och jag skulle vilja säga, att detta är angelägnare nu än tidigare, eftersom all erfarenhet visar, att varje — om än aldrig så liten — eftergift, som staten i detta avseende gör, ofelbart tages till intäkt för framställningar, däri detta lilla medgivande åberopas såsom precedensfall. När ärenden av detta slag behandlas i kamrarna, är det nödvändigt att alltid peka på konsekvenserna.

Nu frågade fröken Hesselgren, vilka konsekvenser det skulle kunna medföra att sträcka sig ytterligare ett steg i fråga om en grupp, som icke varit eller är i statstjänst. Jag föreställer mig, att det kan finnas åtskilliga kategorier av kommunalanställda, för vilka med samma rätt som i fråga om dessa kommunalanställda barnmorskor det skulle kunna göras gällande, att staten borde inträda och påtaga sig pensioneringsförpliktelser, exempelvis sjuksköterskor av olika slag, dispensärsjuksköterskor och andra sådana grupper. Man får icke glömma, att det här gäller människor, som icke varit i statens tjänst och gentemot vilka staten icke har några arbetsgivareförpliktelser. Så fort man går ut på områden, där detta är fallet, kommer det ofelbart att medföra en del konsekvenser. Då det gäller dessa barnmorskor, vilka enligt nu gällande bestämmelser icke kunna komma i åtnjutande av något understöd från staten, måste jag för min del hävda den uppfattningen, att det är kommunernas skyldighet att se till, att om det finns anledning att bevilja en pension, denna då tages ur kommunens kassa och icke överskjutes på staten.

Nu liksom i fjol har denna synpunkt varit den avgörande för utskottet, och jag tror, att det är ganska viktigt, att riksdagen vidhåller denna sin tidigare ståndpunkt och upprätthåller en gräns för sina åtaganden i vad det gäller att bevilja pensionsunderstöd. Jag hemställer därför, att kammaren måtte biträda utskottets förslag.

*Ang.
kommunal-
anställda
barnmorskor
pensions-
förhållanden.
(Forts.)*

Herr Åkerberg: Jag kunde ha nöjt mig med att instämma med fröken Hesselgren men vill i anledning av vad utskottets ordförande yttrade säga några ord.

Jag kan icke undgå att finna, att utskottets utlåtande på väsentliga punkter haltar. Om jag icke minnes fel, var det ju så, att den nuvarande organisationen med distriktsbarnmorskor trädde i tillämpning 1917. Då överfördes de kommunala barnmorskor, som funnos, till att bli distriktsbarnmorskor, och att sortera under barnmorskestyrelserna, som ju äro landstingens styrelser, men dock i sin tur lyda under medicinalstyrelsen. Staten betalar en stor del av avlöningen, ansvarar t. ex. helt och hållet för ålderstillägg o. s. v. Staten har alltså tillsammans med landstingen från kommunerna övertagit ansvaret för barnmorskornas avlöning och anställning. Det fanns i alla fall en del kommunala barnmorskor, som voro för gamla för att kunna bli distriktsbarnmorskor. De sortera också under barnmorskestyrelsen. Sedan fanns det en del, som avgått såsom kommunala barnmorskor. Det var dessa båda senare grupper, som staten nu skulle i någon mån bispringa. Utskottet skjuter fram konsekvenserna därav, men i likhet med fröken Hesselgren har jag svårt att förstå, vilka konsekvenser som vid ett bifall till motionen skulle inträda beträffande andra grupper av befattningshavare. Sådana hava ju icke inträtt beträffande de kommunalt anställda barnmorskor, som staten på bankoutskottets förslag år 1926 beslöt hjälpa.

Utskottets ordförande sade, att dessa barnmorskor, om vilka nu är fråga, icke varit i statens tjänst. Nej, det är riktigt, men det hade inte heller de, som vi år 1926 beslöto bevilja hjälp. Det fanns ju en möjlighet för dessa kommunala barnmorskor att komma in i en gammal anstalt, jag tror den heter anstalten för pensionerade barnmorskor. Såsom fröken Hesselgren också framhållit, hade de emellertid så dåligt ställt i ekonomiskt hänseende, att de icke hade råd att ikläda sig de premier, som voro förenade med detta. Men i åtskilliga fall trädde kommunerna emellan och åtog sig att svara för deras premier. Det var alltså en del, som hade turen att komma i vänliga händer och som blevo pensionerade. För dessa har staten ansett lämpligt att ytterligare träda emellan. De andra däremot, som äro alldeles blottställda och som icke haft turen att vara placerade i kommuner, där vederbörande ledande kommunalmän varit tillmötesgående, skola icke från statens sida erhålla någon handtryckning alls. Jag har svårt att förstå den konsekvens, som ligger bakom ett sådant ställningstagande från bankoutskottets sida, och jag förstår lika litet den princip, man har anlagt. Det måste i så fall hava varit den där principen, som det talas om i bibeln: den, som mycket har, åt honom skall ges ytterligare, men den som litet har, från honom skall tagas även det lilla han har. Även om denna princip återfinnes i bibeln, anser jag åtminstone icke, att den kan kallas kristen. Vad beträffar de konsekvenser, med vilka utskottet flaggar, vill jag i likhet med fröken Hesselgren säga, att de betyda icke så synnerligen mycket — om man nu skall tala om det ekonomiska, då det rör sig om en hastigt bortdöende grupp. De flesta av dem torde redan vara över 60 år och åtskilliga till och med ända upp till 70 år gamla. Vad sedan jämförelsen med andra grupper beträffar så har, såsom nyss framhållits, riksdagen givit sig ut på hal is genom beslutet av år 1926. Konsekven-

Ang.
kommunal-
anställda
barnmorskor
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

serna kunna icke bliva mera graverande, om vi ytterligare hjälpa de allra mest nödställda.

Jag tror, att det endast är en gärd av rättvisa om man i detta fall tar steget fullt ut och — för att använda ett av utskottet ofta använt uttryck — tager konsekvenserna av det beslut, som fattades år 1926.

I detta anförande instämde herr *Sandegård*.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den siste ärade talarens påstående, att staten borde taga konsekvenserna fullt ut och gå in för pensionering av dessa kommunalt anställda barnmorskor, får jag väl draga den slutsatsen, att då böra vi också taga konsekvenserna beträffande alla andra kommunalt anställda tjänstemän, som icke fått den pensionsfyllnad, som de nytillkomna statstjänstemännen och de, som fått sin pension reglerad, hava erhållit. När man sitter i ett utskott som bankoutskottet, som har alla möjliga och omöjliga pensioneringsfrågor att behandla, och börjar tänka på konsekvenserna, få herrarna icke undra över, om man blir litet betänksam inför sådana krav, som här rests. Alltifrån år 1919 har det blivit möjligt för de kommunalt anställda barnmorskorna att komma in i skollärarnas pensionsinrättning och bliva pensionerade, men det är icke, såsom herr Åkerberg sade, staten, som övertagit denna form av avlöning, utan kommunerna hjälpa väl till, och de få väl också själva hjälpa till, medan staten hjälper till med en del. Under sådana förhållanden och då konsekvenserna icke kunna överblickas tror jag, att det är klokt av första kammaren att vidbliva de principer, som kammaren förut visat sig äga, nämligen att gå försiktigt fram, då det gäller att retroaktivt pensionera kommunalt anställda tjänstemän.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr Petrén: Jag vill endast fästa uppmärksamheten på, att det inte är samma yrkande i motionen i fjol som i år. I år yrkas endast en utredning av frågan, och ett bifall till motionen innebär icke, att riksdagen tager ståndpunkt till själva frågan. Det har här framhållits, att det föreligger det uppenbara missförhållandet, att det finns gamla barnmorskor, som nått en ålder av 65—70 år och som icke kunna sluta med sin verksamhet, därför att de då komma att sakna existensmöjligheter. De måste därför trots sin höga ålder fortsätta med detta yrke, vilket naturligtvis är mycket olämpligt.

Vid sådant förhållande synes det mig vara synnerligen goda skäl för riksdagen att nu vara med om en utredning, huru man skall kunna komma ifrån detta missförhållande, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Svensson, Carl: I anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag endast anmärka, att det visserligen icke nu är fråga om *vad* staten skall åtaga sig, men att det är självklart, att om riksdagen begär en skyndsam utredning, ligger ju däri ett åtagande i någon utsträckning, som man säkerligen icke på något sätt sedan kan komma ifrån.

En annan föregående ärad talare, herr Åkerberg, sade, att han icke förstod talet om de konsekvenser, som skulle kunna uppstå, men han slutade sitt anförande med att säga, att riksdagen borde i detta fall taga konsekvenserna av sin tidigare ståndpunkt. Den omständigheten, att riksdagen i samband med nyregleringen av barnmorskeväsendet åtog sig en liten begränsad andel av pensioneringen av de barnmorskor, vilka tillhöra pensionsanstalten och själva betala avgifter dit, tages alltså nu till intäkt för att riksdagen skall helt och hållet taga hand i pensionsavseende om en annan grupp. Nästa steg blir väl då, att riksdagen, som påtagit sig en ringa del av denna pensionering, påtager

sig större andel. Det blir alldeles säkert en konsekvens av ett beslut i den riktning, som motionen förordat. Jag tror, att herr Åkerberg skulle få en annan uppfattning, om han, såsom jag livligt önskar, bleve i tillfälle att såsom ledamot av bankoutskottet erfara, såsom jag i mitt första anförande sade, att varje minsta medgivande, som lämnas av riksdagen, sedan ivrigt och energiskt utnyttjas av motionärer i riksdagen för att utsträcka statens åtaganden till områden, där staten icke har några som helst förpliktelser.

Ang.
kommunal-
anställda
barnmorskors
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

Herr **Åkerberg**: Jag vill endast rätta en uppgift av utskottets ärade ordförande. Han sade, att riksdagen *i samband med regleringen av barnmorskeväsendet* iklädde sig visst bidrag till pensionering av gamla barnmorskor. Regleringen av barnmorskeväsendet skedde, såsom jag sagt, år 1917, men det beslut, som jag syftar på om visst bidrag till de kommunalt anställda barnmorskornas pensionering, skedde år 1926 — alltså nära 10 år efteråt. Man upptäckte alltså då, att dessa gamla barnmorskors pensionsbelopp voro alldeles för små, och då fann riksdagen lämpligt att engagera statskassan i förbättringen av deras pensionering. Jag kan icke finna annat än att det är en ganska naturlig konsekvens, att då riksdagen anser, att den bör hjälpa dem, som redan kommit i åtnjutande av någon pension, den även bör träda till och hjälpa dem, som ännu icke kommit i åtnjutande av någon som helst ålderdomsförsörjning. Det kan visserligen vara sant, att man bör vara rädd för att engagera statskassan alltför mycket till höger och vänster, men då man gjort det i fråga om en kår beträffande dem som äro bäst ställda, så bör man icke vara rädd för att göra det i fråga om sådana, som äro alldeles blottställda.

Fröken **Hesselgren**: Jag ber endast att få tillägga, att det icke är fråga om den *stora* gruppen, som det föreföll, att bankoutskottets ordförande menade, utan om en *liten* grupp, som blivit efter. Det kan väl icke bli så särdeles dyrbart för staten. Jag vill även säga, att jag har stort hopp att, om utredningen kommer till stånd och frågan kommer inför den nuvarande finansministern, han icke skall känna sig ovillig, ty han biträdde förra året mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken **Hesselgren** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang.
tillsynen över
sparbanker.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om utredning angående ändrade bestämmelser för tillsynen över sparbanker.

I en inom första kammaren väckt, till bankoutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 19, hade herr *Kvarnzelius* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av skyndsam utredning angående ändrad, effektivare, eventuellt centraliserad kontroll över rikets sparbanker samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion I: 19, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsam utredning i fråga om behovet av ändrade bestämmelser rörande tillsyn över sparbankerna samt, därest omständigheterna därtill skulle föranleda, för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Utskottets framställning i denna punkt avviker icke så oväsentligt från motionärens, och det är just för att stryka under denna avvikelse från motionärens hemställan, som jag har begärt ordet. Jag tror nämligen, att det ligger vikt vid, att riksdagen och Kungl. Maj:t, när skrivelsen kommer till stånd, beakta denna skillnad.

Motionären har begärt en skyndsam utredning angående »ändrad, effektivare, eventuellt centraliserad kontroll över rikets sparbanker» och utskottet begär en »skyndsam utredning i fråga om behovet av ändrade bestämmelser rörande tillsynen över sparbankerna». Men utskottet uttalar också i sin något tillbakahållande motivering, att det dock anser vad motionären anfört värt beaktande. Det tror jag också, i den mån som utskottet har gått med på motionen, men utskottet har, såvitt jag kan läsa dess betänkande, gått med på motionen endast ur synpunkten av att effektivare kontroll skulle kunna åstadkommas än vad nu är fallet, under det att motionären tydligt och klart pekat på en centralisering av tillsynen och en centralisering, som icke innebär blott en rådgivande institution utan även en inspektion. Det är mot detta, som jag för min del skulle vilja vända mig, och då jag biträder utskottets hemställan är det under den uttryckliga reservationen och förklaringen, att riksdagen enligt min mening icke på något sätt bör uttala sig för denna centralisering av sparbankernas inspektion. Man kan mycket väl hava en sparbanksinspektion centraliserad i teorien, men när man betänker, att vi hava blott ett trettioåttal solidariska bankbolag och aktiebolagsbanker, som stå under bankinspektionen, men ett femhundraåttal sparbanker, så undrar jag, om kontrollen i verkligheten bleve mera effektiv genom inspektion av ett centralorgan över dessa 500 sparbanker än genom den kontrollverksamhet, som nu är anordnad. Såvitt jag förstår, låter det sig icke göra att få en verkligt effektiv kontroll vid sparbankerna genom inspektion, som ej ens kan ske en gång om året, om man skall hava en centralisering, under det att, såsom det nu är, en sådan effektiv kontroll genom inspektion kan ske och på många håll sker, såsom jag vet, en gång i kvartalet. Detta är, synes det mig, en väsentlig skillnad. Därför tror jag, att en centralinspektion leder till upprättandet av ett nytt större ämbetsverk, om denna inspektions verksamhet skall kunna äga någon betydelse, och då jag icke tror på fördelen av vare sig ett sådant nytt ämbetsverk eller en sådan centraliserad inspektion, är jag glad, att utskottet tagit avstånd från den tanken.

Den andra synpunkt, som motionären framfört, är, att det skall vara centralisering med hänsyn till att denna centraliserade inspektion också skulle vara rådgivande. Jag måste säga mig, att jag tror, att en sådan central rådgivande

inspektion innebär en stor fara för de uppgifter, som äro sparbankernas väsentliga, nämligen att uppsamla de lokala besparingarna för lokala ändamål efter de lokala förhållandena. Skulle man bedöma detta ur allmän centraliserings-synvinkel, förloras det väsentliga i sparbankernas uppgifter, och jag kan därför inte heller ur den synpunkten vara med därom.

Under sådana förhållanden har jag velat fästa uppmärksamheten på, att utskottet icke gått in för en centralisering, utan endast och uteslutande gått in för en förbättring av kontrollen med hänsyn till sparbankernas förvaltning. Jag har därför intet annat yrkande att göra än på bifall till utskottets förslag.

*Ang.
tillsynen öfver
sparbanker.
(Forts.)*

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag ber först att till bankoutskottet få framföra min tacksamhet för att utskottet så välvilligt behandlat den motion, som jag har väckt. Jag försäkrar herrarna och även professor Reuterskiöld, att det inte bara är av lust att motionera och för att få igenom en motion, som jag väckt den nu föreliggande motionen, utan den vilar på ett mycket reellt underlag. Jag anser, att det är nödvändigt att fortast möjligt få en bättre tillsyn öfver sparbanksväsendet än den vi för närvarande hava. Det är ur denna synpunkt som jag är nöjd med utskottets utlåtande även i den försiktigare form, som det fått, övertygad som jag är, att Kungl. Maj:t omöjligen kan gå att pröva detta ärende med — låt mig säga — skyggklappar för ögonen, varmed det förefaller mig, att professor Reuterskiöld ville utrusta Kungl. Maj:ts utredning i detta fall. Det torde vara nödvändigt, att detta ärende blir föremål för den allsidiga prövning, som måste vara förutsättningen för, att man skall få en bättre tillsyn öfver sparbankerna än för närvarande.

Med anledning av vad professor Reuterskiöld vidare sade, att han i perspektiv såg ett nytt stort ämbetsverk, kan jag mycket väl tänka mig, att en centralisering till en viss grad kan ske, utan att det behöver resultera i ett stort ämbetsverk. Vad jag däremot tror och är övertygad om, att det skall arbeta sig fram, är en central ledning av inspektionsverksamheten, även om den i öfrigt blir decentraliserad, ty hur är det för närvarande? Då länsstyrelsens ombud i en sparbank anser sig böra anmärka på ett eller annat missförhållande, vilka möjligheter har länsstyrelsen då till sitt förfogande? Ja, det är och blir föreställningar för vederbörande bankledning eller också ett ingripande officiellt. Vad det senare beträffar inser ju var och en, att det skulle vara detsamma som att skada mera än gagna. Detta drager sig en länsstyrelse för, ty då kan framskapas en panik, som kan föra med sig en katastrof. Om länsstyrelsen gör föreställningar och dessa icke leda till något resultat, ja, då har länsstyrelsen att antingen riskera skapandet av panikstämning eller också att låta det gå.

Jag för min del har lyckligtvis icke så stor erfarenhet på detta område, men dock tillräcklig för att kunna säga, att det är väl motiverat, att någonting göres i det avseende, varom här är fråga. Jag vill därför hemställa, att när Kungl. Maj:ts regering går att pröva detta ärende, den då låter det få den vidsträcktare prövning, som jag anser oundgängligen erforderlig, så att man icke erhåller någonting, som i alla fall icke fyller det ändamål, som jag velat åstadkomma med den motion, som jag har väckt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Jag har icke anledning att ingå i någon längre debatt, men jag vill endast stryka under en sak i anledning av vad den ärade motionären yttrade.

Det tycks nämligen vara så, att motionären, såsom av motionen framgår, väsentligen skulle vilja befria Konungens befallningshavande från befattningen med sparbankskontrollen. Efter min erfarenhet äger ännu allttjämt i de allra flesta fall Konungens befallningshavande den personliga pondus och insikt om

Ang.
tillsynen över
sparbanker.
(Forts.)

förhållandena inom det egna länet, att då han uttalar sig under hand eller på vad sätt det vara må, han kan uppnå en högst betydande effekt. Jag tror, att hela kontrollen regleras säkrast och bäst, då den har en lokal karaktär. Därför uttalar jag det önskemålet, att kontrollen icke måtte flyttas från Konungens befallningshavande, även om den måste förbättras.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående provisorisk ändring i bestämmelserna om lapparnas jordbruks- och bostadsfråga.

I en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 200, av herr *Lindhagen*, hade hemställts, att riksdagen, i avvaktan på tillkomsten av den i annan motion ifrågasatta rättsordningen beträffande lapparnas jordbruks- och bostadsfråga, ville besluta,

a) att de 1928 antagna villkoren för jordbrukslägenheter punkt 1 skulle erhålla denna lydelse: »jordbrukslägenhet bör i möjligaste mån ha sådan storlek, att en lappfamilj därav kan ha sitt uppehälle»;

b) att villkoren för jordbrukslägenheter, punkt 3, skulle utvidgas med tydlig föreskrift om företrädesrätt för kompetent innehavare till ny upplåtelse vid varje upplåtelsestids slut;

c) att villkoren för bostadslägenheter, punkt 11, skulle utvidgas med företrädesrätt för kompetenta arvingar att övertaga lägenheten efter de första innehavarnas fränfalle och rätt för varje kompetent innehavare att efter varje upplåtelsestids slut erhålla företrädesrätt till ny upplåtelse;

d) att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter skulle uttryckligen stadgas rätt för innehavaren att överlåta lägenheten på annan kompetent person;

e) att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter skulle föreskrivas, att vid kontraktsenligt avträdande av lägenheten till kronan innehavare borde, såvitt ej särskilda omständigheter talade däremot, tillerkännas full ersättning efter dåtida värden för odlingar, hus och andra nyttiga anläggningar.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion I:200 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Herr talman! Herr Kvarnzelius sade, att han icke hade väckt sin här nyss behandlade motion av lust att väcka densamma och få den igenom i riksdagen. Min position är, att jag väcker de motioner, som jag anser böra bifallas, och jag kan ju konstatera, att kamrarna förr voro mycket mera lyhörda för sådana frågor som jordfrågan än nu för tiden. Men jag har i alla fall, herr talman, väckt en motion, som jag anser böra bifallas, och därför står jag här.

Som bekant hava vi i vårt land två »nationella minoriteter». Den ena är lapparna. Deras förhållanden äro något olika den övriga befolkningens, därigenom att de leva på renskötsel, som är egenartad och i viss mån privilegierad. Men när lapparna upphört att kunna idka renskötsel, bliva de likställda med rikets övriga invånare. Det hava vi lärt oss från det internationella rättslivet, att de nationella minoriteterna böra i fråga om civila rättigheter vara fullkomligt likställda med majoriteterna.

Alltså, de lappar, som hädanefter måste livnära sig på samma sätt som den svenska befolkningen, böra i sina civila rättigheter vara likställda med den övriga befolkningen. Det är för mig åtminstone en självklar sak.

När frågan om rätten till renbete och om bosättningsmöjligheter förelåg i två olika propositioner vid förra årets riksdag, väckte jag på grund av tradition och den kunskap, jag har om lapparnas förhållanden, motioner om ändringar och tillägg till lapparnas tillämnade förmåner i de framlagda propositionerna. Motionären var tyvärr sjuk, när de behandlades, och därför föllo motionerna utan debatt i bägge kamrarna. Nu är jag lyckligtvis kry, så att jag kan åtminstone få frågan debatterad i första kammaren av mig och förmodligen även av utskottets vice ordförande, om han är så artig och välbevågen att han anser saken överhuvud taget förtjäna något svar.

Själva ämnet är förresten söndertrasat enligt riksdagens arbetsordning. Frågan om lapparnas rätt till renbete går till första lagutskottet; en motion som jag väckt om lagstadgad rätt för lapparna till likställighet går till andra lagutskottet, och denna motion, som avser en provisorisk förbättring av de bestämmelser, som riksdagen förra året antog i avvaktan på tillkomsten av den begärda lagstiftningen, har gått till jordbruksutskottet. Alla tre sakerna äro ju nära sammanhängande, men det bestående samhället har ibland sina egna maximer: »Splittra och härska» kallades det på det gamla romarspråket. Jag får alltså finna mig i, att denna sak i dag blivit en jordbruksutskottsfråga allenast, ehuru den i högsta grad är en social fråga, som jordbruksutskottet inte skall syssla med; det skall ju endast syssla med de jordbrukstekniska frågorna. Jag skall inte gå igenom alla de fem punkterna — det lönar sig icke — utan endast ta stieckprov och i första rummet då punkt a.

Man hade klart för sig, att lapparna borde få rätt att livnära sig med jordbruk och att det måste skapas betingelser därför, vilket var föremål för proposition förra året. Samtidigt förelåg också en proposition om egnahemsrörelsen, där man äntligen ryckt fram till den oundvikliga ståndpunkten, att om man bildar ett småbruk, skall det ha så mycket ågor, att en familj kan anständigtvis livnära sig på detsamma. Detta sades ifrån i sistnämnda proposition. Men när sedan propositionen om lapparnas jordbruk kom, så hette det inte, att de skulle kunna livnära sig, trots att lappkommittén konsekvent och rättvist och i överensstämmelse med gudomliga och mänskliga lagar sagt, att också lapparna jämte familjer borde av jordbruket ha sin tillräckliga bärgrning.

Men då hade Konungens befallningshavande i Västerbottens län, som förmodligen gärna ville ha makten i sin hand och dela ut sina gracer efter omständigheterna, gjort den uppfattningen gällande, att det vore olämpligt att i de allmänna grunderna närmare bestämma storleken av de lägenheter, som skulle upplåtas. Det var olämpligt — ett maktsspråk — och varför? Jo, förmodligen därför att det ofta var olämpligt att ge lapparna så mycket, att de kunde leva på jordbruket. Något annat skäl kunde väl inte heller ligga bakom länsstyrelsens ingripande. Departementet, som imponerades av denna auktoritet — herregud, ett departement kan ju inte syssla med allt utan måste gå efter auktoriteter — eftersade, att det syntes lämpligt, att lägenheternas storlek, utan skattande åt principer, bleve beroende av myndigheters uppfattning av förhållandena i varje särskilt fall. Därest så skedde, skulle även ett av lantbruksstyrelsen framhållet önskemål om anläggande av betesvallar kunna tillgodoses. I överensstämmelse därmed avfattades propositionen.

Nå, men om man nu i vårt av klippor sönderskurna land med små tegar emellan bergen skall bilda småbruk, få de väl också lämpas efter förhållandena i varje särskilt fall. Men i alla fall, sade man ifrån, måste det vara tillräckligt med jord för uppehälle till en familj. Men när det gällde lapparna skulle för-

Ang.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga.
(Forts.)

Ang.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga.
(Forts.)

hållandena i varje särskilt fall vara så märkvärdiga, att de inte behövde tilldelas så mycket jord, att de kunde leva därpå.

Nu har jag därför föreslagit, att första punkten i bestämmelserna om jordbrukslägenheter, som antogs 1928, måtte erhålla följande förändrade lydelse: »Jordbrukslägenhet bör i möjligaste mån ha sådan storlek, att en lappfamilj därav kan ha sitt uppehälle.» Orden »i möjligaste mån» ge ju en mer än tillräcklig marginal för att man skall kunna ta hänsyn till möjligheterna, men det är i alla fall utsatt, att vederbörande skola ha sin bärgning. Jordbruksutskottet tog förra året saken auktoritativt och avstyrkte »med hänsyn till de skiftande lokala förhållandena» — dessa ha jordbruksutskottets medlemmar förmodligen ej kännedom om, ty de äro ju inte lappar och ha väl ej vistats däruppe. De funno emellertid som sagt »den formulering, som upptagits i Kungl. Maj:ts förslag, vara att föredraga». Det är ju, synes mig, en bankruttförklaring och innefattar ej något förnuftigt svar på motionen. Att utskottet skall få göra anspråk på auktoritet i kamrarna med en sådan motivering är förvånande. Utskottet i år säger emellertid: vad jag skrivit, det haver jag skrivit. Någon annan motivering har icke tillkommit.

Jag skall inte besvara kammaren med någon omröstning om de följande punkterna, utan inskränka mig till ett par ytterligare stickprov, varefter jag yrkar bifall till första punkten och icke gör något yrkande om de andra punkterna. Vidare nödgas jag begära en enkel votering om första punkten med uppresning för att utröna, om motionären blir ensam om detta inlägg för en svensk nationell minoritets rätt.

Andra kammaren förr i världen var lyhörd för sådana här saker, och ännu 1917 skulle man nog kunnat uppbringa majoritet i den kammaren även kring detta yrkande. Men nu faller det dött till marken, som om ingenting inträffat. Så gjorde det förra året, och så gör det naturligtvis i år också.

Jag skall dock som sagt beröra ytterligare två exempel på huru utskottets motivering ser ut.

Det yrkades i fjol och har också i år hemställts av mig, att villkoren för jordbrukslägenheter, punkt 3, skulle utvidgas med tydlig föreskrift om företrädesrätt för kompetent innehavare till ny upplåtelse vid varje upplåtelsestids slut. Enligt Kungl. Maj:ts av riksdagen antagna förslag skulle jordbrukslägenhet upplåtas på arrende för en tid av femtio år. När arrendetiden löpte till ända, skulle arrendator, »så framt han förhållit sig väl», vara berättigad att erhålla ny upplåtelse för en tid av femtio år på de villkor, som fastställdes, med iakttagande att desamma väl finge med hänsyn till tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande. Det senare är ett humant tillägg, som jag inte har någon anmärkning mot; men detta »såframt han förhållit sig väl». Det står inte om de svenska jordbruksarrendatorerna så där generellt, att de skola ha förhållit sig väl för att få sitta kvar på sin torva. Detta lägger en makt till vad som helst i händerna på myndigheterna däruppe. Om man sedan läser igenom lappförfattningarna och särskilt vad som beslöts i fjol, skall man finna, att lapparna överhuvud taget äro överlämnade till alla möjliga myndigheters prövning, skälig prövning och godtycklig prövning och prövning byggd på auktoritetstro på närmaste man o. s. v. Detta är ingen rättsordning utan ett administrativt godtycke av farlig omfattning.

Ett annat exempel. I fjol och i år yrkades att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter måtte föreskrivas, att vid kontraktsevenligt avträdande av lägenheten till kronan innehavaren bör, såvitt ej särskilda omständigheter tala däremot, tillerkännas full ersättning efter dåtida värden för odlingar, hus och andra nyttiga anläggningar. Enligt Kungl. Maj:ts av riksdagen antagna förslag skulle avträdaren av en jordbrukslägenhet inte äga rätt till ersättning för

å densamma nedlagda kostnader i vidare mån än den myndighet, som meddelat upplåtelsen, prövar skäligt. Man vågar inte säga, att han skall ha ersättningen i lag sig tillerkänd, att han alltså har rättighet att få en ersättning, utan han skall inte ha ersättningsrätt — så negativt uttrycker man sig — om inte en myndighet prövar det skäligt. Det är med andra ord på dennes privata godtycke det beror. Såsom svar på motionärens hemställan sades i motiveringen till utskottets avstyrkande följande:

»Av motiveringen till Kungl. Maj:ts förslag framgår, att anledningen till att stadgandet givits det föreslagna innehållet är den, att en ovillkorlig rätt till ersättning skulle nödvändiggöra, att av- och tillträdessyn måste hållas och att en dylik förrättning ofta skulle draga kostnader, som icke stode i rimligt förhållande till lägenhetens värde. Jämväl utskottet finner detta skäl avgörande; helst som med stadgandets avfattning icke avsetts att avstänga den avträdande från skälig ersättning.»

Om man anser en lapp böra ha rätt till full ersättning vid avträdet efter dåtida värde för hus, odlingar och andra anläggningar, varför skall det då behövas en laga syneförrättning? Det gäller ju ej något arrendekontrakt med en enskild jordägare som tillhandahåller hus och åker m. m. Man kan väl utan en av- och tillträdessyn värdera anläggningarna efter dåtida värde och därefter bestämma ersättningen. Om de uppkommit genom hans bemödanden är en sak, som inte hör hit. Varför inte lika gärna säga, att den myndighet, som får pröva skäligheten, också måste ha tillgång till dylika syneförrättningar för att fastställa ersättningsbeloppet? Om man säger, att den stora apparaten med en av- och tillträdessyn under de primitiva förhållandena däruppe är nödvändig, så är detta endast ett svepskäl. Genom en olikhet förhindras denna nationella minoritet att bli likställd med den övriga befolkningen i vårt land enligt den internationella rätten, där vi berömma oss av åtskilligt intresse för de nationella minoriteterna. Men vi göra det inte alltid när det gäller vårt eget land.

Jag yrkar således bifall till första punkten i motionen, nämligen att de 1928 antagna villkoren för jordbrukslägenheter till lapparna måtte erhålla följande lydelse: »Jordbrukslägenhet bör i möjligaste mån ha sådan storlek att en lappfamilj därav kan ha sitt uppehålle».

Herr Sederholm: Herr Lindhagen har i sitt anförande lagt tyngdpunkten på den första punkten i sin motion, där han yrkar, att jordbrukslägenhet bör i möjligaste mån ha sådan storlek, att en lappfamilj därav kan ha sitt uppehålle. Jag vill erinra om, att när frågan behandlades i fjol, förelåg ett förslag från Kungl. Maj:t, innebärande, som herr Lindhagen också framhöll, att jordbrukslägenhet borde ha den storlek, som med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall prövas lämpligt. Nu är ju hela denna organisation tillkommen huvudsakligen för att bereda möjlighet för äldre, fattiga lappar, som inte lämpligen kunna ägna sig åt renskötsel, att komma ifrån det kringflackande livet och slå sig ner på kronans jord och där få tillfälle att skaffa sig fast bostad och möjlighet till ett uppehålle medelst jordbruk. Det är inte meningen med denna lagstiftning att draga lapparna från renskötseln till nybyggjarlivet. Nu är det ju mycket möjligt under de förhållanden, som råda däruppe, att de jordbrukslägenheter, som kunna ställas till förfogande, inte äro av den omfattning eller ha de odlingsmöjligheter, som äro nödvändiga för att de skola kunna ge det huvudsakliga uppehållet åt dem, som slå sig ner där. Det är under sådana förhållanden inte heller lämpligt att, som man gör i södra och mellersta Sverige, binda tillkomsten av en sådan lägenhet vid det villkoret, att den verkligen skall vara så stor eller drivas under sådana förhållanden, att den skall kunna lämna uppehålle åt vederbörande.

Ang.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga.
(Forts.)

Ang.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga.
(Forts.)

Nu säger motionären att det står »i möjligaste mån». Ja, vad betyder »i möjligaste mån»? Betyder det, att man inte skall anlägga sådana jordbrukslägenheter, om det inte är möjligt att ge dem en tillräcklig storlek och att man annars skall avstå därifrån? Det kan ju mycket väl tänkas, att det kommer en äldre, behövande man, som vill bygga eller kanske redan byggt en stuga på en lägenhet, där han inte kan få mer än halv eller fjärdedels försörjning. Han vill ha jordbrukslägenheten på dessa villkor, men då skulle han bli utesluten från denna möjlighet, därför att den måste vara »i möjligaste mån» självförsörjande. En så hårdragen tolkning kanske motionären skulle motsätta sig, men i alla fall kommer en lagstiftning, som går mera in på den linjen, att beskära bosättningsmöjligheterna i högre grad än Kungl. Maj:ts förslag gör.

I flera punkter har motionären påpekat, att man lägger alltsammans i händerna på myndigheterna. Vad är det då för myndigheter det gäller? Det är statens egna myndigheter, som handha förvaltningen där uppe, revirförvaltare och sådana, hos vilka det inte finns intresse att på något sätt trakassera dessa personer. Man lägger bara i myndigheternas händer att på bästa och lämpligaste sätt förfara i de olika och mycket skiftande fall som förekomma, och jag är övertygad om, att en sådan omdömesprövning därmed är lagd i de bästa händer och att det är vida bättre än att söka genom snävarer lagbud beskära deras rörelsefrihet och därmed också möjligheterna att nå det mål, som lagstiftningen är avsedd att främja.

Vad beträffar de andra punkterna, så gäller det ju bland annat det fall, då en sådan lägenhet, som har tillkommit för att bereda äldre, behövande lappar bosättningsmöjligheter, blir ledig och icke innehavarens allra närmaste, hans hustru finns kvar eller vill överta lägenheten. Då har jag i varje fall inte funnit det vara lämpligt, att lägenheten säljes eller övergår till någon mera oskyld, utan att den i stället överföres till någon annan äldre, behövande lapp, när det inte finns någon närskyld till den, som lämnat fastigheten. Detta kan vinnas därigenom att, då det inte finns någon närskyld, myndigheterna få rätt att disponera lägenheten till en annan behövande lapp, för vilken den kan vara lämplig såsom en bosättningslägenhet.

Vad slutligen beträffar den tredje punkten, att en innehavare bör ha rättighet att få full ersättning, är det inte, som herr Lindhagen vill göra troligt, av ren auktoritetstro, som utskottet har anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag och sedan satt sitt namn därunder. Det har varit både diskussioner och överläggningar i den frågan, och anledningen till, att man gick in för denna ståndpunkt, är densamma, som Kungl. Maj:t anförde. Om det stadgas, att innehavaren skall ha full ersättning, så har han också rätt att kräva, att det skall bli konstaterat, vad som är full ersättning, det vill säga då måste man konstatera fastighetens skick, då den tillträdde, och fastighetens skick, då den avträdes, och likaså i vad mån en förbättring har skett och värdet av denna förbättring. Ett sådant konstaterande kan åtminstone enligt utskottets mening inte få objektiv giltighet, utan att det sker en syn, och en sådan syn kräver ju med de avstånd, som finnas däruppe, högst betydande kostnader. Även i detta fall är det ju statens myndigheter, som pröva vad som kan vara skäligt, och jag är övertygad om, att de därvidlag icke komma att av den formulering detta stadgande fått dra den slutsatsen, att man skall betala mindre än vad som kan anses vara skäligt. Men man kommer ifrån denna besvärliga och dyrbara uppskattning, det vill säga själva värdesättningen blir bekvämare och mjukare, och jag är övertygad om, att i tillämpningen komma de lappar det här är fråga om, inte att på något sätt känna sig lidande.

Med anledning av vad jag sålunda anförde ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindhagen**: I en punkt, som jag inte berörde i mitt yrkande, har utskottet yttrat, att det huvudsakliga syftet med upplåtelsen av bostadslägenheter vore att bereda tillflykt för gamla och fattiga lappar. Jag hade tänkt opponera mig mot detta också, ty det är inte riktigt, utan även om de inte äro gamla, eller kunna försörja sig med renskötsel, skola de ha rättighet till boställe, och fattiga äro naturligtvis alla, så det villkoret uppfylla de. Men att den siste talaren också trodde, att de jordbruk, som skulle upplåtas åt lapparna, vore till endast för gamla och fattiga, visar, att han ej har reda på vad det är frågan om. Det är här fråga om, den lappbefolkning, som inte kan få sitt uppehälle av renskötsel, antingen därför att renlaven är avbetad eller därför att förbudet att överskrida norska gränsen gjort, att renantalet måste inskränkas eller på grund av lappbefolkningens tillväxt på viss ort. Sådana lappar skola nu tilldelas jordbruk, när de önska det. Jag trodde, att utskottets ordförande såsom jordbrukare skulle förstå, att skall man rationellt idka ett jordbruk, så bör man inte börja som gammal. Det är icke minst unga arbetslösa lappar det här gäller, dessa, som inte kunna få sitt uppehälle genom renskötsel. Detta visar hur obekant utskottet varit med förhållandena, och då är det inte att undra på, att utskottet kommit till sådana resultat.

Den där till- och avträdesdynen, som talats om, är också en reminiscens från den enskilde godsägarens upplåtelse av arrenden. Där har han tillträdesdyn för att få uppskattat vad han tillhandahåller den tillträdande arrendatorn, och sedan skall detta vid avträdet vägas mot de förbättringar, som arrendatorn gjort. Det är inte sådana förhållanden däruppe. Lappen har från början ensam gjort arbetet på kronans mark. Det är han, som i regel fått odla i början och bygga hus, och då är det alldeles tillräckligt, att han får betalt för de värden, som finnas vid avträdet. Tomträtten här i stockholmstrakten t. ex. är ju ordnad på samma sätt. Det är tomträttsinnehavaren, som bygger hus från början och omdanar tomten efter sitt behov, och efter de senaste tomträttsbestämmelserna skall han ha rätt till ersättning, om tomten avträdes någon gång efter det värde den då kan ha. Men inte är det föreskrivet någon av- och tillträdesdyn för det fallet och en sådan behöves inte heller här. Liknande är förhållandet med ensittarlagen.

Om de närskylda talade jag inte, det var en av de punkter, som inte berördes men att andra än närskylda skola få företrädesrätt har inte ifrågasatts i motionen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas. först särskilt beträffande utskottets hemställan, såvitt anginge punkten a) i den i ämnet väckta motionen, samt vidare angående utskottets hemställan i övrigt.

Rörande utskottets hemställan, i vad den avsåge punkten a) i motionen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till denna hemställan, dels ock, av herr **Lindhagen**, att riksdagen, i avvaktan på tillkomsten av den i annan motion ifrågasatta rättsordningen beträffande lapparnas jordbruks- och bostadsfråga, ville besluta, att de 1928 antagna villkoren för jordbrukslägenheter punkt 1 skulle erhålla denna lydelse: »jordbrukslägenhet bör i möjligaste mån ha sådan storlek, att en lappfamilj därav kan ha sitt uppehälle.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i förvarande hänseende vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Lindhagen** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga.
(Forts.)

Anq.
lapparnas
jordbruks- och
bostadsfråga.
(Forts.)

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, såvitt angår punkten a) i den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan, i vad den avsåg återstående delar av ifrågakvarande motion.

Om
anordnande av
konsulent-
verksamhet för
jordbruks-
kooperationen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående anordnande av konsulentverksamhet för jordbrukskooperationen.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 112 i första kammaren av herr *Johan Johansson* och nr 92 i andra kammaren av herr *Andersson* i Dunker m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande anordnande av konsulentverksamhet av i motionerna närmare angivet slag för jordbrukskooperationen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner I:112 och II:92 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Lindhagen**: Jag trodde, att motionären först skulle yttra sig, men eftersom jag nu fått ordet, skall jag be att få säga några ord.

Det är enligt min uppfattning nödvändigt, att man ägnar större uppmärksamhet åt de produktiva förutsättningarna för vår jordbruksnäring. Den för en ojämn kamp mot industrialismen och stadskulturen och behöver allt det stöd, den kan få. När således i norrlandsmotionen vi motionärer yrkade ett värn mot jordbrukets försvinnande och den självständiga bondeklassens förintande, inlät man sig även på andra ämnen och bland annat den sak, som denna motion avser. Norrlandsmotionen kom fram 1901, och 1902 väckte jag en motion, som avsåg just den sak, som den här motionen omfattar. Den gick emellertid vidare, ty efter en ganska omfattande motivering yrkades av mig, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda på vad sätt Kooperationen mellan mindre jordbrukare lämpligast skulle kunna från det allmännas sida befrämmas. Det var 1902. Nu finner man, hur motionärer ännu 1929 kunna beklaga sig över att man väl får upplysning om jordbrukets vård men icke om den ekonomiska organisationen för att kunna avyttra jordbrukets produkter. Således stå vi ännu och stampa på precis samma ståndpunkt.

Nu har utskottet på det vanliga sättet lyckats upptäcka, att det finns en kommitté, som arbetar på det här området och nog kommer in på den här saken också, som man har sagt, och då hoppas utskottet, att denna kommitté även tager hänsyn till det speciella önskemål, som denna motion innehåller, nämligen konsulentverksamheten. Allt förhoppningar i det blå. Jag kan icke förstå

detta uttalande. Jag instämmer i vad herr Dahl från Kristianstad yttrade i ett annat ärende i dag, nämligen: Varför skall riksdagen leta efter alla möjliga förevändningar för att på formella skäl komma ifrån att befrämja ett i och för sig behörigt yrkande, som är till gagn för folket? Upptäckes, att verkligen någon uppmärksamhet redan är ägnad en sak, som man vill främja, bör man väl vara så mycket mera angelägen att giva kraft och liv åt detta bemödande genom att riksdagen också uppträder som mellankommande part och ställer sig bakom detta bemödande. Då är man också säkrare på, att sådana här speciella yrkanden, som denna motion innehåller, verkligen komma fram och vinna en allvarligare uppmärksamhet än som sker, när vederbörande vet, att riksdagen har fallit till föga platt som en pannkaka utan att tillägna sig några egna idéer eller tankar.

Jag yrkar bifall till motionen, herr talman, såsom synnerligen tidsenlig och välbefogad.

Herr Johansson, Johan: Herr talman! Som man finner av det föreliggande betänkandet, har jag väckt en motion, som ju avser en för jordbruket ganska viktig fråga. När staten riktigt nog, inom parentes sagt, intresserat sig för ökad produktion på skilda områden och då statsmakterna i detta syfte vidtagit omfattande åtgärder, ha vi motionärer ansett, att det för oss jordbrukare är av ganska stor vikt, att man även sörjer i någon mån för en bättre avsättning av jordbrukets produkter. Det är, mina herrar, inte blott fråga om myckenheten av de varor, som kunna produceras, utan det är också frågan om avsättningen och de priser, som man för dessa varor kan erhålla. Här råder enligt min uppfattning och efter jordbrukarnas mening i allmänhet ganska avsevärda brister, som böra rättas i görligaste mån.

I detta sammanhang kan jag inte låta bli att betona, att för närvarande råda stora missförhållanden inom jordbruket. Envar av oss, som har med denna näring att skaffa, vet, att flertalet jordbrukare arbeta under förhållanden, som för de flesta äro minst sagt bekymmersamma. Vi ha försökt att finna olika utvägar för att komma ur detta svåra läge, och man har försökt att inrikta sig åt olika håll. Jag tror för min del, att mycket kan vinnas genom samarbete och sammanhållning, Kooperation jordbrukarna mellan, men det har visat sig vara ganska svårt att komma till något verkligt effektivt resultat på detta område, beroende på en hel del förhållanden, som vi nog alla känna till. Jag tror, att det skulle vara av ofantligt stor vikt och betydelse, om vi av statsmakterna kunde i den omfattning vi tänkt oss få litet råd och stöd för att få till stånd ett mer enhetligt och planmässigt uppträdande ekonomiskt sett från den jordbrukande befolkningens sida.

Nu har enligt min uppfattning jordbruksutskottet behandlat motionen synnerligen välvilligt. Det har hänvisat till en kommitté, som har detta jämte en hel del andra jordbruksspörsmål under utredning och med den motivering, som här är avgiven från utskottets sida, finner jag för min del, herr talman, att jag har ingen anledning att komma fram med något särskilt yrkande. Jag tror, att jag inte skulle vinna så synnerligen mycket därmed. Om nu denna fråga i hela sin vidd kommer under saklig omprövning inom kommittén, hoppas jag, att vad som här framhållits såväl i motionen som i jordbruksutskottets utlåtande skall vinna beaktande.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Örne: Herr talman! Det må förlåtas mig, om jag tager mig friheten att yttra några få ord i denna fråga. Under min tidigare verksamhet har jag nämligen haft anledning att bilda mig en uppfattning i saken.

Jag kan för min del till fullo instämma med den ärade motionären om den

Om
anordnande av
konsulent-
verksamhet för
jordbruks-
kooperationen.
(Forts.)

*Om
anordnande av
konsulent-
verksamhet för
jordbruks-
kooperationen.*

(Forts.)

oerhörda vikten av att en bättre uppläggning av jordbrukets samverkan både för inköp och försäljning kommer till stånd. I det fallet kan jag också vara ense med herr Lindhagen, som yttrade sig först i debatten.

När vi komma till spörsmålet om hur en konsulentverksamhet på detta område bör läggas, har jag emellertid en helt annan uppfattning än dessa talare. Det är min bestämda mening, att vad staten på det här området kan uträtta inte är för saken i någon högre grad gagneligt. En lantmännens samverkan måste ovillkorligen byggas på frihet och frivillighet, på de samverkandes egen förmåga att taga vara på sina angelägenheter. Ett bidrag från statens sida till inrättande av konsulentverksamhet på ifrågavarande område skulle lätt kunna leda till att vi finge en ny stor statstjänarkår, som ingalunda gjorde nytta för de kostnader, som den förorsakade staten. Enligt min mening, som vilar på en ganska lång erfarenhet, nås i fråga om en dylik konsulentverksamhet det allra bästa resultatet, om de, som äro i behov av den, d. v. s. i detta fall organisationerna själva genom inbördes sammanslutning i riksförbund skaffa sig möjlighet att ordna saken. Det gäller här att driva konsulentverksamhet på områden, där man omedelbart har direkta ekonomiska förmåner av konsulentverksamheten, om den är riktigt upplagd. Om nu staten skall träda till som stödjare, blir det självfallet så, att vederbörande konsulenter å ena sidan bli bundna av direktiv, som kanske inte alltid äro så lämpliga, och å andra sidan ha de kanske inte tillräckligt strängt husbondevälde över sig för att göra skäl för födan, som det heter. Det är faktiskt ofta på det viset, att den offentliga verksamheten på ett område som det ifrågavarande kommer att bli av mer formell och yttre art, under det att de rådgivare, som organisationerna själva ha anställt, få förmåga att taga i på ett helt annat sätt och sätta in hela sin personlighet i saken, vilket leder till mycket goda resultat. Jag hoppas, att den utredning, som nu är i gång, kommer att observera dessa synpunkter, och att den försöker lägga upp saken så, att den ifrågasatta verksamheten i möjligaste mån kommer att vila på jordbrukarna själva.

Nu kan man naturligtvis säga, att det här kostar pengar och det handtaget kan man därför ge jordbrukarna, att man hjälper dem med några 10,000-tals kronor om året i ett betryckt läge. Om jag vore övertygad för min del, att detta verkligen vore den riktiga och framkomliga vägen och den, som skulle gagna organisationsverksamheten bäst, skulle jag för min del inte tveka om att votera mycket stora summor, men då det är min bestämda tro, att här finns så mycket att tjäna på denna konsulentverksamhet och att resultatet bleve mycket mycket bättre, om man själv får uppfostra och instruera sina konsulenter, ber jag för min del att få ansluta mig till utskottets hemställan.

Herr Sjöblom: Herr talman! Jag skulle kanske kunna inskränka mig till att instämma i vad herr Örne sist yttrade, men när jag ändå har fått ordet, skall jag be att få tillägga ytterligare några ord.

Jag har, när det gällt dessa saker, nedlagt ett mycket betydande intresse och arbete under en lång följd av år och försökt sätta mig in i förhållandena, så gott jag har förmått. Jag har då verkligen kommit till den uppfattning, som här framhållits av herr Örne, att skulle jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse komma att ledas av statstjänstemän eller statsorgan, då vore den redan ifrån födelsen tillspillogiven. Jag tror, att här fordras det självverksamhet, som bör vila på sammanhållning mellan dem, som vilja åstadkomma någonting, och det är den enda förutsättning, som kan leda till gott resultat. Jag kan även instämma med herr Örne, då han framhöll, att om det gällde att lämna ett ekonomiskt stöd, ett anslag från statens sida för att få verksamheten i gång, vore det en annan sak än att anställa statskonsulenter.

När nu herr Lindhagen såsom förste talare i denna fråga går till angrepp

mot jordbruksutskottet, säger han, efter att ha citerat något i motiveringen, att det är besynnerligt, att utskottet söker alla möjliga slags anledningar för att avslå viktiga framställningar. Herr Lindhagen nämnde inte, om han ansåg, att det berodde på dumhet eller illvilja av utskottets ledamöter. Jag tycker emellertid, att vår riksdag borde ha kommit så långt, att sådana där insinuationer icke borde ifrågakomma så ofta, som herr Lindhagen använder dem. Nog finns det väl folk inom jordbruksutskottet, som ha tillräcklig frändskap med Sveriges jordbrukare för att, om det finns möjligheter, vilja biträda framställningar, som avse att bereda hjälp åt jordbruket, ifall utskottets ledamöter anse dem vara ändamålsenliga och riktiga. Nu ha vi emellertid sett den här frågan på det viset, att när det finns en kommitté, som är tillsatt i ändamål att utreda jordbruksekonomiska spörsmål och därvidlag även undersöka den här frågan, vilken kommittén tagit som en av sina första uppgifter, synes det oss, att utskottet haft goda skäl för sin ståndpunkt att för närvarande avslå motionen.

Jag skattar motionären högt, därför att han förstår läget och på det sätt han gjort fattat situationen, ty jag tror, att det är nyttigt, att man ser på dessa saker utan att alltför mycket skatta åt den villfarelsen, att vad som säges och beslutas här i riksdagen kan åstadkomma underverk. Detta område är nog av den beskaffenheten, att rörelsen måste byggas på självverksamhet, och den måste bli stark genom sammanhållning av producenterna själva.

Jag skall be att med dessa ord, herr talman, få instämma i utskottets yrkande.

Herr Lindhagen: I olikhet med motionären kan jag å de småbrukares vägnar, som jag här representerar, inte inskränka mig till en nöjdförklaring med utskottets utlåtande utan måste vidhålla min uppfattning, att motionärens yrkande bort framföras i form av en skrivelse. I utskottets utlåtande finner man ju intet ställningstagande till själva saken.

Jag har icke talat om jordbruksutskottet, som den senaste talaren påstod, utan jag sade, att vi här i riksdagen under senare tider begagna alla möjliga tillfällen att komma ifrån en sak genom att åberopa, att det sitter en kommitté, och jag tillade, att detta arbete i stället kunde ha stötts, i fall riksdagen till detta utredningsarbete framfört sina livgivande och i viss mån befallande impulser. Att göra detta betecknade den siste talaren som otillständigt. Jag anser det tvärtom vara ur livets synpunkt mycket tillrådligt, och jag tror, att man inte kan fränkänna mina erinringar en viss befogenhet, och det är jag icke ensam om, ty ute i landet är folket allmänt av den uppfattning, som jag nu tillåtit mig vara tolk för.

Nu se vi, att utskottet inte har uttalat någon egen mening om hur det skall vara. Om utskottet åtminstone hade gjort ett uttalande i motionärens tankegång, kunde man, då en utredning pågår, ha hoppats, att utredningen skulle ha anslutit sig till utskottets uppfattning. Då vore det något försonande över det hela, men utskottet har tegat, och som vi hörde här under debatten, avråder herr Örne. Han sitter visserligen icke i utskottet, men utskottets talesman instämmer ju blankt med herr Örne. Den rekommendation, som riksdagen nu ger, är alltså, att vi skola göra så litet som möjligt åt den här saken. Det skulle herrarna ha sagt i utskottets motivering, så kunde vi ha fått diskutera saken allvarligt, och då hade det kanske blivit diskussion även i andra kammaren.

Det är självverksamheten, säger man nu, som det beror på. Ja, det är alldeles givet, att sådana här saker icke kunna ordnas i sista hand annat än genom självverksamhet, och det är därpå det beror. Men uppe på de stora vidderna i Norrland är det inte som i Danmark, där man lätt kan sammansluta sig och där alla småbrukare bo tätt invid varandra och bilda sammanslutningar ungefär som vi stadsbor kunna göra. Där uppe råda de oerhörda avstånden, den iso-

*Om
anordnande av
konsulent-
verksamhet för
jordbruks-
kooperationen.
(Forts.)*

Om
anordnande av
konsulent-
verksamhet för
jordbruks-
kooperationen.
(Forts.)

lerade belägenheten och den stora fattigdomen. Då förstår åtminstone jag, att ingen utredning kan utreda bort dessa avstånd, denna isolerade belägenhet och denna fattigdom. Det finns inga möjligheter, utan där måste man således träda till med en hjälpande hand. Vill man saken, finns det nog också vägar för densamma, men vill man inte saken, då blir det naturligtvis ingenting utav det hela. Jag kan inte avspisa detta betryckta, isolerade och övergivna folk i dessa vinklar och vrår i vårt vildmarksland med ett: »Var god och gå till självverksamhet!» Det är ett hån emot folket och ingenting annat.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang.
egnahems-
nämndernas
sammansätt-
ning.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i gällande allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom andra kammaren väckta till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A) nr 282, av herr *Osberg*, vari hemstälts, att riksdagen ville besluta sådan ändring i författningen angående statsunderstödd egnahemsbildning, att ett stadgande infördes, att en av de tre ledamöter, hushållningssällskapet utsåge i egnahemsnämnden, skulle vara egnahemslåntagare;

B) nr 287, av herrar *Sköld* och *Paulsen*, vari hemstälts,

1) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i Kungl. Maj:ts kungörelse den 8 juni 1928 (217) angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, att § 5 erhöles följande ändrade lydelse: Egnahemsnämnd skall bestå — — — till samma antal. Till ledamöter böra utses — — — olikartade bygdeförhållanden. Representant för den jord- och lånesökande allmänheten bör vara en person från den krets lånerörelsebeviljandet närmast berör eller eljest en person, som kan antagas åtnjuta full kännedom om och förtroende från sagda krets.

Av ledamöterna väljas — — — suppleanter för dem. Två ledamöter liksom suppleanter för dem utses av statens egnahemsstyrelse. Ledamot liksom suppleant — — —,

2) om de ytterligare ändringar i nämnda liksom även andra kungörelser, som kunde föranledas av ett bifall till vad under 1) hemstälts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna II: 282 och II: 287 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Nilsson* i Kabbarp, *Sjöblom*, *Granath*, *Sköld* och *Andersson* i Tungelsta, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 287 och med avslag å motionen II: 282 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

1) om sådan ändring i Kungl. Maj:ts kungörelse den 8 juni 1928 (217) angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, att § 5 erhöles följande ändrade lydelse: Egnahemsnämnd skall bestå — — — till

samma antal. Till ledamöter böra utses — — — olikartade bygdeförhållanden. Representant för den jord- och lånesökande allmänheten bör vara en person från den krets lånerörelsebeviljandet närmast berör eller eljest en person, som kan antagas åtnjuta full kännedom om och förtroende från sagda krets.

Av ledamöterna väljas — — — suppleanter för dem. Två ledamöter liksom suppleanter för dem utses av statens egnahemsstyrelse. Ledamot liksom suppleant — — —

2) om vidtagande av de ytterligare ändringar i nämnda liksom även andra kungörelser, som kunde föranledas av ett bifall till vad under 1) hemstälts;

2:o) av herr *von Stockenström*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Sjöblom**: Herr talman! Då riksdagen förra året behandlade frågan om inrättandet av en egnahemsstyrelse, innefattade Kungl. Maj:ts proposition bland annat, att egnahemsstyrelsen skulle utse representanter i egnahemsnämnderna ute i landet. Det förändrades emellertid såväl av utskottet som riksdagen därefter, att det lämnades Kungl. Maj:t i uppdrag att utse dessa representanter i egnahemsnämnderna. Det var ingen opposition då mot det förslag, som utskottet kom med, och riksdagen fattade beslut i överensstämmelse därmed, men ur principiell synpunkt hade det kanhända varit lyckligt, om riksdagen hade följt Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har tidigare vid skilda tillfällen givit uttryck åt den uppfattningen, att egnahemsrörelsen, som bedrives i vårt land, är en mycket viktig rörelse, vilken, om den inte följer de allra bästa vägar, som kunna tänkas, kan komma att medföra oöverskådliga och vådliga konsekvenser i framtiden. Jag har den uppfattningen, att egnahemsstyrelsen tillsattes för att få egnahemsrörelsen så planmässigt driven som möjligt, och det torde väl även kunna sägas, att denna planmässighet skulle ha vunnit i styrka, om egnahemsstyrelsen fått tillfälle att utse de personer, som nu skola vara statens representanter i egnahemsnämnderna i landet.

Då jag har gått med på reservationen, för att en förändring i denna riktning skall ske i författningen, är det inte därför, att jag har någon anmärkning att göra egentligen mot det sätt, på vilket Kungl. Maj:t hittills utsett ledamöterna i egnahemsnämnderna, utan det är av det principiella skälet, att jag anser, att ett samarbete mellan egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnderna bör fotas på det allra största ömsesidiga förtroende, och att detta skulle kunna ökas genom att egnahemsstyrelsen finge denna uppgift. Det är således på detta principiella skäl, herr talman, som jag för min del skall be att få yrka bifall till reservationen. Visserligen kan det sägas, att de egnahemsnämnder, som nu äro utsedda, äro tillsatta på 4 år och att vi således kunnat invänta någon kommande riksdag för att göra denna förändring. Nu är det emellertid min uppfattning, att även om vi vänta, kommer säkerligen resultatet av egnahemsnämndernas arbete inte att medföra sådana anledningar till missnöje med deras verksamhet, att man på dessa anledningar framdeles skulle kunna skapa skäl för en förändring. Därför synes det mig, som om man lika gärna nu som senare kan fatta ett beslut i enlighet med motionärernas yrkande, och det är därför, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Sederholm**: Herr talman! Jag vill, liksom den föregående ärade talaren, erinra därom, att Kungl. Maj:t i fjol föreslog den anordning, som motionärerna här framställt yrkande om, men att riksdagen vidtog en ändring i förslaget. Den gjorde det så gott som enstämmigt; det mötte i varje fall ingen gensaga. Man ansåg det lämpligare, att detta tillsättande av egnahemsnäm-

Ang.
egnahems-
nämndernas
sammansätt-
ning.
(Forts.)

dernas allmänna del skulle ske genom Kungl. Maj:t. Nu har så skett, och en representant för reservanterna i utskottet har här sagt, att det skett på ett sådant sätt, att han icke funnit anledning till anmärkning mot det personval, som Kungl. Maj:t träffat. Vidare har det också sagts, att dessa personer nu skola sitta i fyra år, så att någon förändring under dessa fyra år ju icke kan tänkas. Under dessa förhållanden kan ju frågan heller icke på något vis anses vara aktuell. Representanten för reservanterna har vidare förklarat, att det är hans övertygelse, att när vi komma fram tre år i tiden och stå inför det tillfälle, då dessa poster ånyo skola besättas, dessa personer skola finnas ha skött sig så bra, att det på grund av deras verksamhet icke heller då föreligger något skäl för en ändring.

Jag kan icke finna, hur man då kan komma till den slutsatsen, att det nu bör åstadkommas en ändring, därför att valet skett på ett tillfredsställande sätt och man har all anledning att tro, att vi om tre år skola ha lika stor orsak att vara belåtna. Tala inte då alla skäl för att bibehålla den nuvarande anordningen och se tiden an? Min tro är, att systemet även efter dessa fyra år kommer att fungera tillfredsställande. I varje fall föreligger under nuvarande förhållanden, såvitt jag kan förstå, intet skäl till en förändring. Jag tror för övrigt, att det särskilt i år varit en fördel, att det var Kungl. Maj:t, som utsåg dessa personer och icke egnahemsstyrelsen, så ny som den då var. Säkertligen hade den icke de goda förbindelser med orterna, som Kungl. Maj:t hade till sitt förfogande, när det gällde att få fram förslag på lämpliga personer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Stockenström: Herr talman! Då jag vid utskottets utlåtande har avgivit en reservation, skall jag be att med några få ord angiva min ståndpunkt i denna fråga.

Då 1925 års kolonisationssakkunniga, i vilkas arbete jag deltog, föreslog inrättandet av en statens egnahemsstyrelse, och även föreslog, att för statens räkning skulle utses ledamöter i varje lokal egnahemsnämnd, skedde ju detta därför, att man ville skapa en organisation, som skulle kunna på ett mer effektivt sätt än hittills skett leda och kontrollera denna stora verksamhet. När kolonisationssakkunniga vidare föreslog, att egnahemsstyrelsen skulle vara den myndighet, som utsåg dessa statliga ledamöter i varje egnahemsnämnd, var motivet härför, att man ville ernå en så nära kontakt och ett så nära samarbete som möjligt mellan egnahemsstyrelsen och de lokala nämnderna. Man ansåg också, att egnahemsstyrelsen härigenom skulle komma att på ett mera direkt sätt känna sig ansvarig för hela rörelsens bedrivande än om rätten att utse statliga ledamöter skulle tillkomma någon annan myndighet. Diskussionsvis var inom kolonisationssakkunniga det förslaget också före, att egnahemsstyrelsen endast skulle föreslå dessa ledamöter, men att Kungl. Maj:t skulle förordna dem. Den tanken avvisades emellertid inom sakkunniga, emedan man fruktade, att samarbetet möjligen skulle i något fall kunna äventyras, försåvitt Kungl. Maj:ts beslut komme att skilja sig från vad egnahemsstyrelsen hade föreslagit.

När sedan förra året proposition framlades i ämnet, anslöt den sig helt och hållet till kolonisationssakkunnigas förslag. Det väcktes emellertid då i riksdagen en motion av herr Lindhagen, vari påyrkades den ändringen, att i stället för egnahemsstyrelsen skulle Kungl. Maj:t utse statens ledamöter i de lokala nämnderna. Denna gång fick herr Lindhagen med sig icke endast ett enhälligt utskott, utan också hela riksdagen. Då saken förevar i kamrarna, förelåg alltså ett enhälligt utskottsutlåtande, och det höjdes icke från något håll inom kamrarna någon röst till förmån för Kungl. Maj:ts förslag. Jag ansåg mig då

som departementschef varken böra eller kunna motsätta mig en så bestämt uttalad önskan från riksdagens sida, utan förklarade mig, utan att frånga min egen uppfattning, kunna acceptera riksdagens ståndpunkt och när förordningen i ämnet sedan utfärdades, utformades den i enlighet med riksdagens sålunda uttalade mening.

Jag vill härtill endast foga, att jag åtminstone för egen del härvid förutsatte, att, när ledamöter skola utses, ett nära samråd skulle ske mellan vederbörande i departementet och egnahemsstyrelsen och att denna myndighet skulle vara den, som man i första hand vände sig till för att erhålla förslag på lämpliga personer.

Jag skall icke nu närmare gå in på de skäl, som föranlett de olika motionärerna att framlägga sina motioner, och jag finner det icke heller lämpligt att här uttala mig om det sätt, varpå denna fråga blivit handlagd inom departementet. Jag vill inskränka mig till att säga, att vad som inträffat icke givit mig anledning att frånga den uppfattning, som jag tidigare förfäktat i denna fråga.

Nu förstår jag mycket väl, att utskottets majoritet kan ha betänkligheter mot att föreslå riksdagen att ändra på en sak, som riksdagen så sent som förra året, och det till och med fullkomligt enhälligt, beslöt. Men med den ståndpunkt jag har intagit och allttjämt intar i frågan hade jag dock givetvis helst sett, att utskottet åtminstone i sin motivering hade velat principiellt giva sin anslutning till den uppfattning, som jag företräder. Detta har varit anledningen till den blanka reservation, som från min sida blivit avgiven.

Herr Lindhagen: Riksdagens enhälliga beslut förra året var väl förestavat av de skäl, som riksdagen anförde i anslutning till utskottets motivering. Det står där:

»Tillsättandet av dessa ledamöter lärer nämligen vara en funktion av den art, att den icke lämpligen bör delegeras åt särskild ämbetsmyndighet utan förbehållas Kungl. Maj:t, som för övrigt torde hava större möjligheter att, efter inhämtande av erforderliga förslag och övervägande av ärendet ur allmänna synpunkter, utvälja de för uppdraget mest lämpliga personer.»

Nu håller jag gärna med motionärerna därutinnan, att landshövdingarna eller länsstyrelserna ofta nog icke äro så lämpliga, när det gäller att utse ledamöter. De känna heller icke till förhållandena så synnerligen väl utan gå efter sina relationer, när de få en anmodan från Kungl. Maj:t att framkomma med förslag, och Kungl. Maj:t vet heller ingenting, utan utnämner de av länsstyrelserna föreslagna personerna. Vi ha ju sett, hur förhållandet varit i fråga om hela den sociala jordlagstiftningen; när det gällt denna, ha länsstyrelserna i regel avstyrkt det mesta, som vi andra tyckt vara förnuftigt. Men det har gått igenom i alla fall här i riksdagen, och följaktligen ha länsstyrelsernas avstyrkanden icke visat sig betyda så synnerligen mycket. På senare tid är dock inflytandet från det hållet betydligt större.

Kungl. Maj:t har ju emellertid, på grund av människornas beskaffenhet och konstitutionens utformning, en mängd uppdrag, beträffande vilka vi måste lita på att Kungl. Maj:t åtminstone principiellt gör så gott han kan. Och det finns knappast någon anledning att göra ett undantag just här, då regeringen i motsvarande fall på andra områden har uppdraget sig anförtrott att utse ledamöter i styrelser och nämnder. Om det visar sig, att detta uppdrag icke skötes på lämpligt sätt, får man i värsta fall se till att Kungl. Maj:t blir en annan.

För övrigt tar jag för givet, att i ett fall sådant som detta har Kungl. Maj:t hört egnahemsstyrelsen, så att den också fått sitt ord med i laget. Men att tillskapa ett enväldigt ämbetsverk, som icke står under kontroll av vare sig kon-

Ang.
egnahems-
nämndernas
sammansätt-
ning.
(Forts.)

Ang.
egnahems-
nämndernas
sammansätt-
ning.
(Forts.)

stitutionsutskottet eller några andra myndigheter, annat än genom ofantlig omgång och stor apparat, och lägga en sådan makt som en egenmäktig utnämningssrätt hos ett sådant enskilt ämbetsverk, det är väl något alldeles enastående, och det var det, som riksdagen också menade förra året.

Ett sådant ämbetsverk är icke heller ofarligt. Det kan utvecklas till att bli ett litet kotteri med sin egen upfattning i dessa frågor, vilket endast utnämner sådana personer, som ha samma uppfattning som kotteriet självt och utesluta alla andra. Då är man ur askan i elden. Det är farligt, mina herrar, att lägga en sådan makt i skymundan hos en dylik kotteristyrelse. Det är nog bäst att gå de raka vägarna, så långt författningarna tillåta det, och jag kan under inga förhållanden, herr talman, tillstyrka bifall till ett sådant förslag som det, vilket nu framförts av reservanterna.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang.
vattenfalls-
styrelsens
bemyndigande
att försälja
tomter m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.

I en till riksdagen den 25 januari 1929 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 28, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att vattenfallsstyrelsen finge enligt de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t utfärdades, intill utgången av år 1934 försälja eller bortbyta tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet, med förmälan, att utskottet icke funne anledning till erinran mot förevarande framställning eller mot vad departementschefen i samband därmed anfört, hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr Lindhagen: I detta utlåtande har Kungl. Maj:t förordat riksdagen att besluta att för framtiden frånga fordran på tomträttsupplåtelseernas bestämda företrädare vid utnyttjandet av statens vattenfallsverks egnahemsområden.

Detta är i själva verket en ganska allvarlig sak, då ju staten för icke så synnerligen länge sedan skapat en tomträttslagstiftning just för att bland andra staten skulle bli i tillfälle att behålla ifrågavarande områden för framtiden och kunna ha sin hand över deras exploatering — i främsta rummet naturligtvis till medborgarnas nytta, och då även till deras nytta, som bo på dessa områden.

Men nu förklarar man helt enkelt, att staten för framtiden skall frånga denna fordran, detta av skäl, som anförs i propositionen men som icke äro återgivna i utskottets utlåtande, ty utskottet säger »bland annat», och fäster sig vid det, som departementschefen i synnerhet framhållit och som går ut på, att man tills vidare icke på grund av vissa uppgivna tvistiga stadsplaneförhållanden kan upplåta med tomträtt. Men om detta nu är ett hinder *tills vidare*, vilket jag icke haft tillfälle att kunna närmare granska, är det väl alls icke en anledning att *för all framtid* uppgiva en sådan sak.

Jag har blivit så mycket mer betänksam, då jag läst vattenfallsstyrelsens utlåtande om vad den föreställer sig vara ändamålet med tomträtten. Den har kommit till ett resultat, som förvånar mig och oss andra här i Stockholm högeligen, såvitt jag föreställer mig. Man läser i vattenfallsstyrelsens utlåtande, att tomträttens uppgift är att tillgodogöra det allmänna den markvärdestegring, som framdeles kan uppkomma. Ja, det är *en* av dess uppgifter — på lång sikt genom tomträttsavgäldernas måttliga höjning. Men denna har vattenfallsstyrelsen föreställt sig uppkomma på följande sätt: »En värdestegring för ett planlagt tomtområde kunde tänkas uppstå huvudsakligen därigenom, att stadsplanen och särskilt byggnadsbestämmelserna för området ändrades, så att tomterna kunde utnyttjas på ett mera lönande sätt än förut. För att det skulle finnas någon utsikt att inom rimlig tid få till stånd sålunda ändrade byggnadsbestämmelser, syntes det emellertid i regel vara nödvändigt, att äganderätten till ett större sammanhängande distrikt vore samlad på en hand. Detta vore i förevarande fall icke förhållandet, och man kunde även, fränsett detta, med visshet räkna med, att nuvarande glesa byggnadssätt under en mycket lång följd av år komme att bestå för ifrågavarande områden.» Där talas också bara om en mycket lång tid, men icke om all framtid, som propositionen avser. Så ingår vattenfallsstyrelsen på ett resonemang om förhållandena här i Stockholm och säger följande: »Av helt annan räckvidd vore tomträttsinstitutet vid tillämpning i en större stad med kraftig expansion. I Stockholm kunde det exempelvis vara av betydelse, att egnahemstomter inom ytterområdena kunde åt staden återförvärfvas, när utvecklingen nått därhän, att ett sådant område behövde tagas i anspråk för tätare bebyggande, medförande en kraftig, plötslig höjning av tomtvärdet.»

För oss här i Stockholm är ett sådant åskådningssätt främmande. Det är icke för det ändamålet vi ha använt tomträtten, att man skall bli i tillfälle att förvandla trädgårdsstaden till en stenöken, som man kan få mera pengar för, utan tvärtom för att skydda trädgårdsstaden för stenöknen och bibehålla den för all framtid. Det har här i Stockholm varit ett huvudsakligt mål med tomträtten. Den stora faran ligger däri, att man får med äganderätt köpa dessa tomter, som nu äro i det allmännas ägo. Ty då kommer tomtägaren förr eller senare, i den mån som staden nalkas tomträttsområdet och det skymtar en möjlighet att förtjäna pengar på att tilläventyrs uppbygga fabriker och stora stenhus, att framställa frågan: »Vad är det här för fasoner? Här finnes en stadsplan, som hindrar oss att på det mest ekonomiska sättet utnyttja vår äganderätt till tomten!» Och så uppstår en opinion, som i stadsfullmäktige lätt kan få med sig representanterna för den inre staden, som är mycket för stora stenhus och mest intresserad av stora inkomster, och på det sättet kommer den sunda bösättningen av stadsbefolkningen i trädgårdsstäderna att successivt förstöras av dess invånare själva. Tomträtten, som behåller tomten i stadens hand, är ett värn just mot en sådan utveckling. Nu har i stället vattenfallsstyrelsen funnit just det vara en riktig utveckling, som vi här i Stockholm velat förhindra.

Bara detta resonemang visar ganska påtagligt, att vattenfallsstyrelsen icke haft någon kärlek till tomträttsinstitutet. Men sådana nya sociala institutioner, som stiftas av statsmakterna, måste med nit och kärlek framälskas. Det har man gjort här i Stockholm, och därför har det gått bra.

Nu skall tydligen statens avsikter med tomträttsinstitutet lämnas vind för våg i Trollhättan, och man står inför utsikten att få allt mer stora områden splittrade med äganderättstomter mitt ibland tomträttstomter och ovilja från tomträttsinnehavarnas sida, som anse sig orättvist behandlade, om de icke få köpa med äganderätt. Tomträttens uppgift är dock att tillgodose alla äganderättens fördelar men undvika alla äganderättens svagheter. Tomträttsinstitutet värnar om hemmen på ett helt annat sätt än äganderätten, som gör, att man

Ang.
vattenfalls-
styrelsens
bemyndigande
att försälja
tomter m. m.
(Forts.)

Ang.
vattenfalls-
styrelsens
bemyndigande
att försälja
tomter m. m.
(Forts.)

ständigt jagar efter höjda försäljningsvärden för tomternas utnyttjande till andra ändamål än vad tomterna ursprungligen varit avsedda för.

Vid sådant förhållande kan jag för min del icke vara med om att kasta ut detta ärende i detta oförstående och denna äventyrlighet. Jag är emellertid icke så inne i saken, att jag kan göra något positivt yrkande, men jag håller före, att i motiveringen bör företagas en sådan ändring, att man borttar verkan av ordet »för framtiden», och inskränker självuppgivelsen till en rimligare tid.

Därför hemställer jag, herr talman, att riksdagen ville i motiveringen till förslaget uttala följande: »Riksdagen kan ej förorda, att man för framtiden frångår fordran på tomträttsupplåtelseernas bestämda företråde vid utnyttjande av statens vattenfallsverks egnahemsområden, men medgiver, att tills vidare hänsyn toges till de uppgivna tvistiga stadsplaneförhållandena, vilkas undanröjande snarast möjligt, liksom en större nitälskan för tomträttens tillämpning, riksdagen förutsätter komma att ligga vattenfallsstyrelsen om hjärtat.»

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet intet yrkande förekommit.

På härefter framställd proposition bifölls till en början utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade herr *Lindhagen* yrkat, att utskottets yttrande skulle utbytas mot ett uttalande av följande lydelse:

»Riksdagen kan ej förorda, 'att man för framtiden frångår fordran på tomträttsupplåtelseernas bestämda företråde vid utnyttjande av statens vattenfallsverks egnahemsområde', men medgiver, att tills vidare hänsyn toges till de uppgivna tvistiga stadsplaneförhållandena, vilkas undanröjande snarast möjligt liksom en större nitälskan för tomträttens tillämpning riksdagen förutsätter komma att ligga vattenfallsstyrelsen om hjärtat.

Utskottet hemställer, — — —.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande samt vidare på bifall till herr Lindhagens yrkande i frågan; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets yttrande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som i avseende å motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande nr 15 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för ett lån, avsett att upptagas av Byske och Åby älvars flottningsförening;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående område; samt

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Tomelilla.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Herr statsrådet *Johansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 164, angående ytterligare statsunderstöd till Nordingens sjösänkingsföretag i Stockholms län; och

nr 165, angående inlösen av enskilda tillhöriga laxfisken i Mörrumsån.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner angående obligatorisk beredning genom nykterhetsnämnd av kommunala ärenden, berörande nykterhetstillståndet, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 5.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) till säkerhetsanstalter för sjöfarten å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 363,200 kronor; samt

b) medgiva, att av det överskott å sammanlagt 32,530 kronor 96 öre, som efter arbetenas avslutande visat sig hava uppstått å olika under åren 1914—1927 till säkerhetsanstalter för sjöfarten anvisade anslagsposter, finge till täckande av brister å andra dylika anslagsposter tagas i anspråk ett belopp av tillhoppa 4,804 kronor 34 öre.

Om
anordnande av
fyrbelysning
i farleden
Kyrkesund—
Kräksund—
gap.

Herr *Pauli*: Herr talman! Jag tänker icke göra något yrkande i denna punkt, men jag vill begagna tillfället att uttala mitt beklagande av, att Kungl. Maj:t icke sett sig i stånd att i år upptaga bland anslagskraven i fråga om säkerhetsanstalter för sjöfarten en sak, som lotsstyrelsen uppfört på sin önske-

Om
anordnande av
fyrbelysning
i farleden
Kyrkesund—
Kråksunds-
gap.
(Forts.)

lista. Jag finner detta vara så mycket mer beklagligt, som ifrågavarande petitem, nämligen anordnandet av fyrbelysning i farleden Kyrkesund—Kråksundsgap i Bohuslän, icke innebär något nytt, utan endast en fortsättning av en åtgärd, som riksdagen redan förut på förslag av Kungl. Maj:t givit sitt bifall till. År 1928 beslöts nämligen ett lika stort anslag som det här gällde, eller 65,000 kronor, för anordnande av fyrbelysning i norra hälften av farleden Kyrkesund—Islandsberg, och man hade då i orten väntat och hoppats, att man från statsmakternas sida omedelbart skulle skrida till vidare åtgärder för att även över återstående delen av farleden utsträcka den välbehövliga fyrbelysningen.

Här föreligger ett önskemål, som ortsbefolkningen där nere sedan årtionden tillbaka framfört, men under långa tider förgäves. Jag skall icke upptaga kammarens tid med att ånyo understryka de synpunkter, ur vilka denna fyrbelysning är så synnerligen nödvändig. Kammaren har ju själv visat sig behjerta denna sak genom att lämna sitt bifall till förra årets proposition i frågan. Att Kungl. Maj:t också välvilligt haft sin uppmärksamhet fäst på detta ärende visar ett uttalande i huvudtiteln, där departementschefen säger: »I beaktande av de lättnader för särskilt den lokala sjöfarten, den ifrågasatta anordningen skulle erbjuda, lära medel även fortsättningsvis böra ställas till förfogande för hela farledens förseende med fyrbelysning. Ehuru det hade varit synnerligen önskvärt att redan nu kunna beräkna medel härför, har jag dock, med hänsyn till den redan påpekade nödvändigheten av försiktighet med avseende å medelsanvisningen, ansett att med denna anordning bör anstå till kommande budgetår.» Att man borta i härav berörda trakter i Bohuslän fortfarande är ytterst angelägen att se även den södra delen av sträckan tillgodosedd, visar sig av ett meddelande, som departementschefen gör på sidan 30 i propositionen, där han upplyser, att till handelsdepartementet inkommit skrifter från Kyrkesunds, Hälleviksstrands, Skärhamns och Edshultshalls municipalsamhällen, Karingö och Mollösunds kommuner samt Göteborgs och Bohusläns havsfiskeförening, vilka samtliga förklarat sig vilja tillstyrka bifall till lotsstyrelsens i förevarande avseende gjorda framställning.

Jag hade naturligtvis, såsom tidigare motionär i denna fråga, haft stor lust att väcka motion om att riksdagen i år skulle bifalla lotsstyrelsens hemställan, men jag har avstått därför, då jag av erfarenhet vet, att riksdagen, även i ett så klart fall som detta, ogärna beviljar ett dylikt anslag på grund av enskild motion. Därför har jag velat nöja mig med att vid detta tillfälle påpeka den stora önskvärdheten av, att frågan åtminstone icke uppskjutes längre än till nästa år.

Då jag ser, att statsrådet och chefen för handelsdepartementet är här närvarande, ber jag att till honom få rikta en vädjan, att han ville, i vad på honom ankommer, bidra till att denna fråga föreläggas nästkommande riksdag till avgörande, så att detta så länge och på så goda grunder hysta önskemål snart må kunna helt uppfyllas.

Herr statsrådet **Lundvik**: Rörande önskvärdheten av att anordna fyrbelysning på leden Kyrkesund—Kråksundsgap ha herr Pauli och jag samma uppfattning. Emellertid har det visat sig nödvändigt att något sovra de olika petita, som lotsstyrelsen kommit med, emedan det eljest skulle ha blivit ett alldeles för stort anslagsbelopp att lägga fram för riksdagen. Under de överläggningar, som jag haft med chefen för lotsstyrelsen, har jag fått den uppfattningen, att, hur önskvärt det än vore, att medel redan nu anvisades till den ifrågavarande leden, andra krav funnos, som borde ha förtursrätt. Detta är anledningen till att jag i propositionen låtit denna fråga stå tillbaka. Det finnes också en annan anledning därtill, nämligen den omständigheten, att de

anvisade medlen för leden Tenholmen—Islandsberg, av vilken Kyrkesund—
Kråksundsgapleden utgör en fortsättning, ännu icke fullt tagits i bruk. Ar- *Om*
betet där har ännu icke avslutats. Under sådana förhållanden har jag an- *anordnande av*
sett, att man skulle kunna låta anstå till nästa år med att anvisa medel till *fyrbelysning*
Kyrkesund—Kråksundsgapleden. I den mån på mig ankommer kommer emel- *i farleden*
lertid förslag om anvisande av medel till denna farled att föreläggas näst- *Kyrkesund—*
kommande års riksdag. *Kråksunds-*
gap.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behand-
ling varande punkten hemställt.

Punkterna 6—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkterna 26 och 27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom bidrag till uppehållande
av den industriella standardiseringsverksamheten för budgetåret 1929/1930
anvisa ett extra anslag av 35,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till be-
handling förehaft en inom andra kammaren av herrar *E. Nylander* och *B. G.*
Prytz väckt motion, nr 68, vari hemställts, att riksdagen måtte såsom bidrag
till uppehållande av den industriella standardiseringsverksamheten för bud-
getåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 40,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt,
att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och
med avslag å herrar Nylanders och Prytz' berörda motion, II: 68, i vad den-
samma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, i likhet med vad för innevaran-
de budgetår ägt rum, såsom bidrag till uppehållande av den industriella stan-
dardiseringsverksamheten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag
av 35,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Kvarnzelius*, *Olof Olsson* och *Anderson*
i Råstock, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till den i ämnet
väckta motionen.

Anslag till
uppehållande
av den
industriella
standardi-
seringsverk-
samheten.

*Anslag till
uppehållande
av den
industriella
standardi-
seringsverk-
samheten.
(Forts.)*

Herr Kvarnzelius: Såsom herrarna finna, har jag jämte ett par andra ledamöter av utskottet på denna punkt avgivit en reservation, gående ut på, att utskottet bort tillstyrka bifall till det motionsvis framkomma förslaget om höjning av det här ifrågavarande anslaget från 35,000 till 40,000 kronor.

I och för sig kan det synas vara en ringa fråga, huruvida 35,000 eller 40,000 kronor beviljas, men då vi hysa den uppfattningen, att standardiseringsverksamheten har stor betydelse såväl för industrien som för näringsidkare, som äro i behov av åtskilliga industrialster, ha vi på detta sätt velat demonstrera vår välvilja och vår sympati för standardiseringsverksamheten och för en mera snabb utveckling av densamma.

Att nu ingå i någon längre motivering för denna sak torde vara tämligen både lönlöst och överflödigt, och jag inskränker mig därför till att yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid denna punkt fogade reservationen.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Det kan nog sägas, att det rätt enighet inom utskottet i fråga om nödvändigheten och nyttan av att anslå medel till standardiseringsverksamheten. Riksdagen har ju vid upprepade tillfällen visat förståelse för denna fråga, men det har förefallit utskottet, som om det icke skulle vara rätt att vid detta tillfälle gå längre än Kungl. Maj:t föreslagit, och därför har utskottet stannat för ett anslag av 35,000 kronor. Jag vill erinra om, att det även är andra medel, som inflyta till denna verksamhet, bland annat 17,000 kronor från manufakturförlagslånefonden. Jag anser därför, att det i detta fall icke finnes någon anledning för riksdagen att gå längre än Kungl. Maj:t föreslagit, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Asplund: Jag ber endast att få framhålla, att jag och herr Wigforss inom utskottet instämde i det yrkande, som framställdes av herr Kvarnzelius, men att vi icke blivit antecknade såsom reservanter — något, som vi icke visste om — och därför skall jag nu be att få instämma i vad herr Kvarnzelius här i kammaren anfört och yrkat.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag vill inte ge kammaren den föreställningen, att jag på något vis skulle ha någon större överblick över eller någon mera ingående detaljkunskap i det arbete, som här är i fråga. Jag har reserverat mig mot utskottets hemställan uteslutande därför, att mitt förstånd säger mig, att det förslag motionärerna framlagt är klokt och att — därest motionärernas förslag skulle av riksdagen bifallas — rikare följder av den här ifrågavarande verksamheten skulle vara inom räckhåll. Det finnes ingenting i motionen, som inte kan kontrolleras. Det är sant, som där står, att standardiseringskommissionen haft vägande skäl för de krav på statskassan, som den framställt. Det är sant, att kommerskollegium stött dess krav i en viss utsträckning, d. v. s. så långt, att man kan säga, att motionärernas förslag egentligen är kommerskollegii förslag. Och vidare är det sant, att de enskilda intressenterna numera skola gå in för större uppoffringar än vad de förut varit nödsakade att göra.

Men allt detta, om det än är aldrig så riktigt, har säkerligen inte den betydelse för kammarens ledamöter som en annan sak, nämligen denna: vad får man för de pengar, som skola offras? Jag tror, att de ärade kammarledamöternas fantasi inte bara alldeles men mer än väl räcker till att värdesätta betydelsen av de följder, som man har att förvänta. När man lägger märke till den oerhörda mångfalden av typvariationer på de olika områdena, te de sig nästan som ett slags ogräs, och det är alldeles otvivelaktigt att — för den händelse standardiseringskommissionens arbete tillräckligt kraftigt understödjes — det skall komma därhän, att vinster komma att uppnås på de många områdena. Man kommer att

spara i mångahanda mätto, inte bara material utan även arbetstid och arbetskraft och kanhända mycket annat. När det ligger på det viset, att vinster kunna ernås för såväl producenter som konsumenter — och staten som sådan är ju också en stor både producent och konsument — då tycker jag uppriktigt sagt, att den slutsatsen man bör draga är den, att vi böra följa det förslag, som ger den större utsikten till den större vinsten, nämligen motionärernas förslag.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

*Anslag till
uppehållande
av den
industriella
standardi-
seringsverk-
samheten.
(Forts.)*

Häri instämde herr *Bergström, David*.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Olof*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser, samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 56.

Punkten 29.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg vore eller kunde varda för kronans räkning inmutade, å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

*Anslag
till undersök-
nings- och
försvars-
arbeten å vissa
inmutade om-
råden.*

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat:

»Att, på sätt skett sedan ett antal år tillbaka, anslag beviljas för verkställande av de arbeten, vartill medel av Kungl. Maj:t under förevarande punkt åskas, har utskottet ansett sig böra tillstyrka. Med hänsyn till att en betydande del av kommande års arbeten avse kronoparker samt möjligheter till acceptabla jordägarförvärv nu ej föreligga, synas medel för inköp av jordägarandelar icke för nästkommande budgetår erforderliga och har utskottet sålunda icke velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag i ifrågavarande hänseende.

Anslag
till undersök-
nings- och
försvars-
arbeten å vissa
inmutade om-
råden.
(Forts.)

Då storleken av det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet icke givit utskottet anledning till erinran, får utskottet alltså hemställa, att riksdagen må för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.»

Reservation hade avgivits av herrar *Lindblad, Olof Olsson, Asplund, Anderson* i Råstock, *Wiklund, Carlsson-Frosterud, Wigforss, Olofsson* i Diger-
näs och *Björck*, som ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Att, på sätt skett sedan ett antal år tillbaka, anslag beviljas för verkställande av de arbeten, vartill medel av Kungl. Maj:t under förevarande punkt äskas, har utskottet ansett sig böra tillstyrka. Med hänsyn till att en betydande del av kommande års arbeten avse kronoparker samt möjligheter till acceptabla förvärv av jordägarandelar numera ej föreligga inom vissa enskilda tillhöriga områden, synas särskilda medel för inköp av jordägarandelar icke för nästkommande budgetår behöva beräknas.

Då storleken — — — alltså hemställa, att riksdagen — — — — —
— — — 100,000 kronor.»

Herr **Asplund**: Med den utgång denna fråga fått i andra kammaren finnes det ju ingen utsikt, att få till stånd något annat beslut av riksdagen, än det, som andra kammaren redan fattat, men då jag, på grund av den kännedom, jag har om denna sak, funnit, att stor ovetenhet förefinnes hos vederbörande utskott om frågans verkliga innebörd, har jag ansett mig böra till protokollet lämna en del upplysningar om det jag vet i denna sak vara hänt och sant.

Utskottet har i sitt citat från ärendets behandling av myndigheter och av regeringen gjort en förkortning av ett uttalande, som där gjorts, varigenom saken ställts helt och hållet på huvudet. Chefen för Sveriges geologiska undersökning säger, att det begärda anslaget av 100,000 kronor till malmletningar i år icke torde behöva höjas med hänsyn till hans förslag, att möjlighet skulle beredas att efter Kungl. Maj:ts prövning för varje särskilt fall inköpa jordägarandelar i sådana på enskildas mark påträffade fyndigheter, som inmutas för statens räkning. Han anför, att detta beror delvis därpå, att en betydande del av kommande års arbeten avser kronoparker men delvis också därpå, att möjligheter till acceptabla jordägarförvärv *av åtskilliga skäl numera ej föreligga inom vissa enskilda tillhöriga områden*, som skulle bli föremål för undersökningar under 1920—1930. Detta har av utskottet citerats sålunda: »Med hänsyn till att en betydande del av kommande års arbeten avse kronoparker samt möjligheter till acceptabla jordägarförvärv nu ej föreligga, synas medel för inköp av jordägarandelar icke för nästkommande budgetår erforderliga.» När chefen för Sveriges geologiska undersökning tydligen begränsat hindren för förvärv till vissa enskilda områden, har utskottet strukit dessa ord, och därigenom får man den uppfattningen, att det överhuvud taget icke skulle finnas möjlighet att förvärva jordägarandelar.

För att närmare tydliggöra, hurudant förhållandet är, har jag gått igenom de utmålsprotokoll jag fört vid förrättningar, där det gällt att på enskild mark tilldela kronan utmål. I dessa protokoll finnas intagna de kontrakt, som av de båda i Västerbotten verksamma, samarbetande enskilda malmletningsbolagen uppgjorts med de ägare, på vilkas mark statens geologiska undersökning funnit malmfyndigheter. De äro i allmänhet upprättade efter tryckta formulär med sins emellan likalydande bestämmelser.

I § 1 säges det: »Säljaren såsom ensam ägare och innehavare av jordägarandelarna till fyndigheter, belägna å hemmansdelen 7/64 mtl Vindelgransele nr 2

litt. X — — — överlåter och försäljer härmed till Centralgruppen eller dess rättsinnehavare *alla säljaren* eller säljarens rättsinnehavare såsom jordägare eller besittningsrättsinnehavare *tillkommande andelar i alla inmutningar av malmmyndigheter, som nu möjligen finnas eller komma att tagas inom ovannämnda hemmansdel, vare sig å område, som tillhör hemmansdelen enskilt eller å område som är för hemmansdelen och annan fast egendom gemensamt.*»

*Anslag till undersök-
nings- och
försvars-
arbeten å vissa
inmålade om-
råden.*

(Forts.)

Detta och liknande kontrakt äro uppgjorde under åren 1922—24 med innehavarna av inalles 6 olika hemman på malmförande områden inom Västerbottens län, inom vilka hemman kronan har utmål eller inmutningar, då någon möjlighet för staten att inlösa jordägarandelar ännu icke förelåg. Som man hör av ordalydelsen, innefatta de köp icke bara av de fyndigheter, som då voro kända, utan att samtliga fyndigheter, som i framtiden kunde komma att upptäckas inom berörda hemman, och däri ligger givetvis ett hinder för staten, som aldrig någonsin kan undanröjas, att, då staten hittar nya malmfyndigheter på dessa hemman, kunna förvärva jordägarandelarna i de nya fyndigheterna. De gå av sig själva automatiskt enligt kontrakten till ifrågavarande bolag.

Detta är förklaringen på det uttryck, som användes i chefens för S. G. U. yttrande och som Kungl. Maj:t fullständigt citerat men som av utskottet blivit stympat. Jag kan nämna, att det i utskottet gjordes en kompromiss, som baserade sig på en ytterligare stympning av samma citat för att tillgodose, såsom man sade, de olika partiintressena. Det stod nämligen först i avdelningens förslag orden: »numera ej föreligga». För att tillfredsställa en del ledamöter, som voro nog beskedliga att låta sig tillfredsställas, ändrades »numera» till »nu», d. v. s. förklarades kontrakten ogiltiga beträffande i framtiden upptäckta fyndigheter och menade man sig därmed bättra upp den strykning, som förut gjorts och som hade utvidgat kontrakten att gälla å alla hemman, där malm kunde komma att upptäckas.

Jag tillät mig då säga, och jag vill säga det även här, att det icke var fråga om några partiintressen utan att det var statens intressen, som det gällde, och jag hoppas, att det icke skall förekomma en gång till att ett citat förändras på grund av en kompromiss för partiintressenas skull. Det är alldeles riktigt som det står, när man icke gör någon strykning alls på det anförda stället.

Nu har det sagts, att en betydande del av kommande års arbeten skulle avse kronoparker. Detta har tolkats på det viset, att så gott som alla fyndigheter, som under kommande år skulle komma att göras, skulle ligga å kronoparker och att därför möjligheten att kunna inköpa jordägarandelar å enskild mark ytterligare skulle begränsas. Jag vill då nämna, att från den 1 januari 1928 till den 1 mars 1929 ha å kronoparker summa 4 inmutningar skett för kronans räkning, medan på enskilda jordägare tillhörande jord 46 inmutningar för staten skett. Det är således 8 % av inmutningarna under de senaste 14 månaderna, som skett på kronojord. Då man nu säger, att under kommande år en betydande del av malmletningen kommer att försiggå på kronojord, så inträffar ju detta även om det bara skulle bli hälften av inmutningarna, som skulle falla inom kronojord. Det finnes sålunda all sannolikhet för, att statsförvärv av jordägarandelar i fyndigheter å enskild jord skall redan kommande år kunna komma i fråga. Bland de »åtskilliga skäl», som angivits ha orsakat svårigheter att förra året förvärva jordägarandelar å enskild mark, torde ha förekommit att beträffande vissa inmutningar, som gjordes i fjol, jordägarna hade så pass höga anspråk på handpengar vid köpets uppgörande, att vederbörande inte ansågo sig kunna lägga fram något förslag om inköp, förrän man hunnit göra noggrannare undersökning beträffande fyndigheternas värde. Det är ett fullt naturligt uppskov, som här kommit emellan, men detta uppskov förfaller ju i och med att man hunnit utföra dessa undersökningar och resultatet blivit tillfredsställande.

*Anslag
till undersök-
nings- och
försvars-
arbeten å vissa
inmålade om-
råden.
(Forts.)*

Sedan har av chefen för geologiska undersökningen på sid. 111 i huvudtiteln framhållits, att det vore synnerligen önskvärt, om man i allmänhet på ett tidigt stadium finge rätt att göra upp avtal om förvärv av jordägarandelar. Det väcker ett stort intresse hos jordägarna däruppe i de malmförande trakterna, om de veta, att staten möjligen kan ha lust att förvärva även deras andelar i de fyndigheter, som kunna påträffas. Detta leder till att de ha sin uppmärksamhet fästad på, om det finns indikationer till malmfyndigheter inom deras område. Den första indikationen man går efter är i regel lösa malmblock, som blivit transporterade från sin fasta klyft av isen. Då sådana påträffas gå vederbörande jordägare till de vederhäftiga och sakkunniga personer, som arbeta för staten eller för de enskilda bolag, vilka här bedriva rationella malmletningar, och anmäla dessa fynd, om de veta, att de kunna få viss ersättning i form av handpenningar vid eventuellt inköp av jordägarandelarna. Den huvudsakliga betalningen utgår i form av royalty, sedan brytning kommit till stånd, ett system, som är mycket lämpligt, därför att ifrågavarande hemman då kommer att för framtiden få en viss årlig inkomst såsom stöd för jordbruket, vilket icke så säkert är förhållandet, om man betalar en klumpsumma på en gång, även om den är större. Den blir då ofta bortslösad, och nästa generation på hemmanet sitter där lika fattig igen.

Nu är det ju inte heller för jordägarna så värst förmånligt, att det bara finnes ett företag, som spekulerar på deras jordägarandelar, i synnerhet som de kontrakt, som uppgöras, inte alls begränsa sig till de fyndigheter, som äro påvisade, utan, såsom jag här anfört, också omfatta allt som i framtiden kan påträffas inom ifrågavarande hemman. Det är ganska försåtligt lagt för att till ett billigt pris rättighet skall förvärfvas även till i framtiden upptäckta fyndigheter på hemmanet.

Jag kan inte inse, att den regering, vars chef ända sedan 1907 arbetat så kraftigt på att hävda statens rätt såsom jordägare inom de järnmalmsförande områdena norr om polcirkeln i Norrbottens län, och även vid den senaste avtalsuppgörelsen grep in för att åt staten förvärva ett hundratal utmål, till större delen belägna på enskild mark, jag kan inte inse, säger jag, att den regeringen skulle behöva ställa sig rent avvisande mot själva principen, att staten här skulle söka få ut det mesta möjliga av de dryga kostnader, den har för sin geologiska undersökning och för malmletningar. Därför vill jag tro, att det är en missuppfattning, som kommit att göra sig gällande här angående möjligheten att under kommande år förvärva några sådana andelar, och att en dylik missuppfattning inte skall uppstå för framtiden. Jag har den bestämda erfarenheten, att det skulle varit bra mycket mindre värde i de av staten från 1907 t. o. m. 1928 förvärvade stora gruvegendomarna i Norrbotten, om inte de, som en gång samlade dessa gruvegendomar på en hand, hade sört för, att även jordägarandelarna skulle komma att tillhöra företaget, och jag kan inte tro annat än att samma princip skall få göra sig gällande även i Västerbotten. Det företag, som här nu förskaffar sig det allra mesta av dessa malmtillgångar, är ju konstruerat så, att 90 % av dess aktier kunna bli spekulationsobjekt på de utländska börserna. Det finns av den omständigheten intet lagligt hinder för företaget att förvärva så mycket gruvegendomar som helst i Sverige. De viktigaste malmtillgångarna utgöras av kopparmalm, och då kopparn ju har sådan oerhörd betydelse för framtiden, i synnerhet för vårt land med hänsyn till elektrifieringen av landet, som jag hoppas skall fortgå i allt raskare takt, skulle det vara av största vikt för staten att ha reserver, när kopparn på grund av den internationella koppartrustens prispolitik måhända kommer att bli mycket dyrare än nu.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Då den siste talaren inte gjort något yrkande, skall jag fatta mig mycket kort.

Jag vill bara påminna om, att när riksdagen förra året behandlade denna fråga, så ställdes det i utsikt och beslöts också, på grund av ett förbiseende här i första kammaren, att det skulle avsättas 30,000 kronor till förvärv av jordägarandelar, varjämte 70,000 kronor skulle anslås till de geologiska undersökningarnas fortsättande. Det befanns emellertid, när man kom fram till augusti månad, att dessa 70,000 kronor då voro förbrukade, men av de 30,000 kronor, som voro anslagna till förvärv av jordägarandelar, hade inte ett öre tagits i anspråk. Det synes mig därför, att herr Asplund överdrivit åtskilligt, när han gör gällande, att behovet av anslag för förvärv av jordägarandelar fortfarande är så stort.

Vad som varit avgörande för utskottet, när det gått in för Kungl. Maj:ts förslag i detta fall och intagit en annan ståndpunkt än förra årets riksdag, har varit den bestämda uppfattningen, att det nödvändigaste uppe i Västerbotten för närvarande ingalunda är förvärvet av jordägarandelar, alldenstund det inte lär finnas några överkomliga dylika. Och när herr Asplund nu säger, att utskottet förvanskade ett uttryck, ber jag att få bestrida detta på det bestämdaste. Vi ha sagt, att när det nu inte föreligger några möjligheter till jordförvärv, så har utskottet för sin del inte haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag. Det är just den synpunkten, som varit bestämmande, när utskottet tagit ställning till denna fråga. Det är ingalunda några biavsikter eller olika partiåskådningar, som gjort sig gällande, utan vi ha försökt bedöma saken fullt opartiskt och rättvist.

Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck: Herr talman! Jag ber att i anslutning till vad den siste ärade talaren anförde få säga, att det är alldeles riktigt, att inga partiståndpunkter spelat in vid bedömandet av detta ärende, vilket ju också bestyrkes av den vid betänkandet fogade reservationen, som omfattas av en sakkunnig representant för regeringspartiet, en representant för det parti den föregående ärade talaren tillhör samt en del representanter för den allmänna uppfattning, som jag själv företräder. Men å andra sidan kan man nog inte komma ifrån, att bakom de skilda formuleringar, som förekomma i utskottsutlåtandet och reservationen, ligger en meningsdifferens i sakligt avseende, som det är skäl att i någon mån belysa.

Det är uppenbart och har redan framhållits här, liksom det framgår av handlingarna, att föregående års riksdag fann »tungt vägande skäl» föreligga för anvisande av medel till förvärv av jordägarandelar — inte »jordägarförvärv», som Kungl. Maj:t och utskottet med en något egendomlig terminologi här ha talat om. Det beslutet står fast. En annan sak är, att tillfällen att förvärva jordägarandelar inte hittills ha förelegat. Men man finner i Kungl. Maj:ts proposition en passus, som lyder: »Redan på grund av nämnda omständigheter» o. s. v. Detta »redan» antyder, att det finns några andra skäl, som Kungl. Maj:t inte ansett lämpligt gå närmare in på men som naturligtvis avtecknat sig vid horisonten för den, som sökt tränga in till ärendets kärna. Det är detta som motiverar misstänksamheten. För att i någon mån markera, att själva målet — att staten skall hava möjlighet att förvärva jordägarandelar på de områden, där genom kronans åtgärder malmfyndigheter upptäckas — fortfarande skall äga bestånd, ha vi reserverat velat uttala, att Kungl. Maj:t redan under det budgetår, som nu stundar, skall vara oförhindrad att använda medel till förvärv av sådana jordägarandelar, även om några särskilda medel för ändamålet icke beräknats. Den reella skillnaden ligger alltså däri, att medan reserverna vilja bemyndiga Kungl. Maj:t att fortfarande anvisa medel

Anslag till undersöknings- och försvarsarbeten å vissa områden.

(Forts.)

*Anslag
till undersök-
nings- och
försvars-
arbeten å vissa
inmutade om-
råden.
(Forts.)*

för inköp av jordägarandelar, därest sådant mot förmodan skulle vara möjligt, har utskottsmajoriteten *beträffande nästa budgetår* resignerat inför svårigheterna. Utskottsmajoriteten har i alla fall tagit avstånd från departementschefen sätillvida, att man inte har velat helt och hållet stryka ett streck över fjol-årets riksdagsbeslut utan allenast uttalat sig rörande nästkommande budgetår. Även utskottets formulering innebär alltså ingen ändrad hållning i principfrågan. Man har inte återgått till tidigare ordning.

Från deras sida, som här äro angelägna att slå vakt om kronan och dess intressen, har man till det yttersta velat bevaka dessa intressen. Ty förhållandet är, som herr Asplund redan framhållit, att svenska staten nedlägger icke obetydliga belopp på malmletning i Västerbottens län, men efter kronans representanter, som alltså utföra arbetet, kommer en svärm av agenter för det privata bankkapitalet och vill tillgodogöra sig de vinster, som hägra på grund av statens åtgöranden. Och när man nu kan konstatera åtskilliga förbindelse-trådar mellan regeringsmakt och bankvälde, så är det uppenbart, att man icke är benägen att lyssna till de rådgivare, på vilket håll de än må befinna sig, som önska minska statens möjlighet att tillgodogöra sig de vinster, som genom kronans åtgöranden komma till stånd. Riksdagen bör icke medverka till att enskilda spekulanter få skörda, där svenska staten har sått. Det är den uppfattningen, som ligger klar bakom reservationens formulering. Men då, som sagt, utskottets motivering inte innebär eller får anses innebära ett godtagande för all evighet av den sats i propositionen, som börjar med »redan», utan endast vad avser nästkommande budgetår, så skall inte heller jag — även om jag anser, att det funnes fog för att göra det — framställa något yrkande om bifall till reservationen. Under förutsättning att reservationen här bifalles skulle nämligen på grund av andra kammarens beslut att bifalla utskottets hemställan intet uttalande från riksdagens sida komma att göras.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Då den föregående talaren velat se en stor skillnad i tankegången mellan vad utskottet sagt i sin motivering och det reservanternas anfört, så ber jag att för min del med några ord få beröra den frågan.

Det förhåller sig ju så, att föregående års riksdag anslog 100,000 kronor för dessa undersökningar, men med rätt att, om så befunnes av förhållandena vara påkallat, använda någon del av dessa medel för förvärv av jordägarandelar. Emellertid ha under löpande budgetår inga sådana medel behövt utgå, utan hela beloppet har oavkortat använts för undersökningar. Kungl. Maj:t har nu föreslagit, att beloppet även för nästa år skulle utgå till undersökningar, då det i den plan, som är framlagd, inte visat sig behöfvligt, att några medel avsättas för förvärv av jordägarandelar. Utskottet har då alldeles avhållit sig från att gå in på den stora principiella frågan, som den föregående talaren här berörde, och jag för min del kan inte i utskottets motivering utläsa en sådan mening, som han velat finna däri, utan frågan står ju för kommande regeringar och riksdagar fullkomligt öppen beträffande de olika principer, som av den föregående talaren här berördes.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 30 och 31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32.

Lades till handlingarna.

Punkterna 33—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkten 37.

Utskottets hemställan bifölls.

*Anslag
till undersök-
nings- och
försvars-
arbeten å vissa
inmutade om-
råden.
(Forts.)*

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman-
nen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle upp-
skjutas till aftonsammanträdet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hän-
visades dessa, nr 161 och 166 till statsutskottet, nr 164 och 165 till jordbruks-
utskottet samt nr 167 till konstitutionsutskottet.

Herr *Björck* väckte nedannämnda motioner:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder
för understöd åt folkbiblioteksväsendet; och

nr 252, angående ändrade grunder för understöd till skolbibliotek.

Motionerna hänvisades till statsutskottet.

Herr *Björck* avlämnade en av honom och herr *Reuterskiöld* undertecknad
motion, nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisa-
tion av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen.

Denna motion hänvisades, i vad den avsåg avslag å de till bankoutskottet
remitterade delarna av Kungl. Maj:ts proposition nr 115, till bankoutskottet
och i övrigt till statsutskottet.

Herr *Alkman* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Under
gårdagen inkom till Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet en skrivelse från
chefen för nationalmuseum, vari han anhåller om Kungl. Maj:ts medgivande
att till bestyrelsen för den förestående svenska konstutställningen i Paris, som
därom anhållit, få i utställningssyfte utlåna något över ett hundratal bland
museets bästa målningar eller andra konstverk, bland dem även Carl Gustaf
Pilos stora målning över Konung Gustaf III:s kröning i Storkyrkan den
29 maj 1772. Såsom motivering för denna anhållan hänvisar nationalmusei-
chefen till särskilda protokoll, förda vid sammanträden med nationalmusei-
nämnd, det första av den 26 januari 1929, då nämnden med stöd särskilt av
ett sakkunnigt yttrande av musei konservator, Gustaf Jaensson, avstyrker en
då av utställningsbestyrelsen gjord anhållan särskilt beträffande Pilos krö-
ningstavla, det andra från den 20 sistlidna februari, till vilket konservator
Jaensson avgivit ett nytt utlåtande, däri han med hänvisning till en bättre
transporteringsplan än han tidigare tänkt sig, ej längre vidhåller sitt avstyr-
kande. Konservatorns första yttrande har följande lydelse:

*Interpellation
ang. ifrågasatt
utlåning från
national-
museum av
Pilos
kröningstavla.*

»Pilos Gustaf III:s kröning är en av nationalmusei största målningar
(2.93×5.31 meter) och dess duk synnerligen skör och murken samt genom ett

Första kammarens protokoll 1929. Nr 13.

*Interpellation
ang. ifrågasatt
utlåning från
national-
museum av
Pilos
kröningstavla.
(Forts.)*

flertal upp- och nedspänningar sönderspikad i kanterna. Att nedspänna, rulla och åter uppspänna denna tavla bör på inga villkor ske, dels därför att färgen, som på sina ställen består av asfalt och med för denna färg karateristisk egen- skap kokat upp i tjocka klumpar, vilka numera hårdnat, vid en rullning givet- vis skulle spricka sönder, dels också därför att vid uppspänning av denna stora, tunga duk kanterna icke skulle kunna motstå den påfrestande dragningen av spänntången. I all synnerhet som ju denna procedur måste ske tvenne gånger, dels i Paris, dels här. Ett rentoalerande av denna jätteduk redan vid dess första nya uppspänning skulle bli en nödvändig följd av en rullning. Denna metod att transportera tavlan har visserligen icke föreslagits, men jag anser det lik- visst på sin plats att meddela nämnden olämpligheten härav.

Att sända tavlan i det uppspända skick, i vilket den nu befinner sig, kan na- turligtvis gå för sig, men innebär förutom mycket stora transport- och pack- ningskostnader även stora risker. En låda av de mått det här gäller blir på grund av sin tyngd mycket svårhanterlig. Den kan icke göras av tunt materi- al, då den i så fall skulle vrida sig och skevna vid varje försök att lyfta den. Härvid skulle diagonala spänningar med åtföljande veckbildning uppstå i du- ken, vilken ju givetvis måste följa lådans rörelser. Dessa veckbildningar skulle i sin tur ha till följd diagonalt gående spjälkningar av färghinnan. Även om man tillgrepe utvägen att göra lådan av spåntad plank och beslå den med band- järn för att förhindra skruvningar, vore därmed icke faran för tavlans skade- tagande utesluten. Denna flera hundra kilo vägande låda kan icke placeras i någon järnvägsvagn annat än stående på snedden över vagnens bredd. Duken skulle i så fall bli hängande som en tung säck, utsatt för ständig skakning under hela resan, och med den risken att genom sin tyngd slita av de sönder- spikade trådarna runt spikhuvudena i överkanten, och vid lådans öppnande i Paris ligga som en skrynklig avspjälkad och hopsunken trasa. Vad en frisk och färsk duk utan risker skulle tåla kan en torr och murken sådan icke ut- hårdä.

På grund av vad jag ovan anfört är det min skyldighet som museets kon- servator att avråda från denna målnings försändande till Parisutställningen.»

Konservatorns senare yttrande lyder sålunda:

»P. M. beträffande Pilo-tavlans förpackning.

Pilotavlans låda bör få en ramstomme av plank och gods av spåntade entums- bräder, med plankförstärkning på varje meter samt diagonalt gående förstärkta stödsträvor, allt av extra torrt virke. Den bör klädas invändigt helt med olje- papper och flanell. Tavlan placeras sedan så i lådan att dess duk icke kan säcka eller gunga eller utsättas för tryck på något sätt. Lådan i dess helhet insys sedan i dubbla presenningar och placeras i en av S. J:s öppna godsvagnar och överspännes med presenning i vagnen. Naturligtvis kunde tavlan inläg- gas i en hoplödd zinkkista, som placeras i trälådan, vilket gjordes med Rem- brandttavlan, men lådan blir tung nog ändå utan att den blir bättre.»

På grund av detta senare yttrande beslöt museichefen vid nämndsaman- trädet den 20 februari att tillstyrka utställningsbestyrelsens anhållan beträff- ande Pilos tavla, till vilket beslut dock intendenten Sixten Strömbom, före- ståndare för museets avdelning för depositionsärenden, anmälde sin reserva- tion med den motiveringen, att tavlan är av så vital betydelse för svensk konst, att även om risken för en partiell förstörelse kan anses borteliminerad och ri- skerna för en total förstörelse ytterst små, har museet dock ej rätt att utsätta tavlan för dessa risker. — Till nu angivna aktstycken är museichefens utred- ning i ärendet begränsad.

Hade frågan icke gällt ett konstverk som såväl i svensk konsthistoria som, genom sitt ämne och dess uppfattning, även i vår allmänt nationella historia intar en så fullkomligt enastående plats som Pilos kröningstavla, skulle må-

hända icke några allvarligare erinringar kunnat göras vare sig mot ärendets beredning eller mot den gjorda tillstyrkan. Men Pilos kröningstavla anses numera enstämmigt vara det största och mest geniala kraftprov, som någonsin förekommit inom svensk konst, och genom sitt ämne: en stor festlig nationell scen, vari en av våra mest lysande svenska konungar, hela den dåvarande rådsregeringen, rikssens ständer med sina talmän i spetsen och dessförutom ett stort antal representanter för folkets skilda lag taga del, göra verket till en enstående och oförgätlig bild ur våra nationella hävder. Av den väldiga dukens 150 figurer är, efter vad som uttrönts, halva antalet porträtt av ledande och framstående svenska personligheter från den tid tavlans sceneri representerar.

Jag är ingalunda ensam om att biträda den mening, som angivits av reservanten inom nationalmusei nämnd, att en tavla av denna beskaffenhet, vilken såväl genom sitt nationella ämne som genom dess konstnärliga behandling måste betraktas som en av den svenska kulturens riksklenoder, under inga förhållanden bör utsättas för någon som helst risk utöver de risker, som även med den bästa vård alltid äro förefintliga för ett verk som är placerat i ett museum, tillgängligt för en stor allmänhet. Under den offentliga diskussion, som ägt rum under de få dagar som hittills förflutit, sedan nationalmuseichefens uppfattning i denna utlåningsfråga blivit bragt till allmän kännedom, ha flera synnerligen sakkunniga och vederhäftiga män offentligen eller enskilt förklarat sig dela denna mening. Det torde också vara exempellöst att en stat på nu föreslaget sätt utlånar och därmed utsätter för extra risker sådana konstverk, som betraktas såsom fullkomligt enstående och oersättliga. Som ett exempel för dagen kan jag anföra den bortåt ett tusen nummer stora holländska konstutställning, som för närvarande pågår i London under presidentskap av holländske ministern vid brittiska hovet och under beskydd av respektive monarker. Utställningen är avsedd att ge en samlad bild av det gamla holländska måleriets höga ståndpunkt, den upptar också bortåt ett 60-tal målningar av Rembrandt, men bland dessa saknar man de tre var i sin art enstående verken, samtliga tillhörande den holländska staten: »Dr Tulps anatomi», »De staalmeesters» och framför allt »Nattvakten», vilken sistnämnda målning för en holländsk utställning i utlandet skulle betytt detsamma som Pilos kröningstavla för en svensk. Man förstår väl att en utlåning av »Nattvakten» icke kunnat komma i fråga, då denna målning inom holländsk konst och historia har en liknande ställning som Pilos kröningstavla hos oss, utan att dock i sin mästares produktion och hela sitt lands måleri ha kröningstavlans enstående betydelse.

Men därtill kommer, såsom av konservator Jaenssons första yttrande framgår, att kröningstavlan genom ålder och tidigare vanvård befinner sig i så ömtåligt skick, att, oavsett en principiell uppfattning rörande verkets utlåning, alldeles särskilda betänkligheter mot dess transporterande utomlands måste uppstå. Jag vill icke betvivla, att från nationalmusei sida alla ansträngningar skola göras för att nedbringa transportriskerna till ett minimum — sedan sammanträdet den 20 februari har man lyckats finna möjlighet att åtminstone placera den ömtåliga duken i en sluten järnvägsvagn, vilket är en betydande fördel — men det är icke dess mindre omöjligt att av den förebragta utredningen tillägna sig den föreställningen att förflyttningsriskerna, med temperaturväxlingar, oundvikliga skakningar och annat sådant skulle vara så eliminerade, att de naturliga betänkligheterna mot en förflyttning kunnat hävas. Hur livligt intresse man än kan ha för att svensk konst så ypperligt som möjligt måtte bli representerad på Parisutställningen, kan man på detta konstverk omöjligen tillämpa den gamla hanseatiska principen *navigare necesse est, vivere non necesse*. Här är den motsatta principen den riktiga. Ett sådant verk som detta måste få en vård som under inga förhållanden riskerar dess oskadade bevarande.

*Interpellation
ang. ifrågasatt
utlåning från
national-
museum av
Pilos
kröningstavla.
(Forts.)*

Interpellation ang. ifrågasatt utlåning från nationalmuseum av Pilos kröningstavla. På grund av vad jag nu anført, anhåller jag vördsamt om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet få rikta följande frågor:

1) Anser herr statsrådet att rent principiella hänsyn kunna medgiva försändandet utomlands av ett både konstnärligt och nationellt så enastående verk som Pilos kröningstavla?

(Forts.)

2) Om så skulle vara fallet, anser herr statsrådet att den förebragta utredningen är tillräcklig för att häva de betänkligheter mot en sådan försändning, som grunda sig på tavlans bräcklighet, transporttekniska skäl, hänsynen till alltid möjliga trafikolyckor samt föreliggande erfarenhet av vad som, även med iakttagande av största försiktighet, kan inträffa vid upprepade upphängnings- och förpackningsprocedurer?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørgsmål finge framställas.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Schlyter* för tiden från och med denna dag till påskferiernas början.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Falu stad;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Växjö stad; samt

nr 26, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 19, i anledning av väckta motioner angående vissa lättnader i fråga om anskaffande av vårutsäde; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frigivande till allmänt begagnande av fisket vid vissa kronan tillhöriga stränder, holmar och skär vid västkusten.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.08 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 6 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.

I en inom andra kammaren av herr *O. W. Lövgren* väckt motion, nr 313, hade hemställts, att riksdagen dels ville såsom lån till det planerade företag, som skulle övertaga Sandviks sågverk å Seskarön inom Nedertorneå kommun, bevilja en summa av högst 400,000 kronor, dels vidare godkänna det kontrakt, som träffats mellan Nedertorneå sockens industrikommitté och domänstyrelsen, med den förändringen, att timmer av mindre än 6 tums toppdiameter icke skulle ingå i leveransen, eller, om detsamma skulle ingå, skulle betalas enligt genomsnittliga priset för sulfatmassaved, dels slutligen att priset för samtliga dimensioner skulle justeras så, att utgångsläget vid ett pris av 10.15/- för 7'' furubattens bleve för sågtimmer med 6'' toppdiameter 31.3 öre i stället för av domänstyrelsen föreslagna 34.- o. s. v.; eller ock, om riksdagen ansåge den vägen till frågans lösning fördelaktigare, att domänstyrelsen skulle erhålla i uppdrag att driva rörelse vid Sandviks sågverk i ungefärligen samma omfattning som i motionen skisserats.

Vidare hade herr *J. P. Dahlén* m. fl. i en inom samma kammare väckt motion, nr 314, föreslagit, 1) att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t att till 1929 års riksdag inkomma med förslag till förslagsanslag jämte plan för domänstyrelsen att omedelbart igångsätta sågverksrörelse å Seskarö; samt 2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t på grund av redan verkställda utredningar i ärendet eller, därest dessa skulle anses böra ytterligare kompletteras, efter verkställd sådan komplettering måtte snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till anläggande av en statens egen träförädlingsindustri i Norrbotten, avseende ej mindre att mildra det nuvarande nödläget bland denna landsdels arbetarbefolkning än även möjliggöra ett bättre tillgodogörande av statens skogsprodukter inom detta län.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de av herrar Lövgren och Dahlén m. fl. i ämnet väckta motionerna (II: 313 och 314) ej måtte av riksdagen bifallas.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Motionsvis har nu framförts tanken på sågverksdriftens fortsättning vid Sandvik genom ett nybildat aktiebolag med tidigare anställda tjänstemän och arbetare som huvudintressenter samt dettas stödjande medelst statsanslag. Utskottet finner redan av principiella skäl betänkligt att förorda statshjälp på sätt, som begärts, och tveksamheten ökas med hänsyn till hysta tvivel, huruvida syftet med understödet skall ernås genom ett företag med de ekonomiska förutsättningar, som synas vara att påräkna. Gentemot det alternativt framkomna yrkandet på igångsättande av en statlig sågverksrörelse på Seskarö kan invändas att, i den mån överhuvud en statens träförädlingsindustri finnes böra

Om igångsättande av
sågverksrörelse
å Sesarön
m. m.
(Forts.)

igångsättas, det lär vara önskligt att detta kan ske under gynnsammare betingelser för en rationell framtida drift än de, som här torde föreligga.

Enligt vad utskottet inhämtat, hava emellertid vederbörande myndigheter sin uppmärksamhet fäst på seskaröbefolkningens nödläge, och inom socialdepartementet övervägas för närvarande de utvägar av skilda slag, som kunna stå till buds för att bringa hjälp; därvid lära ock få ytterligare undersökas här motionsvis framförda uppslag om sågverksdriftens återupptagande antingen i direkt statlig form eller ock under statens ekonomiska medverkan.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Olof Olsson, Bergqvist, Nilsson* i Malmö, *Asplund, Bergström, Anderson* i Råstock, *Carlsson-Frosterud, Wigforss, Eriksson* i Stockholm och *Högström* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de av herr Lövgren ävensom herr Dahlnén m. fl. i ämnet väckta motionerna (II: 313 och 314) måtte för budgetåret 1929/1930 under riksstatens femte huvudtitel såsom bidrag för fortsättning av sågverksdriften å Sesarö bevilja ett reservationsanslag av 400,000 kronor, att efter Kungl. Maj:ts närmare beprövande användas under förutsättning att betingelser för en dylik drift befunes föreligga.

Herr **Bergqvist**: Herr talman! När jag i förmiddags begärde ordet, var jag någorlunda på det klara med vad jag skulle säga i frågan, men sedan nu andra kammaren fattat sitt beslut, har jag blivit rätt villrådlig, åtminstone med avseende på det slutliga yrkande, som jag skall framställa.

I den kris, som uppstått i Norrbotten genom trävaruindustriens sammanbrott efter kriget, har på sista tiden en ljusning inträtt, i synnerhet sedan riksdagen trädde emellan och finansierade kalixindustrien, så att rörelsen kunde upptagas där. Nu har sågverksrörelse begynt bedrivas i Kalix, och den trämassfabrik där, som var nedlagd, har börjat sättas istånd igen för att drivas i samband med sågverksrörelsen vid Karlsborg. Även vid Töre har sågverksdriften återupptagits, och befolkningen, som gått arbetslös, har också där fått sysselsättning. Men i det allra yttersta hörnet mot Finland, i Nedertorneå församling, är läget fortfarande synnerligen brydsamt. Där finnes en ö, som heter Sesarö, som hör till Nedertorneå pastorat. Den ligger därute i Bottniska viken ungefär 3 mil utanför Haparanda och Kalix eller ungefär mitt emellan dessa båda platser. Där har länge funnits två sågverk, ett svenskt, Granvik, och ett finskt, Sandvik. Granvik blev av en eller annan anledning nedlagt för en tre år sedan, och Sandviks sågverk, som äges av finnar, avvecklas nu. Jag vet ej, om arbetet har fullständigt avstannat, men i varje fall håller det just på att avvecklas och nedläggas.

Härigenom har befolkningen ute på ön kommit i en synnerligen svår belägenhet, och detta nödläge har uppmärksamrats icke blott av ortsmyndigheterna utan även av regeringen. Såväl den förra regeringen som den nuvarande har haft sin uppmärksamhet riktad på förhållandena på Sesarön. Statsminister Ekman gjorde själv ett besök där förra hösten, och såvitt jag vet har den nuvarande regeringen också haft ett par delegerade däruppe, som ha undersökt förhållandena.

Emellertid har ingen proposition i ärendet framlagts för riksdagen, utan frågan ligger nu under utredning på regeringens bord. Att emellertid frågan nu framföres beror på inom riksdagen väckta motioner, och statsutskottet, som har haft att behandla dessa, erkänner, att ställningen därute på Sesarön och för övrigt i hela Nedertorneå kommun är synnerligen bekymmersam. Fastän de finnar, som ha arbetat vid Sandviks sågverk, numera till största delen blivit förflyttade till Finland, finnes det ännu en 1,300 personer på ön, och huru dessa

skola kunna sysselsättas och finna sin utkomst för framtiden är ett mycket bekymmersamt problem.

Vad är nu att göra i denna situation? Ja, somliga säga, att här ingen annan råd finnes, än att man avfolkar ön. Det finnes inga förutsättningar för att man skall kunna behålla befolkningen där, utan man får försöka låta den absorberas på andra platser. Detta är dock en sak, som inte är så lätt att verkställa, och om den verkställs, kommer den att ha med sig mycket ledsamma följder. För det första är att märka, att det finnes minst ett 50-tal egnahemsbyggare därute på Seskarön, som ha slagit sig ned där i god tro, att driften skulle komma att fortsättas, och de små besparingar, som de ha kunnat göra, ha de lagt ned på att bygga sig bostäder och inrätta sig för att där i framtiden kunna ha sin utkomst. Men man förstår, att om ön skall avfolkas, få dessa bostäder intet värde. Det lilla arbetaren har kunnat bespara det förlorar han i ett enda slag.

Så är det kommunen, som också kommer att bli mycket lidande. Den har så länge driften varit igång på Seskarön haft väsentlig hjälp därifrån. Det största antalet bevilningskronor har varit på Seskarön. Nu har bevilningskronornas antal sjunkit till mindre än hälften av vad det var för några år sedan, och kommer ön att evakueras så blir följden den, att bevilningskronorna sjunka med ytterligare hälften av vad de nu utgöra, så att man räknar med endast 4.000 bevilningskronor. Det betyder, att man får räkna med en kommunalskatt av över 20 kronor, såsom vi se uti herr Lövgrens motion. Och till denna kommunalskatt kommer sedan landstingsskatt med 3.16 och vägskatt med 80 öre per fyrk och så ovanpå detta kronoskatten, så att enligt en beräkning, som andra kammarens förste vice talman har gjort, beskattningen skulle komma att belöpa sig i det hela till omkring 30 procent av inkomsten. Det är ju klart, att detta är alldeles orimligt och att man måste söka förhindra en utveckling, som får sådana följder.

Vidare skulle avsättningsmöjligheterna för bönderna på fastlandet också bli mycket mindre. Hittills ha de kunnat leverera mjölk och andra ladugårdsprodukter och jordbruksprodukter över huvud ut till Seskarö i rätt stor omfattning. Bli det tomt på Seskarön, förlora bönderna på fastlandet den marknad, som de hittills hava haft där.

Man ser sålunda, att frågan om att avfolka ön är en sak, som för med sig så stora svårigheter, att man knappast kan på allvar tänka på densamma. Vad skall man då göra? Vad säger statsutskottet? Ja, om jag skulle sammanfatta utskottets motivering, så kan jag göra det i den satsen: »Vänta och se!» Vi skola vänta och se; saken överväges ju hos regeringen inom socialdepartementet. Vi skola vänta och se vad som kan bli av detta. Jag vill säga, att jag hyser det största förtroende till regeringen, till socialdepartementet och till socialministern. och jag vet, att statsrådet säkerligen har denna fråga liggande varmt om hjärtat. men jag undrar, om det ej för honom ändå skulle ha varit en hjälp att få en 400,000 kronor i sin hand för att gå till aktion med i den svåra belägenhet, som här kommit på. Jag tror, att vi skulle kunna tryggt lägga pengarna i hans hand. och att de skulle komma till en god användning, i fall de bleve disponerade av honom. Att vänta är nog bra i många fall. Det förebygger förhastade beslut, men det finnes ett gammalt ordspråk, som säger: »medan gräset växer dör kon». och här är ett fall, där det ordspråket nog kan äga sin tillämpning. Jag förbiser nu inte, att regeringen under tiden gör vad den kan för att genom provisoriska åtgärder hjälpa befolkningen, men ändå vore det synnerligen önskvärt, att man så fort som möjligt kunde glida in igen i normala förhållanden. Jag hoppas, att det skall finnas möjlighet därtill.

Reservationen har gått en annan väg än utskottets majoritet. Den har avslutit sig närmast till en av de motioner, som äro väckta, nämligen om beviljande av ett anslag av 400,000 kronor för att möjliggöra, att ett bolag bildas i överens-

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Om igångsättande av sågverksrörelse i Seskarön m. m.
(Forts.)

stämmelse med vad som skett i Kalix, att sålunda aktieteckningen finansieras och att inköp av Sandviks sågverk på Seskarön möjliggöres. Jag har anslutit mig till denna reservation. Jag har hört, att en talare i andra kammaren i dag lär ha sagt, att orsaken varför jag anslutit mig till denna reservation vore den, att det har byggts en kyrka på Seskarön, vilken visserligen icke tillkommit på grund av något religiöst behov utan framdrivits av bolsjevikerna för att de skulle få arbetsförtjänst. Jag måste säga, att diagnosen är fullständigt felaktig. Jag har icke utav kyrkobygget på Seskarön på det minsta sätt influerats till en anslutning till denna reservation, utan min anslutning har berott på andra, rent sakliga grunder.

Enligt min uppfattning finnes det mycket starka skäl för den reservation, som jag jämte andra avgivit vid utskottets utlåtande. För det första är det ju omöjligt, att man kan låta sig nöja med att i längden anordna nödhjälpsarbeten för en så pass stor befolkning, som det här är fråga om, och förresten kan man ej på ön åtminstone finna nödhjälpsarbeten, som skulle kunna sysselsätta alla arbetare därstädes, utan då måste man naturligtvis skicka dem hit och dit. I längden lär väl detta inte kunna gå. Jag har hört socialministern själv i andra kammaren i dag vitsorda, att det inte går. Men härtill kommer, att man har de där stora skatterna, som jag har talat om. Man kan inte lämna en kommun åt ett sådant öde, att den får en fattigvård, som tynger ned den alldeles, och allra minst kan man göra det i en gränstrakt, ty vi skola komma ihåg, att den här frågan har också ett nationellt inslag, som man inte får förbise, även om man inte vill skjuta fram den i förgrunden. Man skall i alla fall inte skymma undan saken, ty den har nog sin stora vikt och betydelse. Det är sålunda nödvändigt att här ingripa, och enligt min uppfattning hade det bästa sättet varit det, som i reservationen föreslås.

Nu frågar man sig emellertid, om det verkligen finnes några förutsättningar för en fortsatt drift på Seskarön. Jag ber då till en början få påpeka, att den omständigheten, att Sandviks sågverk nedlägges, icke är något bevis för att icke driften bär sig, ty det är inte på grund av att driften har gått med förlust, som man har indragit sågverksrörelsen, utan det har skett därför, att man koncentrerat sågverksdriften till en plats, som heter Karihaara på finska sidan, och dit tänkte man även flytta sågverksrörelsen från Røyttå såg, som dock nedbrann förra sommaren, varför man ej behövde vidtaga den åtgärden.

Vidare finnes på Seskarön ett modernt sågverk, ett sågverk med tre ramar, som har en kapacitet av inemot 10,000 standard om året, i fall man arbetar med dubbla skift, och detta sågverk kan man få köpa för en köpeskilling av 115,000 kronor, som ju är ett synnerligen billigt pris i jämförelse med vad en sådan anläggning är värd.

Det finns också goda hamnförhållanden på Seskarön. Den ligger därute i havsbandet med djupt vatten. Såvitt jag vet är det omkring 14 meter djupt vatten i hamnen och en 11 meters djup ända in till kajen, så att det är synnerligen gynnsamt i detta hänseende. Dessutom är på grund av läget ute i havsbandet seglation möjlig där åtskilliga veckor längre än vid någon annan hamn i Norrbotten. Vidare har ju också ett virkesavtal blivit upprättat med domänstyrelsen, ehuruval detta torde behöva i någon mån justeras, för att det skall kunna bli ekonomiskt underlag för driften.

Detta är några synpunkter och skäl, varför jag för min del har anslutit mig till reservationen och ansett, att det verkligen finnes möjligheter att kunna driva rörelsen där uppe så, att den bär sig. I Kalix tycks det gå mycket bra, och alla fackmän säga, att det kommer att gå bra där. Nu är det ju sant, att förutsättningarna i Kalix kanske äro något gynnsammare än på Seskarön, därför att det kommer att finnas en trämassefabrik i förening med sågver-

ket vid Karlsborg. Men enligt vad motionären påvisar, kan man dock få avsättning för avfallet från Sandvik på sådana villkor, att det kan lämna en behållning av 6 å 7 kronor per standard.

Emellertid har nu andra kammaren fattat beslut i frågan. Den har visserligen gått på utskottets kläm, men den har antagit en förändring i motiveringen, som i någon mån ställer saken gynnsammare för seskaröborna än vad utskottets ursprungliga förslag gjorde. Den ändring, som skett i andra kammaren är den, att i andra stycket på sid. 2 i utskottets utlåtande sista satsen skulle strykas, och i stället för den skulle insättas följande: »Däremot torde ett upptagande genom domänverkets försorg av sågverksdrift på Seskarön vara förtjänt av ett skyndsamt och ingående övervägande.» Och sedan skulle det fortsättas så här: »Enligt vad utskottet inhämtat ha också vederbörande myndigheter sin uppmärksamhet fäst på seskaröbefolkningens nödläge, och inom socialdepartementet övervägas för närvarande utvägar av skilda slag, som kunna stå till buds för att kunna bringa hjälp. Därvid lärers få undersökas här motionsvis framförda uppslag om sågverksdriftens återupptagande.» Jag är inte nöjd med denna formulering och jag beklagar, att andra kammaren kom till detta slut, men å andra sidan lär det väl i det läge, vari frågan nu kommit, inte löna sig att fasthålla vid reservationen. Därför finner jag mig nödsakad att, ehuru jag anser den i reservationen anvisade utvägen vara bättre, likväl ansluta mig till det beslut, som i andra kammaren har fattats och som jag här refererat, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till detta.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Det är ej angenämt att här taga till orda i en fråga, när man i alla fall kommer till det resultat, att man inte är beredd att omedelbart förordna någon direkt åtgärd. Den befolkning, som det här är fråga om, utgör ju omkring 400 arbetare, med familjer, eller tillhoppa omkring 1,300 personer. Denna befolkning befinner sig otvivelaktigt i en mycket bekymmersam situation. Så är fallet ej allenast med dessa arbetare och deras familjer utan även med kommunen i övrigt. Det var också i känslan härav och med behjärtande av den svårighet, med vilken dessa människor ha att kämpa, som statsutskottets fjärde avdelning gick till handläggning av den motion, som nu behandlats. Vi vidtog den extra ordinära åtgärden, att vi begärde att få en konferens med hans excellens herr statsministern samt socialministern för att tillsammans kunna bättre penetrera och bedöma ärendet och för att bli bättre informerade om det läge, vari frågan befann sig hos Kungl. Maj:ts regering. Vi funno ju omedelbart och helt naturligt för övrigt, att regeringen hade haft stort intresse för och ägnat rätt mycket av sin tid och uppmärksamhet åt detta spörsmål. Sedan vi hade förvissat oss härom, kunde vi i alla fall icke komma till något annat resultat, vi som nu stå för utskottsförslaget, än det som finnes i detsamma. Å andra sidan restes det ett yrkande om, att något positivt skulle göras. Den reservation, som åtföljer betänkandet, bär ju vittne om, hur detta enligt reservanternas mening borde ske.

Jag kan säga liksom den föregående ärade talaren, att situationen har förändrats sedan förmiddagen. Då hade man sin tanke inriktad på ett bekämpande av reservationen. Nu kommer ett yrkande här i en hastig vändning, där man med någon liten ändring av utskottsmajoritetens förslag förordar detta i stället för reservationen. Det gör, att det under vanliga förhållanden ju skulle ligga närmare till hands att söka enas med motparten, om jag så får uttrycka mig, men i det här fallet måste jag bekänna, att sedan jag har tagit del av den förändring i utskottets motivering, varom det här föreligger förslag och som andra kammaren har beslutat, kan jag för min del, herr talman icke acceptera det erbjudande, som där lämnas. För min del anser jag, att det skulle vara att ställa Kungl. Maj:t i en besvärlig situation. Fullföljandet

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

av den tanke, som ligger bakom detta ändringsyrkande, skulle möjligen för dagen hjälpa, men det skulle såsom Döbeln yttrade, göra förhållandena i morgon sjufalt värre. Jag skall med några korta ord försöka angiva de skäl, varför jag ser saken på det sättet.

Om det skall vara någon mening i ändringsyrkandet, så skulle det väl vara den, att domänstyrelsen skulle anmodas att sätta i gång sågverksdrift eller taga upp sågverksdriften på Seskarön. Det heter ju: »Däremot torde ett upptagande genom domänstyrelsens försorg av sågverksdrift på Seskarön vara förtjänt av ett skyndsamt och ingående övervägande.» Ja, detta har, som både jag och alla övriga inom statsutskottet tro oss veta, även inom regeringen varit föremål för ett mycket ingående övervägande, och domänstyrelsen har också varit ställd inför det problemet, men resultatet av detta övervägande har givit mig och många andra den bestämda övertygelsen, att detta vore en mycket dålig lösning av problemet. Som bekant har ja utvecklingen på trävarumarknaden tenderat därhän, att sågverksdrift enbart blir allt mindre lönande och allt svårare att upprätthålla. Jag har under förliden höst haft att handlägga avtalsfrågor beträffande sågverksrörelsen, och jag har så mångfaldiga gånger under dessa förhandlingar fått inpräglad hos mig den bestämda meningen, att sågverksrörelse enbart är en rörelse, en industri, som i närvarande tid arbetar under synnerligen hårda förhållanden. Det är för denna industri icke fråga om att kunna tänka på någon utdelning åt aktieägarna. De få vara tacksamma, om man kan hålla det hela flytande, om man kan slippa att öka sin skuldsättning. Den sågverksrörelse, som nu kan bedrivas med fördel, den måste ske i samband med massatillverkning, trämasseproduktion. Dessa två rörelser gemensamt kunna ännu bära omkostnaderna, uthärda konkurrensen med de länder, som vi närmast hava att konkurrera med, nämligen Finland, Ryssland, och en del av inre Europa i övrigt, som ligger tungt i marknaden och pressar priserna, vilket gör, att vår sågverksindustri inklusive massaindustrien har det mycket bekymmersamt att kunna hålla rörelsen i gång och kunna få omsättning till sådana priser, att det bär sig att driva rörelsen.

Skulle man nu genom riksdagens åtgöranden ställa så till, att domänstyrelsen skulle pressas att sätta i gång en sågverksrörelse enbart — ty någonting annat kan det ju ej bli tal om efter vad som hittills har förekommit — så är det alldeles påtagligt, att det skulle bli ett permanent nödtillstånd för denna industri. Om domänstyrelsen skulle starta en förädlingsverksamhet, tycker jag det är naturligt, och det kunna vi väl alla vara överens om, att den borde startas under mera gynnsamma yttre betingelser. Men här är ju situationen den, att rörelsen skulle startas under de mest ogynnsamma betingelser, på en breddgrad, där skeppningstiden är omkring fyra à fem månader. Under den övriga tiden av året skulle således förädlingen behöva magasineras, och bara detta tynger ju oerhört på omkostnaderna. Även i övrigt är det ogynnsamma förhållanden. Hade det nu varit så, att domänstyrelsen hade svårigheter att få avsättning för sitt virke, så kunde man ju möjligen realisera en dylik tanke på en anläggning i närheten av avverkningsorten där uppe i Norrbotten, men detta är så långt ifrån fallet, att domänstyrelsen förklarar sig hava mycket goda priser där uppe i Norrbotten. Det är ingen svårighet att sälja, och vilka är det som köpa? Jo, det är trävaruindustriens representanter från mellersta Sverige, från nedre Norrland. Och varför kunna de göra det? Jo, därför, att de köpa detta timmer från Norrbotten, föra ned det till härnösandsdistriktet, sundsvallsdistriktet eller gävledistriktet och förädla det där. Det får sedan som härnösandsvara, resp. sundsvallsvara eller gävlevara en betydligt högre kvalitet i marknaden än vad norrbottensvirket i och för sig anses ha. Det ligger betydligt i pris därnere, och därför kunna vederbörande med fördel taga virket den långa vägen. Men skulle de förädla det där uppe och sälja det som

norrbottnensvara, så är jag icke säker på, att det skulle gå lika bra. Och så kommer ju härtill, att de ej kunna få avsättning för avfallet på Seskarön. Det skall lagras under vintertiden. Då kan man ej transportera det till en massafabrik, exempelvis i Kalix, på grund av isförhållandena, och under tiden ligger varan, denna hack eller vad det skall vara, och bränner ihop och blir mindervärdig såsom råmaterial för massatillverkning. Det gör, att en sågverksindustri, som staten skulle bedriva på Seskarö, alltid skulle komma att bli en förlustbringande affär, för så vitt domänstyrelsen skall räkna med samma virkespriser i denna förädlingsindustri, som de kunna betinga sig, när de sälja sina avverkningar på den öppna marknaden.

Och vad skulle resultatet således bli av detta? Jo, man skulle enligt den plan, som varit ifrågasatt såsom möjlig att räkna med, bereda sysselsättning åt endast 150 av de omkring 400 arbetare, som finnas däruppe på Seskarö. De andra skulle således i alla fall bli överflödiga. Det vill förefalla mig, att om jag hade att välja mellan att anslå 400,000 kronor på en gång till ändamålet eller att gå på denna motivering, som skulle i sig innebära ett direktiv för domänstyrelsen att den skulle taga upp sågverksdrift däruppe, skulle jag hellre föredraga att bevilja 400,000 kronor på en gång och ha saken expedierad. Men det är klart, att med 400,000 vore saken ej hjälpt för mer än en jämförelsevis kort tid. Samma blir förhållandet, i fall man nu följer den linje, som andra kammaren tyckes hava av en eller annan anledning ansett sig böra gå in för. Det blir ett understöd av permanent karaktär i fortsättningen. Detta är min bestämda övertygelse. Resultatet måste bli, att man uppehåller ett understödssystem under en eller annan form. Domänstyrelsen vill givetvis ha full valuta för sitt timmer, och om regeringen skulle anmoda den att sätta i gång driften, tar jag för givet, att den utan vidare skulle begära, att staten genom direkta skattemedel skulle hålla domänverket skadeslöst för den förlust, som därigenom komme att uppstå. Järnvägsstyrelsen har ett litet sågverk däruppe, men det är avsett för tillverkning av slipers, och detta sågverk har anlagts huvudsakligen för att man skall kunna reglera priserna på slipersmarknaden, men i och för sig vore det säkerligen en mycket dålig affär, i fall det skulle drivas uteslutande som sågverksrörelse.

Dessa omständigheter göra, att jag för min del bestämt varnar kammaren för att gå med på den ändrade motivering, som här av biskop Bergqvist ifrågasatts. Jag anser, att det vore mycket bättre att direkt bevilja ett anslag än att gå in på den linjen. Biskop Bergqvist sade, att statsutskottets majoritet har följt parollen: vänta och se. Ja, jag vill fråga biskop Bergqvist: vad är det egentligen för skillnad mellan det yrkande, som biskop Bergqvist här nu har framställt och utskottets — för så vitt han menar, att det skall vara någon skillnad. I sak skall det enligt hans uppfattning vara ungefär detsamma. Så vitt jag kan se måste hans yrkande betyda: vi skola inte se, utan vi skola handla utan att se. Det vill förefalla mig, som om i en så pass allvarlig sak som denna skall man inte förfara på det sättet. Regeringen har sin uppmärksamhet riktad på detta problem, och regeringen måste givetvis se till, att de människor, det här är fråga om, på ett eller annat sätt få hjälp, den saken är självklar. För det ändamålet behöva vi ju inte anslå medel, det finns ju redan medel därför, nämligen arbetslöshetsanslaget, ty detta får regeringen givetvis använda för ifrågavarande ändamål. Men jag tror, att det är riktigt, att befolkningen där uppe får göra sig beredd på att det inte går att uppehålla industriell drift på Seskarö i fortsättningen. När det var frågan om, att det skulle sättas i gång en drift, som omfattade ungefär 150 av de 400 arbetarna där uppe, så sades det ganska öppet, att vi skulle rensa ut de mindervärdiga elementen och behålla de bättre, men naturligtvis kan inte staten se på saken så enkelt; staten får givetvis sörja även för dessa element, som kan-

*Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)*

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

ske inte äro så välvilligt sedda inom alla kretsar. Det är klart som dagen, att i det fallet har staten samma förpliktelser mot medborgarna, om de äro av den ena eller andra kvaliteten. Under sådana förhållanden skulle man även, i fall man satte i gång drift där, endast kunne sörja för en del. Resten fick staten i alla fall sörja för på annat sätt.

Jag hörde något av ett yttrande i andra kammaren, där talaren liksom gick ut ifrån, att för tillfället kunna vi bringa hjälp på detta sätt, men vid varje tillfälle, då man sedan skulle fundera på att lägga ned driften, komme samma problem att uppstå som i närvarande stund. Det är klart som dagen, man kan inte successivt bringa ned arbetsstyrkan till noll, utan man måste hålla driften uppe med ungefär samma arbetarantal, och när staten inte längre finner det förenligt med sina intressen att uppehålla sågverksrörelsen där, så uppstår på nytt problemet att antingen skaffa detta folk därifrån eller ock giva dem annan sysselsättning. Det är detta, som gör, att jag, så ont det än gör mig om detta folk, måste säga: de få försöka leta sig över till fastlandet, till andra delar av riket, för att få sin utkomst, även om det för detta ändamål måste anlitas statsmedel till deras hjälp. Jag anser det vara mycket »renhårigare» att på en gång göra den saken klar för dem. Om det vore så, att Kalix ville taga emot dem, skulle jag inte ha någonting emot att anslå medel för att utvidga den förädlingsrörelse, som där med statens medverkan har satts i gång, både i fråga om antalet sågramar och i fråga om massafabrikationen. Men kalixborna betacka sig och säga: vi vilja inte ha dem. Ja, det förstår man ju mycket väl, att de tycka sig vara sig själva närmast, så att man kanske i det fallet inte kan resa några anspråk på dem. Men samhället är ju i alla fall av den beskaffenheten, att det har en märkvärdigt stor förmåga att komma till rätta med svårigheter lika stora som dem, som det här är fråga om. Det har lagts ned sågverk efter sågverk i olika delar av vårt land, utan att det har satts i fråga så extraordinära åtgärder för att hjälpa befolkningen, som det i detta fall har ifrågasatts. Jag tänker på min gamla valkrets Skön, Alnö och Timrå. Alnö socken t. ex. var längs sin ena gräns kantad med sågverk efter sågverk utefter hela vattendraget, d. v. s. längs Alnösundet, men nu äro de borta nästan allihop. Det är utvecklingens gång. En koncentration ägde rum i samband med anordnandet av kombinerad sågverks- och massadrift, och detta har förändrat förhållandena, under vilka dessa industrier måste drivas. Vi ha ett för dagen alldeles färskt exempel ifrån mitt eget län. Vi ha haft en mycket betydande inlandsindustri runt omkring Siljan, ävensom vid en plats, Vansbro, där Västerdalälven och Vanån flyta fram. Genom en enkel transaktion har lejonparten av denna inlandsindustri gått över i ett kustbolags händer. Ett av verken är redan nedlagt, ett annat är sålt till ett bolag men efter vad det sagts utan några egentliga strandrättigheter, och det tredje av dessa etablissemang hotas att vilken dag som helst bli alldeles lamslaget. Det är ändå där fråga om ett samhälle med omkring 4,000 invånare. Naturligtvis är det stora svårigheter för detta folk, men skulle man gå in för att staten skulle införa förädlingsindustri under egen regim på alla dessa platser, så tror jag, att till och med staten skulle taga sig vatten över huvudet. Jag tror inte, att det i längden går att råda bot för missförhållandena på detta sätt. Jag tror, att man får överlåta åt den enskilda företagsamheten att driva industrien på de platser, där naturliga betingelser förefinnas härför. Och denna koncentration kommer alltjämt att fortgå, ty den framtvingas av själva de ekonomiska förhållandena och är nödvändig för att vår trävaruindustri skall kunna uthärda i konkurrensen med de andra länderna, Ryssland och Finland. Finland har ju sin låga valuta och sina i förhållande till de svenska arbetspriserna mycket låga arbetslöner, och i Ryssland har man på grund av omständigheter, som det inte finns någon anledning att här gå in på, nödgats träffa avtal med engelska

importörer, varigenom ryssarna försälja hela sin årsproduktion till ett betydligt nedsatt pris.

Detta är de nakna förhållandena. Det är på grund av dessa förhållanden och den kännedom jag har om dessa saker, som jag för min del icke tror på möjligheten att uppehålla en sågverksindustri på Seskarön eller i Norrbotten överhuvud taget i annan mån, än om det sker i samband med massaproduktion. Om staten vill gå in därför, så vill jag för min del inte sätta mig emot, att den saken blir allvarligt prövad, men jag vill inte deltaga i ett beslut av så pass allvarlig natur, som att staten skall upprätta en sågverksrörelse i egen regim på så lösa boliner, som föreslås i föreliggande motion.

Det är på dessa grunder, som jag, herr talman, nödgas yrka bifall till statsutskottets förslag oförändrat.

Herr statsrådet **Lübeck**: Herr förste vice talman, mina herrar! Att seskaröproblemet är svårt och invecklat behöver jag inte tala om för kamraren. Det har ju framgått av vad som redan har blivit sagt. Jag skall emellertid be att inledningsvis, när jag nu går att lämna några upplysningar om de synpunkter, regeringen hittills haft anledning lägga på denna fråga, få erinra därom, att arbetstillgången i övre Norrland icke är så dålig, som man i en av de i ämnet framlagda motionerna sökt utmåla den, närmast med anledning av att Ytterstfors-Munksund-bolaget undergått en genomgripande rekonstruktion. Utredningar visa nämligen, att när inom den närmaste tiden de anläggningar bli färdiga, som grundats sedan Ytterstfors-Munksund rekonstruerats, komma förhållandena på sträckan Haparanda—Skellefteå att vara sådana, att sågverksindustrien blivit utvidgad med ungefär 9.000 standards, att slipmassetillverkningen blir mer än fördubblad, och dessutom har det tillkommit cellulosafabriker, tvenne stycken sulfatfabriker, med en sammanlagd produktion av 53.000 ton om året. Den ökning i produktionsvärde, som sålunda uppstått efter Ytterstfors-bolagets rekonstruktion, kommer att motsvara ett ökat tillverkningsvärde av ungefär 13 1/2 miljoner kronor. De undersökningar, som blivit gjorda angående arbetstillgången uppe i övre Norrland denna vinter, ha också visat, att uppe i skogarna finns inte någon brist på arbete. Snarare har man från vissa trakter uppe i övre Norrland omvitnat, att det har rått brist på huggare och körare och att skogsarbetena varit i gång i större omfattning än sedan långt tillbaka.

Problemet Seskarö är emellertid i och för sig ett mycket svårt problem. Svårigheterna bottna dels i, att den befolkning, som lever uppe på Seskarö, lever under egenartade förhållanden. Sockenbefolkningen uppe i Nedertorneå är nog så heterogen, och en dålig samhörighet har i alla tider, ända sedan seskaröindustrien anlades för trettio år sedan, rått mellan seskaröbefolkningen och invånarna i moderkommunen. Jag skall emellertid inte närmare gå in på frågan om befolkningens beskaftenhet där uppe, som i och för sig alltid varit ägnad att väcka vissa bekymmer, utan jag skall i stället uppehålla mig något vid den väsentliga frågan i detta sammanhang, nämligen huruvida en industriell drift uppe på Seskarö skulle antagas bli ett ekonomiskt bärkraftigt företag eller inte. Det är ju om den saken man först måste ha klarhet, innan man från ansvarigt håll bedömer, vilka åtgärder man kan föreslå statsmakterna att vidtaga. Då föreligger ju här ett förslag, att man med något slags — vad skall jag kalla det för — halvstatlig drift, detta är ju meningen med den Lövgrenska motionen, skulle fortsätta den verksamhet, som enskilda lagt ned. Det kan ju ha varit särskilda förhållanden, som gjort, att den enskilda driften lagts ned, men man måste säga, att det är ett ganska dåligt indicium, att ett enskilt företag inte anser sig kunna driva en enligt uppgift fullt modernt utrustad såg utan ger till spillo stora värden genom att helt enkelt lägga ned driften.

*Om igångsättande av sågverksrörelse på Seskarön m. m.
(Forts.)*

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Man har också tänkt sig andra former, under vilka driften skulle kunna uppehållas. Jag har själv övervägt, huruvida det inte skulle vara i och för sig naturligare, att driften på Seskarö skulle uppehållas i form av någon sorts samdrift med den av staten understödda kalixindustrien, om nämligen staten ändå skall gripa in och lämna något stöd under särskilda former däruppe. För en sådan samverkan skulle ju kunna anses tala, att man därigenom får en gemensam administration, man får framför allt en gemensam försäljningsorganisation, vilket för seskaröindustrien dessutom skulle vara av nog så stort värde, då det ju inte precis är så synnerligen bekvämt för ett litet industriföretag i högsta norden att ha en egen försäljningsapparat. Man skulle vidare få samverkan, när det gäller att använda avfallet från sågverksindustrien vid cellulosafabriken, vilket ju är en nödvändig sak, för att man skall kunna få avsättning för detta avfall. Man skulle ju också kunna anföra det skälet, att om man tänker sig en sådan anordning som ett provisorium, och det sedan skulle finnas, att driften på Seskarö icke med fördel kan upprätthållas, utan man blir nödsakad att företaga en överflyttning av större delen av industribefolkningen till fastlandet, så skulle en sådan överflyttning kunna ske under enklare och naturligare förhållanden, ifall man från början hade ordnat en samdrift. Detta är som sagt de skäl — jag kan ju kalla dem för mera teoretiska skäl, men de äro också praktiska — som gjort, att jag ansett, att denna alternativa utväg inte bör utan vidare släppas, när man går att taga slutgiltig ställning till denna fråga.

Det har vidare ifrågasatts, att domänverket skulle övertaga driften av sågen sålunda, att man skulle införa en ren statsdrift, låt vara såsom ett provisorium, tills man får se, hur saken kan komma att utveckla sig. Vad detta sistnämnda alternativ angår, vill jag för närvarande endast säga, att domänstyrelsen som det ansvariga affärsdrivande verket ju icke ansett tillräckliga skäl ur affärsynpunkt tala för, att man skulle önska en statlig sågverksdrift där uppe. Att det kan göras gällande andra, rent principiella skäl mot upptagande av en statlig drift däruppe, torde jag inte här behöva närmare redogöra för. Man kan ju säga, att det förefaller mindre olämpligt, om det endast finge karaktären av ett rent provisorium. Men i så fall får man ju med den föregående ärade talarren säga, att var och en måste nog ha klart för sig, att det inte är lätt att taga upp ett provisorium på några få år och tänka sig en avveckling av saken sedan. Då uppstå givetvis ungefär samma svårigheter som en avveckling i dag skulle komma att medföra.

Genom att införa statsdrift däruppe komme man att stödja en industri, som enskilda ansett sig böra lägga ner. Man kommer, om man går in för tanken på en statsdrift, också in på det stora problemet, var man skall draga gränsen för statliga understöd under den formen, i vilka fall man sålunda, där en industri lägges ned, skall skjuta till statsmedel för att under längre eller kortare tid uppehålla driften. Jag behöver inte nämna för kammarledamöterna, att man skulle kunna anföra många exempel från hela Sveriges rike å industrier, där arbetarna skulle kunna komma med samma eller kanske större rätt än här och säga: varför sköt inte staten hos oss till en halv miljon eller en miljon, så att driften hade kunnat uppehållas under ett antal år och man fått se, om inte konjunkturerna under tiden kunde ha ändrats, så att driften kunnat fortsättas? Sådana synpunkter kunde ha gjorts gällande både från Bångbro och vissa delar av höganäsindustrien, för att taga ett par exempel från skilda delar av landet.

Med vad jag nu har sagt har jag sålunda velat framhålla, att frågan hos regeringen har varit föremål för mycket ingående prövning, innan regeringen nödgades stanna vid den ståndpunkten, att man icke kunde vara beredd att i frågans nuvarande läge framlägga något förslag till riksdagen. Det synes mig vara naturligt, att man bör få tillfälle att på ort och ställe sätta sig in i denna utom-

ordentligt svåra fråga, innan man kan vara beredd att taga ställning till den. Det har av skäl, som jag inte torde behöva närmare förklara, nu under vintern icke varit möjligt att göra ett sådant studium däruppe.

Om det sålunda blir nödvändigt att få något anstånd, innan man kan komma till en definitiv uppfattning i frågan, torde jag inte behöva nämna, att staten givetvis har skyldighet att under tiden tillse, att ingen lider nöd uppe på Seskarö. Att staten har skyldighet att bistå en kommun, som under skattetrycket blivit ovanligt hårt pressad, är också klart. Vidare har man ju haft att ur dessa synpunkter tillse, att lämpliga arbeten ordnades för dem, som anmält sig som arbetslösa däruppe — det har också skett genom att jordarbeten för ett större brobyggnadsföretag igångsatts uppe i Haparanda, och ett större torrläggningsföretag har också blivit igångsatt däruppe. Om man sålunda med provisorier, likadana som dem, man nödgats tillgripa på andra håll under liknande omständigheter, skulle bringa den hjälp, som givetvis är nödvändig att lämna, så får man ju taga det med jämnmood, liksom man nödgats göra det på andra håll, där förhållandena varit lika svåra.

Om igångsättande av sågverksverksamhet på Seskarön m. m.
(Forts.)

Herr Asplund: Herr förste vice talman! Jag trodde inte, att det skulle vara nödvändigt att uppträda här efter den utgång, detta ärende fått i andra kammaren. Jag kan icke finna annat än att statsutskottets majoritet genom andra kammarens beslut har fått sin kläm bifallen och att beträffande motiveringen det inte kommit in något helt nytt moment. Ändringen därvidlag innebär nämligen endast ett framhållande av ett av de alternativ, som i utskottsmotiveringens sista stycke framhållits såsom lämpliga för regeringen att taga under övervägande, och den skärpning, som har gjorts i andrakammarbeslutet, innebär ju uteslutande, att detta moment särskilt vore förtjänt av ett skyndsamt och ingående övervägande. Den skillnad, som i realiteten finnes mellan utskottets ursprungliga förslag och andra kammarens beslut, är således helt enkelt den, att utskottet vill låta befolkningen vara där i nöd och ovisshet en längre tid, än vad andra kammarens majoritet avser. Det kan väl nämligen ej råda någon tvekan därom, att det är fördelaktigare att med produktivt arbete sysselsätta en vid sågverksarbete så van arbetarstam som den vid detta Sandvikens sågverk, där man möjligen kan riskera att på ett år förlora på driften ett eller annat tiotusental kronor — mer kan det icke röra sig om — än att man skulle betala ut understöd i någon form eller betala ut arbetslöner för ett improduktivt arbete, för att arbetarna skola kunna livnära sig. Jag tycker, att om man sagt så mycket, som utskottet sagt i sin motivering, är det litet hjärtlöst att gå emot den lilla skärpning, som andra kammaren gjort. Det innefattar endast, att man skall raska på med denna undersökning. I det fallet är det ju nödvändigt i första hand att utan dröjsmål igångsätta utdrivningen av det virke, som redan är utstämplat med tanke på att kunna finnas till hands vid ett igångsättande av Seskaröverken. Virket är utstämplat å kronomarkerna upp efter Torneälven, och avståndet från Torneälvens mynning till Seskarön är obetydligt över två mil. Jag vill minnas, att det är omkring 22 kilometer. Från Seskarön till Karlsborgs nu i full drift varande sågverk är avståndet 25 kilometer, och dessutom finnes det flera i gång varande sågverk, Båtskärsnäs t. ex., som ligga närmare Seskarön än Karlsborg. Det är givetvis icke något hinder för att, under det utdrivningen pågår och flottningen nedåt Torneälvens mynning, utreda, huruvida, om man inte vill gå in för att understödja finansieringen av det av motionärerna föreslagna företaget, domänstyrelsen kunde få försäga sitt eget virke vid Sandvik med rätt för domänstyrelsen att få täckning för eventuella förluster på virkets försäljningsvärde på rot av de reservationer av arbetslöshetsanslaget, som äro disponibla för just sådana statens affärsverks företag, som äro ägnade att lätta arbetslösheten, men som man ej på förhand vet vara

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

räntabla. Skulle även detta alternativ visa sig olämpligt, finns det ju en tredje möjlighet, nämligen att man fortsätter med transporten av timmerlänsorna förbi Seskarön till Karlsborg, där man då skulle utöka tillverkningen med ett andra skift och låta Seskaröborna där få sysselsättning. Karlsborgsverket är ju icke beräknat att gå med mer än ett skift per dygn. Jag vill nämna, att det icke kan anses olämpligt, om man skulle driva detta verk i något starkare fart. Med den tillverkning, som nu pågår där, är det icke möjligt att erhålla av sågverksavfallet mer än en sjättedel av den kokflis, som behövs för produktionen vid sulfatfabriken. Det skulle i så fall bli en tillökning av detta verks råvarutillgångar och en motsvarande minskning av den fliskvantitet, som eljest måst inköpas från främmande sågverk eller tas från flottad massaved.

Statsutskottets ärade ordförande har talat om Döbelns medicin, som möjligen skulle göra patienten för i morgon värre, men han nämnde icke vad verkan medicinen hade, nämligen att Döbeln segrade, och han levde förresten i hela tolv år efter slaget vid Jutas.

Nu har herr Kvarnzelius framhållit, att det skulle bli en så dålig betalning för statens virke vid Torneälven enligt det preliminära avtal, som är uppgjort med Seskarö intressenter, att det skulle vara förmånligare för staten att försälja detta virke ända nere vid Gävle eller vid Dalälvens mynning. Jag har, redan då detta påstående framkom i statsutskottet, sökt bilda mig en föreställning, om det funnes några möjligheter för att ett sådant påstående kan vara med verkligheten överensstämmande. Om man går ut ifrån de officiella siffrorna för flottningsstatistiken, som finnas i novemberhäftet 1928 av Kommersiella meddelanden beträffande 1927 års flottning, så finner man, att flottningskostnaderna per kubikmeter i Torneälven är 3.44 kr., därav ensamt flottledsavgifterna utgöra 84 öre. I Dalälven äro flottningskostnaderna 1.93 kr., d. v. s. 1.51 kr. billigare än i Torneälven. Flottledsavgifterna äro där bara 16 öre. Det är alldeles självklart, att det blir ganska svårt att betala 1.50 kr. per kubikmeter mer enbart för flottningen. Om därtill det allmänt förda påståendet, att det skulle vara så dyra arbetslöner uppe i finnbygden mot på andra trakter av landet, skulle vara överensstämmande med sanna förhållandet, komme detta att ytterligare belasta tornedalsvirket. Sedan har man ungefär 800 kilometer havsflottning, och det säges av alla, jag träffat, som ha något reda på det, att det blir betydlig förlust vid avverkningen på en sådan flottning. Alla dessa omständigheter, som ligga tornedalsvirket till last, tala emot det rimliga i det påstående som gjorts, att kronans virke från Torne älv skulle ge bättre förtjänst vid försäljning vid Dalälvens mynning än det kronans virke som flottas ner efter Dalälven. Herr Kvarnzelius menade i detta sammanhang, att virkets kvalitet i södra Norrland är bättre än i övre Norrland. Men det har ju på långa tider icke funnits så mycket sågtimmer att avverka i södra Norrland, utan dit har nedflottats timmer från övre Norrland och i mycket stor utsträckning från finska sidan. Om det således verkligen är en skillnad på kvaliteten och icke bara en inbillad sådan, kan det bero på att det virke, som tagits uppifrån översta Norrland, är av bättre kvalitet.

Den statistik, som jag nämnde, visar, att det virke, som flottas utefter Torneälven, har en medelstorlek per klamp, som är betydligt större än vid någon annan flottled i hela riket. Medelstorleken per klamp är där 166 kubikdecimeter, medan motsvarande siffra för Dalälven är 76 kubikdecimeter och för Ångermanälven och Indalsälven respektive 103 och 112 kubikdecimeter. Det är givet, att ett och annat sågverk, som byggts upp kanske för ett halvt århundrade sedan nere i Ångermanland, medan det ännu fanns längre uppåt älvarna urskogar med grovt timmer, ej nu kan existera i fortsättningen. Det är ju bekant, att det pågått kolossal överavverkning i många år just i södra Norrland, men det förhållandet att virket uppe i Torneälven är så grovt, mycket grövre än i andra

trakter, talar för att, om det någonstans skall gå att driva en sågverksrörelse utan direkt samband med sulfattillverkning, skall det vara där, just emedan vi ha så mycket grövre medelstorlek på virket där uppe.

Nu har det sagts, att det ej skulle vara någon möjlighet att få avsättning på sågavfallet vid Seskarön. Förhållandet är, att det är 25 kilometers väg till sulfatfabriken vid Kalix, och det är icke riktigt, när det här säges, att det finns öppet vatten där uppe endast två å tre månader av året. Tvärtom, det är drygt ett halvt år öppet vatten, som man kan räkna med vid Seskarö med dess utmärkta läge i yttersta havsbandet med 17 meters djup intill ön och med en för alla vindar väl skyddad hamn. Herr ordföranden frågade mig i statsutskottet, om det var två eller tre månader öppet vatten där. Jag svarade på det: Försök leta upp någon plats, där havet är stängt tretton månader av året! — Jag förmodar, att ordföranden ej tolkade det som ett jakande till att det var två å tre månader öppet vatten vid Seskarön.

Den förste ärade talaren har redan nämnt skeppningsförhållandena på platsen, och det är erkänt, att på grund av förhållandena och detta läge vid en djup havsvik, som Seskarön har, är det närmare tre veckor längre seglationstid där än i övriga hamnar i översta Norrland. Man kan räkna med att utan någon som helst isbrytarhjälp hålla på med skeppningen till mitten av november. Då man nu har öppet vatten halva året, finnes det intet hinder alls att avsätta minst hälften utav avfallet såsom kokflis till Karlsborg. Med dubbla skift under sommarhalvåret kunna $\frac{2}{3}$ av avfallet avsättas till Karlsborg. Då man måste ha en bogserbåt för att bogsera timmer till Seskarön från Torneälvsmyningen, och då båten ej får full sysselsättning därmed, kan den också hinna med att draga pråmar med kokflis, så länge det är öppet vatten, över till Karlsborg. Det avfall, som erhålles under den tid, då havet är fruset, lämpar sig ju icke att använda som kokflis, därför att denna tar skada genom längre lagring. Men det finns ju intet hinder att använda det till brännflis och sedan vid första öppet vatten föra över det till sulfatfabriken i Kalix, som också behöver köpa sådant. Slutligen finns det betydligt ökade möjligheter nu för sågverken att tillverka träkol av avfallet, då det numera är lättare att få avsättning på träkol, än det varit under flera år förut. Man är vidare icke hänvisad till att använda sågavfallet till sulfatmassetillverkning. Det har redan i Norrland anlagts åtminstone en fabrik, där man av sådant avfall tillverkar ett isolerings- och byggnadsmaterial, s. k. massonit, som är mycket eftersökt. Det är ju en framtidssak, om en liknande kan komma att anläggas även vid Seskarö. Dessutom kan avfallet användas för trädestillation, och jag vågar verkligen också säga, att, ehuru Seskarö ej ligger alldeles så gynnsamt till som Luleå för en järnförädling eller järnsvamptillverkning, det dock icke är någon stor sak att få över malm dit från Luleå, om det icke kan gå att få malm utfraktad, såsom herr Enhörning motionerat om, från Kaunisvaara norr om Pajala. Men att man, såsom herr Kvarnzelius tycktes förutsätta, skulle göra en sulfatfabriksanläggning där, tror jag skulle vara ett oerhört vågspel. Jag har för flera år sedan fått bestämda uppgifter om att byggandet av sulfatfabriker tagit stark fart i alla länder, som ha material, som är dugligt till sulfatmassa, och att man därvid till och med kan använda halm, vass och andra ettåriga växter. Anläggningen av sådana fabriker har skett i så stor skala, att det är fara värt, att det blir en stor överproduktion av sulfatmassa. Det är två nya fabriker, som äro anlagda i Norrbotten, Munksund och Karlsborg, jämte den tredje stora fabriken vid Karivaara i Finland vid Kemiälvs utlopp, två mil från Haparanda. Det kan hända, att det är väl mycket redan detta. Jag skulle vilja påpeka, att ehuru jag anser, att kalixföretaget kommer att gå bra, det likväl är en ganska betydande kapitalinvestering, som visat sig nödvändig just för istandsättande av sulfatfabriken där. Anläggnings- och köpesumman för Karlsborg var 550,000 kronor. Därav

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Om igång-
sättande av
sågverksdrift
å Seskarön
m. m.
(Forts.)

räknades på sulfatfabriken 350,000 kronor, medan färdigbyggnadskostnaderna för densamma voro 3,200,000 kronor. Den delen av karlsborgsaffären har ingen motsvarighet här i Seskarö. Beträffande kalixsågverket, som var mycket omodernt, kom först av köpesumman ett belopp på 200,000 kronor. Sedan tillkom kostnaden för full modernisering 200,000 kronor och för bostäder 100,000 kronor. Vad Seskarö beträffar har man där en köpesumma för hela verket med bostäder och allt på 115,000 kronor, och därtill kommer endast en beräknad nyanläggningskostnad på 15,000 kronor, om man vill anlägga ett verk för flis-hackning. Det är något helt annat, och ändock är produktionsförmågan hos Seskarö väl så stor som beträffande Kalix. Där var det fråga om 8,000 ton vid dubbla skift, medan man vid Seskarö med dubbla skift kan tillverka 10,000 standards. I det förslag, som gjorts av motionären, har han så strängt måst hålla på ett långvarigt kontrakt om virkesleveranser från domänstyrelsen och söka pressa priserna nedåt, därför att den bank, som skulle ge förlagskredit, hade fordrat, att man för säkerhets skull skulle ha ett sådant kontrakt, och därvid har beräknats en ränta på förlagskapitalet av 6.5 procent. Skulle man nu anse, att den lösningen av frågan medför allt för lågt pris på statens virke, och att det skulle vara möjligt att taga ut mera, så finns ju det andra alternativet, att domänstyrelsen, som ej är beroende av bankkredit med högre ränta, driver verket för egen räkning. Och vill man nu följa det förslag, som godtagits genom andra kammarens beslut, och sammanställa det med sista stycket i utskottets ursprungliga förslag, där man talar om sociala åtgärder för befolkningen, vill man gå efter den linjen och låta en eventuell förlust för domänverket täckas av arbetslöshetsanslaget, såsom det varit brukligt i många år med affärsverken, så kan man ju lösa frågan, om man bara vill, på det viset utan något särskilt anslag.

Jag skall, herr talman, ej uppehålla kammarens tid längre utan sluta med att yrka bifall till det förslag, som här framställts av herr Bergqvist.

Herr Dahl: Herr talman! Efter det klarläggande anförande, som statsutskottets ärade ordförande nyss höll, skall jag fatta mig kort. Ärendet har ju kommit i väsentligt förändrat läge genom andra kammarens beslut. Det erfordras nu icke att närmare gå in på någon kritik av reservationen, utan vad man egentligen här bör hålla i minnet är vad som innefattas i det tillägg till motiveringen, som andra kammaren beslutat. Detta tillägg innefattar, såvitt jag förstår, ett synnerligen starkt betonande av önskemålet, att särskilt alternativet av detta sågverks drivande i statlig regim tages i beaktande. I utskottets utlåtande har detta alternativ ej alldeles skjutits å sidan, men med full avsikt har det satts i andra rummet.

Nu säger den förste talaren i afton, herr Bergqvist, att alla fackmän äro ense om, att sågverksdrift vid Seskarön skall kunna med framgång bedrivas. Inom utskottets fjärde avdelning hade vi tillfälle att samråda med domänverkets chef. Han hade i detta stycke en helt annan mening, och jag kan ytterligare hänvisa till vad domänstyrelsen skriver i det utlåtande, som finnes bifogat handlingarna i ärendet. Det säges där bland annat på sid. 11 i bilagorna till motionen: »Belägenheten av Sandviks såg är för själva sågningen av virke från de nordligaste älvarna lämplig, men saknaden av avsättning för avfall i sågens omedelbara närhet menlig. Visserligen är avståndet till Karlsborgs under uppförande varande sulfatfabrik icke stort, men torde i alla händelser transporten dit av sågavfall under vintermånaderna vålla mycket stora, för att icke säga oöverkomliga svårigheter.» Nu har det konstaterats av alla fackmän, och jag tror knappast, att herr Asplund, som väl känner förhållandena i Norrland, på den punkten varit av skiljaktig mening, att vid en sågverksdrift i Norrland utan samband med trämassetillverkning någon möjlighet att få eko-

misk avsättning för avfallet icke låter sig tänkas. Och nu konstaterar domänverket, att en avsättning under de sex månaderna av året utav avfallet från Seskarö icke utan oöverkomliga svårigheter kan tänkas. Detta avfärdade herr Asplund mycket behändigt med att säga, att då får man ligga på det och sälja det till annat ändamål senare. Ja, men till vilket pris? Och hur ställer det sig ekonomiskt då? Det kommer väl att ytterligare försämra det ekonomiska utfallet.

Jag ber vidare att få hänvisa till vad en erkänt framstående expert inom sågverksindustrien uttalat i ett utlåtande, som också finnes bifogat, på sid. 30, i motionen. Det säges där: »Av det sagda framgår att vid nuvarande marknadsläge det icke är möjligt att under förhanden varande förhållande erhålla förräntning för det kapital — såväl aktie- som förlags- — som kräves för den planerade driften vid Sandvik. Först vid ett exportpris, som ligger ungefär 27 kronor per std. över det nuvarande, vore det möjligt under i övrigt lika förhållanden, att uppnå den åstundade förräntningen.» Här säges således något helt annat än vad herr Bergqvist gjorde gällande. Det säges med bestämdhet, att det ej är möjligt att få en ekonomiskt bärande drift vid detta sågverk. Men häremot invände herr Asplund nyss, att det gör ingenting; då får man taga täckning för förlusterna av allmänna medel, d. v. s. av de medel, som stå till verkets förfogande. Ja, naturligtvis kan man göra det och naturligtvis kan man överhuvud resonera så i alla frågor, men då ställer sig saken i ett helt annat läge. Då är det icke längre fråga om en affärsdrift utan om en av sociala skäl anordnad nödhjälp, och då komma vi in på det spörsmålet: Skall staten gå in för att i sina affärsdrivande verks regim på det sättet ordna nödhjälpsarbeten? Jag vill ej neka till, att förhållandena i undantagsfall kunna vara sådana, att ett dylikt förfarande kan vara försvarligt. Man skall därvidlag aldrig fastställa ovägerliga, alltid giltiga principer, men jag vill fråga: Äro verkligen sådana skäl här för handen, att man skall gå in för tillämpningen av ett system, som i och för sig är så äventyrligt som detta? Herr Asplund förde fram ett tredje alternativ, och det ligger naturligtvis i utskottets resonemang, att man skall kunna föra detta verk över till Karlsborg och där utvidga driften och få placering för en del av seskaröfolket. Frågan har förts fram tidigare. Då sade kalixborna: Nej för allt i världen, vi betacka oss för det. Det är icke önskvärt folk, och vi vilja ej ha dem hit. — Men det är en synpunkt, som ej får vara bestämmande, då det gäller nödhjälp och sociala välfärdsåtgärder. Folket får lov att ordna sig under samhällsförhållandena, om det skall påräkna samhällets hjälp. Det förhåller sig alldeles säkert på det sätt, som statsutskottets ärade ordförande sade, att skall man gå in för en sådan hjälp, som ifrågasättes, kan på samma skäl oändligt många industrier och orter kräva för sina nedlagda industrier och förutvarande arbetare samma hjälp. Jag erinrar om fallet vid ett cementbruk i Skåne, som förlidet år nedlades. Det var mycket beklagligt, men det var tack vare en s. k. centralisering, som det antydda bruket blivit nedlagt, varvid ett hundratal arbetare måst ställas utan arbete. De ha precis som på Seskarö sina egnahem, och det är säkerligen betydligt större kapitalinvestering nedlagd i dem. Allt det folket ställes i mycket bekymmersamt läge. De ha icke ifrågasatt att bli hjälpta. De få lov att flytta bort och underkasta sig den överflyttning i arbetsmarknaden, som sålunda beskaffade förhållanden betinga.

Jag tror icke, att det finnes möjlighet tyvärr för att här med någon ekonomisk vinning driva sågverksrörelse på Seskarö. Herr Bergqvist sade, att rörelsen icke är nedlagd, därför att den ej kunde drivas, utan av andra orsaker. Jo, nog är den nedlagd, därför att ägaren å annan plats kan driva rörelsen med mera framgång. Och mot herr Bergqvists omdöme har jag haft tillfälle att ställa såväl domänstyrelsens som sågverksexperters omdöme, och därför får jag säga, att jag icke är övertygad om att man kan driva sågverksrörelsen med

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

framgång, och då finner jag det oriktigt att på det sätt, som motiveringen här från andra kammaren betonar, ställa domänstyrelsen inför uppgiften att för egen räkning driva detta verk. Jag ber att få säga, att vid den överläggning inom avdelningen av statsutskottet, som vi hade med domänverkets chef, riktade jag till honom direkt denna fråga, ty vi hade verkligen stort intresse att komma till ett resultat: Kan det icke tänkas, att domänstyrelsen själv kunde övertaga detta verk och söka driva det? Nej, för allt i världen, det anser jag absolut otillrädligt, sade han. Domänstyrelsen skall efter riksdagens direktiv sköta sin rörelse på affärsmässigt sätt. Vi kunna sälja vårt virke för tillfredsställande priser, men skola vi driva denna rörelse, måste vi förlora på den. — Då frågar jag, precis som reservanterna säga i sitt utlåtande: Är det icke så, att domänstyrelsen på skilda ställen i Sverige redan driver vissa sågverk i egen regim? Jo, det är alldeles riktigt. Om jag icke minns mig, är det tjugu sågverk med en sammanlagd tillverkning av 20,000 standards. Det är mycket små verk, men dessa ha sin betingelse däri att de ligga på platser, där kronan icke har avsättning för sitt virke, således rent lokala förhållanden. Där gäller det således precis i enlighet med riksdagens direktiv att ekonomiskt tillgodogöra sig en affärsmässigt betingad avverkning av kronans skogar.

Jag tror icke det är riktigt att på detta sätt ifrågasätta, att vi genom andra-kammartillägget skola i oträngt mål blanda in affärsmässiga och sociala synpunkter med varandra. Jag anser det nödläge, som kommit fram här, vara beklagligt. Jag har med fullaste övertygelse anslutit mig till det uttalande, som utskottet här gör, men jag menar, att man nog får söka sig fram på andra vägar. Jag vill gärna villigt erkänna, att prolongation ideligen av fattigvårds- och nödhjälpsarbeten visst icke är önskvärd, men jag vill betona med avseende på herr Asplunds tredje alternativ, nämligen att befolkningen skulle få här såsom i andra trakter, där industrien blivit nedlagd, underkasta sig nödtvånget av att flytta, att där kommer en annan sak fram, nämligen arbetarnas egna hem, och därvidlag kan det bli fråga om, huruvida det icke för staten, i ett sådant extra ordinärt läge, finns anledning att träda till med hjälp i fråga om deras åtaganden för egnahemslån och annat. Det får bli en senare sak och den ligger då under regeringens prövning enligt utskottets hemställan.

Jag ber därför, herr talman, att få på det livligaste ansluta mig till den hemställan, som statsutskottets ordförande här gjorde, då han yrkade, att denna kammare icke måtte ansluta sig till den förändring i motiveringen, som beslutats av andra kammaren.

Herr Winberg: Herr talman! Förhållandena i vissa delar av Norrbotten och speciellt på de platser om vilka det nu debatteras utgöra verkligen så typiska exempel på verkningarna och konsekvenserna av den mer eller mindre anarkistiska produktionsordning, som nu tillämpas, att det skulle vara synnerligen frestande att mera ingående beröra just den saken. Jag skall emellertid icke nu falla för den frestelsen att taga upp spørsmålet i hela dess vidd, ty jag tror, att en var, som har litet omdömesförmåga, väl ändå måste, utan att något särskilt i detta sammanhang behöver framhållas, ha kommit till insikt om en hel del av dessa vanskligheter. Jag ville emellertid först med anledning av socialministerns uttalande säga ett par ord. Han vände sig nämligen emot en del av motiveringen i den av herr Dahln m. fl. väckta motionen och förklarade att vad som nu här framhålles icke alls är så viktigt, därför att efter sedan Ytterstförs-Munksund-bolaget rekonstruerats kommer det att bli så och så; dess produktionskapacitet kommer till och med att stiga. Jag skall icke ingå i någon debatt om den saken, men herr socialministern lär väl ändå icke kunna förneka de svårigheter, som allaredan varit vid handen under den tid, som gått, sedan Ytterstförs-Munksund-bolaget ramlade och tills det

nu möjligen kan vara rekonstruerat och återigen ha börjat upptaga driften, den olägenhet, som detta för arbetarbefolkningen däruppe och även den övriga delen av befolkningen åstadkom, kan icke utan vidare bortförklaras med att möjligen den industrien återigen kan komma att uppstå.

Medan jag är inne på en del detaljer, skulle jag vilja säga såsom min bestämda mening, att när man med bestämdhet vill göra gällande, att sågverksrörelsen på Seskarö och särskilt den del, vilken det nu är fråga att i dagarna nedläggas, nedlägges därför att det icke visar sig möjligt att driva en affärsmässig sågverksrörelse på Seskarö, är detta fullkomligt oriktigt. Det verkliga skälet är väl det, att den sågverksrörelse, som man nu håller på att avveckla, har drivits med hjälp av finskt kapital, men den som aldrig så litet känner till utvecklingen inom det finska affärslivet och den s. k. finska nationalismens landvinningar under senare tid är fullt på det klara med att även om denna sågverksrörelse på Seskarö gått med förtjänst, är man i Finland besluten att icke längre bedriva den i Sverige och där betala skatt m. m. Detta är såvitt jag förstår den verkliga orsaken till att denna rörelse nedlägges och icke alls något bevis för att rörelsen såsom sådan icke kan drivas affärsmässigt.

Det är emellertid ett faktum, som utskottet, utskottets ordförande, socialministern och alla människor erkänt, att förhållandena äro och bliva ännu mera olidliga däruppe. Jag behöver bara hänvisa till länsstyrelsens uttalande i fråga om behovet av att här verkligen göra något och en hel del andra uttalanden. Om man alltså är tämligen överens om att prekära förhållanden råda, så blir frågan: kan man göra något och vad skall man då göra?

Det har väckts två olika motioner i detta ämne, i vilka det föreslagits olika vägar att gå. I den ena motionen har det föreslagits att, i likhet med vad som skedde i kalixfallet, man skulle åstadkomma ett blandat bolag och på så sätt uppehålla driften. Det är visserligen, får jag säga, en nödfallsutväg, men en synnerligen motbjudande nödfallsutväg att beträda, därför att erfarenheten visat, att blandade bolag, där arbetare ingå såsom något slags meddelägare, åstadkomma en nedpressning av löneförhållandena för arbetarna där, och jag tycker icke, att staten skall gå in på flera vägar för nödhjälpsarbete för att därigenom nedpressa lönerna särskilt för denna industris arbetare än den varit inne på genom arbetslöshetskommissionen och hela dess politik.

Det har också väckts en motion av herr Dahln m. fl., däri man även upptagit spørsmålet hur det ställer sig i fråga om ytterligare avverkning och avsättning av statens stora virkesdomäner däruppe i Norrbotten. För mig har det alltid tett sig egendomligt, att staten, som innehar sådana väldiga arealer av skogsmark, som skola avverkas, skall anse det så omöjligt att själv i någon mån förädla detta virke utan i stället bara uppträder såsom mellanhand och furnissör för enskilda företag för att de skola för så billigt pris som möjligt kunna erhålla råvaror. Det har här föreslagits, eftersom det nu gives ett speciellt tillfälle för staten att för en billig penning lägga sig till med ett sågverk, som annars skulle läggas ned, att staten åtminstone i detta fall skulle, samtidigt som det vore en åtgärd av social innebörd, försöka göra åtminstone så mycket att den skulle i någon utsträckning uppehålla denna sågverksrörelse på Seskarö. Vad säger då regeringen, statsutskottet och statsutskottets ordförande om detta? Jo, de måla upp detta såsom omöjligt. Man förklarar, att man är färdig att vara med om nästan vad som helst men absolut icke denna väg. Man säger, att man är på det klara med att åtgärder här måste vidtagas. Herr socialministern är för att hjälpa kommunen. Den skall hjälpas för att den är särskilt hårt skattetyngd, men han anser det icke möjligt på denna väg. Statsutskottets ordförande står på samma ståndpunkt. Man är villig att göra så gott som vilka uppoffringar som helst; att bekosta befolkningens flyttning till andra områden, men den här vägen kan man överhuvud taget icke alls be-

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Om igångsättande av sågverksrörelse å Sesarön m. m.
(Forts.)

träda och icke ens beträda den vägen att lämna ett visst anslag för att, i den form som man redan praktiserat vid Kalix, i någon mån under delvis andra förhållanden upprätthålla sågverksrörelsen. Ja, mina herrar, ni må ursäktas mig, om jag efter alla dessa deklamationer om huru villig man är att hjälpa men absolut icke vill hjälpa på det och det sättet, kommer till den uppfattningen man i allmänhet kommer till, att det där är i rätt stor utsträckning ett de obotfärdigas förhinder. Här råder i alla fall rätt exceptionella förhållanden och då synes det mig åtminstone vara en mera sund väg att gå att genom statens ingripande åstadkomma produktivt arbete för en så stor del av denna befolkning, som det här överhuvud taget är möjligt, hellre än att ge några slags nådegåvor eller arbetslöshetsunderstöd eller genom sådana åtgärder försöka bringa en hjälp, som i alla fall icke blir någon hjälp till självhjälp utan endast blir några slags nådegåvor. Jag kan icke förstå, varför man hyser en sådan förfärligt stor rädsla för att staten i någon mån skulle gå in för att driva produktiv verksamhet, men det är väl någon slags partipolitik, som ligger bakom. Ha vi gått in på den eller den politiken, är det kanske fara att statens verksamhet utvidgas, säger man kanske! Här har nu poängterats ifrån flera talaresh sidor speciellt den synpunkten, att domänverket och alla affärsdrivande verk skola driva sin rörelse affärsmässigt. Ja, mina herrar, det skola de affärsdrivande verken göra, men då man gång på gång kommit fram med krav på att med hänsyn till industriens betryckta läge och andra synpunkter taxorna på statens järnvägar skola nedsättas, har man icke hållit på affärsmässiga synpunkter därvidlag, och detta trots att det icke gällt sådana uppseendeväckande lägen och förhållanden som det här verkligen gör. Jag undrar, om det icke finns minst lika starka skäl att något litet pruta på affärsmässigheten även för domämförvaltningen, då man kan göra det vid andra tillfällen för andra statens verk utan att det föreligger lika ömmande omständigheter som i detta fall.

För övrigt kan jag säga, att jag var i tillfälle att höra en del av herr socialministerns anförande i andra kammaren i dag och såvitt jag fattade den delen av anförandet, som jag åhörde, riktigt, hade regeringen uppdragit åt en framstående expert, ledare för ett enskilt affärsföretag, att verkställa en utredning, huruvida det skulle gå att driva en affärsmässig sågverksrörelse på Sesarön. Jag utgår från att det var meningen, att domänstyrelsen skulle göra detta. Utredningen visade, att det skulle komma att uppstå en brist på 30,000 kronor om året på en sådan rörelse! Emellertid hade mot detta utlåtande från annat industriellt håll rests den invändningen att det finns en hel del moment härvidlag, som icke tillräckligt beaktats och att, om man beaktar dessa, man skulle kunna nedbringa detta deficit till nära nog noll. Vid sådant förhållande synes det icke gälla någon så äventyrlig affär, man här skulle vara i färd att ge sig in på, som man från olika håll velat framhålla. Jag har den bestämda uppfattningen, särskilt med hänsyn till förhållandet i Norrland, att det skulle vara på hög tid att domänstyrelsen uppträdde litet mera aktivt icke bara då det gällde att sälja skog till enskilda företag utan även då det gällde att på bästa möjliga sätt utvinna, vad som kan utvinnas av statens stora skogsarealer i Norrbotten, och att det verkligen vore på tiden att domänstyrelsen åtminstone litet mindre skräckfullt såg på den eventualiteten att även däruppe lägga sig till med en förädlingsrörelse av de skogsprodukter, som staten har. Detta så mycket mer som staten i alla fall i längden icke kan sitta med armarna i kors utan att göra något för att avhjälpa dessa sociala missförhållanden. Tager man hänsyn härtill, blir det även i fråga om de utgifter staten måste ikläda sig, ren affärsmässighet i det hela.

Herr Kvarnzeliuss sade att om det vore fråga om att samtidigt också anlägga någon sulfittfabrik, så skulle han ögonblickligen vara med om det, men jag und-

rar, om icke det är en fråga, som kan komma fram något senare ifall det visar sig lämpligt och möjligt att kombinera denna sågverksrörelse även med sulfittillverkningen. Jag förmodar, att det icke är omöjligt att åstadkomma detta, men för ögonblicket gäller det att få besked om huruvida det är verklighet vad som uttalats från alla håll, att man erkänner, att läget däruppe är förtvivlat och att det tillkommit på grund av att samhället icke har några möjligheter att behärska produktionsförhållandena här i vårt land och att sålunda samhället får ikläda sig följderna av detta produktionssystem. Under sådana förhållanden kräver väl denna landsdels befolkning, att detta erkännande av alla de svårigheter, som här föreligga, tager sig något annat, mera positivt uttryck än att man bara skall vänta och se eller, som herr Kvarnzelius tillät sig yttra: »Det är märkvärdigt vad samhället kan finna sig till rätta med en hel del svårigheter!»

Ja, det är sant, att samhället och individerna kunna finna sig tillrätta med mycket stora svårigheter, men det är också sant, att man icke får gå alltför långt och pröva hur mycket kallt stål som de verkligen utan vidare kunna tåla. Det synes mig som om befolkningen uppe i dessa trakter varit tillräckligt prövad i det avseendet, och det kan vara farligt att gå längre, ty då kan det hända på och hända något liknande det som hände år 1917, och det kanske är denna händelse, som föranlett, att man här talar om »mindre önskvärda element». Då vidtog befolkningen verkligen något som satte fart i den svenska regeringen då det gällde att hjälpa i fråga om livsmedelsförhållandena däruppe. Det är icke alls uteslutet — ifall man bringar denna landsdels befolkning till förtvivlan — att den då kan vidtaga samma åtgärder ännu en gång, så att man kan få fart på både svenska regeringen och kanske till och med svenska riksdagens statsutskott.

Emellertid tror jag det ligger i alla parter intresse, att man redan vid det läge, frågan för närvarande befinner sig i, allvarligt går in för att göra något. Jag anser alltför, att de linjer, som uppdragits i den av herr Dahln m. fl. väckta motionen, äro de riktiga, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna motion. Då det emellertid, såsom vanligen brukar vara fallet, kan hända, att detta yrkande kommer att utslås, lär det väl icke återstå annat än att förena sig med det yrkande, som framställts av herr Bergqvist, vilket innebär samma ståndpunkt, som andra kammaren nu intagit. Då ber jag emellertid få inlägga i detta yrkande en direkt uppfordran till regeringen att snarast möjligt göra något och icke låta den undersökning, som det här talats om, draga ut alltför långt på tiden, innan någon positiv insats verkligen göres.

Herr Bergqvist: Jag begärde ordet, då herr Dahl i sitt sista anförande lade i min mun ett yttrande, som jag aldrig fällt. Han sade, att jag förklarat, att alla fackmän äro ense om, att sågverksdrift på Sesarö kommer att bära sig. Det var nog en missuppfattning, ty det har jag icke sagt. Men jag har sagt, att alla fackmän synas vara ense om, att goda utsikter finnas för att den upptagna kalixindustrien skall komma att bära sig. Jag har velat göra denna rättelse.

Beträffande sedan den frågan, huruvida en sågverksdrift på Sesarö kommer att bära sig eller icke, kan svaret härpå inte inverka på min ståndpunkt till denna fråga, därför att det här icke uteslutande gäller affärs- och vinstsynpunkter utan något helt annat.

Jag skall erinra om en episod eller en passus, som ägde rum här i kammaren, när frågan om bidrag till kalixindustriens upptagande var före till behandling. Excellensen Trygger hade då ordet och sade, att han hade de största betänkligheter mot att på ett sådant sätt från statens sida ingripa för att upprätthålla ett företag, men han tillade, att det icke var kärnpunkten här, utan kärnpunk-

Om igångsättande av sågverksrörelse på Sesarön m. m.
(Forts.)

Om igångsättande av sågverksrörelse å Sesarön m. m.
(Forts.)

ten var frågan att hjälpa en nödställd befolkning i en gränsbygd, och därför måste betänkligheterna få falla. Han polemiserade vidare emot den uppfattning, som ifrån en annan talare gjorts gällande, att man borde avfolka bygden däruppe på industriarbetare. Jag undrar, om man icke får lov att lägga samma synpunkter på frågan i dag, som excellensen Trygger själv gjorde på den fråga, som vid det åsyftade tillfället behandlades.

Såväl statsutskottets ärade ordförande som också herr Dahl ha nu sagt, att om staten här skulle inskrida, skulle det komma att bli oändligt många industrier, som skulle göra anspråk på eller kunna göra anspråk på att på samma sätt bliva hjälpta av staten. Detta uttalande förefaller mig först och främst något litet strida mot utskottets resonemang, ty utskottet säger självt: »Det synes alltså finnas anledning att staten ägnar särskild uppmärksamhet åt det ovedersägliga nödläge, som inträtt för befolkningen å Sesarön.» Vidare säger utskottet att det finnes åtskilliga synpunkter, som äro under övervägande i regeringen och att därvid torde också frågan om statens ingripande, på det sätt motionärerna föreslagit, böra tagas under övervägande. Alltså har utskottet självt uttalat, att ett ingripande här bör ske. Att under sådana förhållanden jämföra Sesarön med en hel del andra industrier förefaller icke riktigt konsekvent i detta sammanhang. Men även utan sammanhang med vad utskottet sagt, vill jag säga, att när det gäller en befolkning, som är utkastad långt i utkanten av landet till en landsdel med hårt klimat och ogynnsamma förhållanden på alla sätt, det är skillnad mellan en sådan befolkning och befolkningen i trakter med gynnsammare klimat och bättre förhållanden.

Jag vill inte vidare gå in på anledningen, varför Sandviks sågverk blivit nedlagt, och jag vill icke yttra mig om, huruvida herr Winbergs resonemang i det fallet är riktigt eller icke. Det är möjligt, att det är det, men om man anlägger den synpunkt som eljest framhållits, nämligen att det finska bolaget funnit det vara fördelaktigare för driften att kunna koncentrera den, så kan man ju förstå, att bolaget försökt göra den största möjliga vinst. Det har sålunda icke nöjt sig med den vinst det gjort på sågverket i Sandvik. Men det kan hända, att det finns andra, som äro anspråkslösare och som kunna nöja sig med den vinsten, och detta är just vad befolkningen däruppe skulle göra, det är jag säker på.

Det har vidare yttrats, att man hyser stora betänkligheter mot att domänverket skulle på något sätt befatta sig med denna industri. En av orsakerna till dessa betänkligheter är den, att man principiellt är emot statsdrift. En annan orsak är den, att domänstyrelsen och de affärsdrivande verken måste se till, att de på bästa sätt tillvarataga statens ekonomi och icke kasta sig in i något, som man kan befara kan medföra mindre gynnsamt ekonomiskt resultat.

Vad den första invändningen angår, får jag säga, att jag principiellt gillar den ståndpunkten. Härvidlag är det dock en skillnad. Staten har stora skogar däruppe och det förefaller, som om i ett sådant läge, som det föreliggande, det skulle ligga nära till hands, att staten själv toge hand om att exploatera sina skogar till hjälp för orten. En annan synpunkt, som jag hörde motionären i andra kammaren framhålla, var den, då han sade, att staten, då den äger 65 % av alla skogar i Norrbottens län, bör också ha någon skyldighet att söka upphjälpa de sociala förhållandena däruppe, även om detta skulle något litet minska på den vinst, som kan göras. Detta har onekligen fog för sig.

Jag kan därför icke annat än vidhålla det yrkande jag en gång framställt.

Herr Hansén: Herr förste vice talman! Jag är i stort sett förekommen av den siste ärade talaren men jag skall likväl, då jag nu fått ordet, be att få säga något i största allmänhet. Jag skall därvid icke ingå på alla de tekniska detaljer, som det här rör sig om och som tidigare belysts av andra talare. Jag

skulle icke heller diskutera formerna för hjälpen, om jag kunnat finna i utskottsbetänkandet eller i de yttranden, som fällts här, att man pekat på några vägar, som kunde medföra verklig hjälp åt befolkningen för att lösa det problem, inför vilket man nu står. Men det stannar ju mest vid välvilliga personemang utan att några fasta konturer kunna skönjas. I likhet med biskop Bergqvist vill jag säga, att jag icke alls är förtjust över det beslut, som andra kammaren fattat. Jag hade i varje fall hoppats att vinna vad reservanterna yrkat, men då den linjen icke längre är framkomlig, får man ju finna sig i att arbeta för det bästa möjliga i en sådan situation, varför jag nu biträder det beslut, som andra kammaren fattat.

Det har under debatten här framhållits såsom bevis för omöjligheten att driva sågverksrörelse på Seskarö, att driften där nedlagts och att sågverksrörelser överhuvud taget i Norrbotten, såsom statsutskottets ärade ordförande uttryckte sig, icke bära sig annat än i kombination med trämasse- eller sulfittfabrikation. Det är klart, att jag inte kan åberopa tillnärmelsevis en sådan sakkunskap på detta område som den, statsutskottets ärade ordförande besitter, men jag vill säga, att jag nu inte är alldeles främmande för denna sak vad Norrbotten vidkommer. Jag kan också tillägga, att denna min lilla erfarenhet har sagt mig — och jag är beredd att bevisa det, om det skulle komma i fråga, ehuru väl jag icke här i kammaren vill nämna några särskilda näringsidkare — att det likväl bedrivits och fortfarande bedrivs enbart sågverksrörelse i Norrbotten och att en del av denna är mycket lönande. Trots depressionen år 1921 ha dock sågverksföretagen där med undantag av den gamla Munksundskoncernen övervunnit svårigheterna och tillkämpat sig en för varje år starkare och starkare ställning.

Vad nu Seskarön beträffar, är det inte något bevis för att platsen är olämplig eller oekonomisk såsom plats för sågverk, att rörelsen där nedlagts. Det har ju redan framhållits, att det är helt andra och från ägarnas ståndpunkt, det måste jag säga, alldeles riktiga intressen, som föranlett dem att koncentrera rörelsen till det egna landet. Men därtill kommer, att det dessutom är en rationalisering av bolagets drift, som medfört nedläggande av två sågverk även i Finland. Då rationaliseringen sålunda förutsatte nedläggande även av två i det egna landet tidigare drivna verk, är det ju naturligt, att man nedlägger det verk, som ligger i ett annat land. I dag har en ledamot av andra kammaren telegrafiskt hos taxeringsnämndens ordförande i den socken, Seskarön tillhör, begärt uppgift på de belopp, för vilka det bolag, som drivit rörelse där, beskattats under de senaste tre åren, och svaret lyder: 24.000 kronor respektive 18,000 kronor och sista året 52,000 kronor plus fastighetsskatt. Det vill synas, som om detta bevisade, att det inte i och för sig var beroende av att rörelsen inte bar sig, som det finska bolaget nedlade driften på Seskarön utan andra, tidigare framhållna skäl. Det är klart, att jag för min del icke skulle vilja ge några utfästelser om att en sågverksdrift på Seskarön, upptagen av domänverket eller anordnad på sätt i motionen alternativt angivits, kan garanteras under en följd av år framåt komma att gå med vinst. Men jag skulle vilja ställa en motfråga: Vad är det för företagarkerksamhet här i landet som startar med några garantier i förväg, att den skall ge en god avkastning? Det är väl ändå så i allmänhet, att man räknar med de förutsättningar, som i varje fall förefinnas, man räknar på den egna styrkan och förresten på förhoppningar och slår till. Om ett motsatt förhållande skulle vara rådande, om man alltså inte vågade kasta en tärning för att vinna något, skulle vi sannerligen få se flera platser som Seskarö här i landet. Här gäller det, såsom biskop Bergqvist nyss yttrade, icke att starta en på förhand garanterat vinstgivande affär utan att rädda en befolkning, som befinner sig i nödläge. Då har man antydningsvis rekommenderat nödhjälpsarbeten, avfolkning o. s. v.

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Om igång-
sättande av
edgverksförelse
å Sesarön
m. m.
(Forts.)

Nödhjälpsarbete är, såsom jag uttryckte mig i fjol, då vi diskuterade kalix-industrien, en åtgärd, som samhället är hänvisat att använda men som ingen är glad åt, vare sig den som får hjälp eller den som ger hjälp. Nödhjälpsarbetet har en underbar förmåga att förstöra folkmaterialiet. Vad beträffar det andra projektet, att avfolka ön, skulle jag vilja fråga de herrar, som rekommendera denna väg: Ha herrarna någon plats att anvisa åt dessa människor, där man kan ställa i utsikt arbete och existensmöjligheter åt dem? Om herrarna ha det och dessutom vilja taga konsekvensen av öns avfolkande — som jag förmodar skulle bli, att man finge hålla enskilda personer skadeslösa, vilka där nedlagt pengar i byggnader av skilda slag, och måhända även hålla kommunen skadeslös för de skolhus och den kyrka etc., som där uppförts — om herrarna hava medel härför att erbjuda, skulle måhända befolkningen där uppe reflektera på denna utväg och även norrbottensrepresentanterna i riksdagen göra det. Men såvitt jag känner finns det icke någon plats här i landet, där man kan hänvisa en större arbetarbefolkning att slå sig ned och finna arbete och bärgning. Då så är fallet, måste man alltså röra sig så att säga på egen mark och å respektive orter söka finna en utveckling, som för till produktivt arbete och avlöser den ödeläggande arbetslösheten.

Här har nu gjorts enbart en antydning, man har givit en vink åt Kungl. Maj:t, att utöver vad utskottet i övrigt sagt jämväl allvarligt undersöka, om det inte vore skäl, att domänstyrelsen åtminstone tillsvidare dreve detta verk. Jag kan inte finna, att de risker föreligga, som här ha målats upp. Om man gör en jämförelse mellan å ena sidan att offra avsevärda belopp till bespisning av barnen, till beklädnad, till direkta fattigunderstöd och till nödhjälpsarbeten, som i regel äro rätt improduktiva, och å andra sidan att riskera en insats för att i bästa fall övervinna svårigheterna utan någon förlust för staten men givetvis med en viss riskmarginal, så kan jag inte finna, att det är några så stora och riskfyllda krav man ställer på riksdagen, då man begär, att jämväl denna sak allvarligt överväges och eventuellt genomföres.

Lägger jag allt till ett, kan jag inte komma ifrån, att det är statens intresse lika mycket som seskaröbefolkningens att fall för fall pröva och handla på ett sådant sätt, att vi komma fram till produktiv verksamhet för de arbetslösa och komma ifrån de olyckor, som arbetslösheten i och för sig innebär. Det är som sagt inte en diskussion om formerna, utan det är fråga om hjälp, och då de medel, som från andra håll rekommenderas icke enligt min mening utgöra någon som helst garanti för, inte ens giva en förhoppning om, att det blir en sådan hjälp, som befolkningen där behöver och som landsändan är betjänt av, vill jag vädja till kammarens ledamöter att åtminstone visa den goda viljan så långt, att kammaren biträder det beslut, som andra kammaren tidigare fattat, till vilket jag yrkar bifall.

I herr Hanséns yttrande instämde herrar *Rosén, Vennerström, Almkvist* och *August Johansson*.

Herr Möller: Herr talman! Om jag nu dristar mig begära ordet, fastän diskussionen har varit ganska långvarig, beror det egentligen därpå, att det förefaller mig, som om utskottsmajoritetens representanter väsentligen polemiserade emot ett förslag, som redan har fallit under bordet, nämligen det förslag, som innefattas i reservationen. Man må ha vilken uppfattning om reservationen man vill, det är dock faktiskt så, att det enda yrkande, som står emot utskottets hemställan, är yrkandet på bifall till samma motivering för avslag å motionerna, som andra kammaren har biträtt.

Jag lyssnade med stor uppmärksamhet särskilt till herr Dahls anförande. Jag kan ju inte bestrida, att han ställde frågan fullkomligt rätt. Man har här att

välja mellan två vägar: den ena är att eventuellt återupptaga sågverksrörelsen vid Sandvik, och den andra är, att Seskarön avfolkas. Jag medger, att det kanske inte är så lätt att fälla ett omdöme, men om det finns många med mig, som i alla fall inte äro färdiga att säga, att ön skall avfolkas — människorna skola bort därifrån — så må det inte förvåna, om man åtminstone vill ha litet tid på sig att bilda sig ett något säkrare omdöme, om detta är den riktiga utvägen i en landsända, där staten disponerar sådana ofantliga skogstillgångar strax i närheten, som förhållandet faktiskt är i Norrbotten.

Ni tro kanske, mina herrar, att jag här talar som socialdemokrat. Det gör jag verkligen inte. Ty något så barnsligt som att särskilt ur socialiserings-synpunkt förorda, att staten skall upprätta företag, vilka man kan förutse skola gå med förlust — det kan ju hända, att det finns de som tycka, att detta är en rimlig socialiseringspolitik, men för min del skulle jag, om den upphöjdes till något slags princip, bekämpa den med näbbar och klor. Detta vore väl ändå socialiseringens mycket definitiva inte bara teoretiska utan även praktiska död! Jag säger detta därför, att det särskilt ur socialministerns här hållna anförande liksom framgick, att man måste akta sig för dessa vägar ur socialiseringssynpunkt. De som äro intresserade för att slå ihjäl socialiseringsprojektet borde egentligen stödja förslag i denna riktning, ty det vore en säker väg till hela socialiseringstankens undergång. Ur denna synpunkt är det följaktligen likgiltigt, men det är inte likgiltigt med hänsyn till de människor där uppe, som saken rör.

Det bör väl som sagt inte vara särskilt förvånansvärt, om nu denna kammare i likhet med andra kammaren vill ha litet betänketid, innan den säger till människorna där uppe: »Flytta er väg! Ger er i väg härifrån! På den här ön kan ingen människa leva, och ni skola inte bry er om att stanna kvar här.» När jag hörde den siffran på den beräknade förlusten, vilken nämndes också av herr Dahl — 30,000 kronor — försökte jag snabbt göra mig en föreställning om vad detta skulle betyda ur nödhjälpsynpunkt. Om jag utgår ifrån, att man för ett belopp av 30,000 kronor om året i statsanslag kan från fattigvård och nödhjälpsarbeten befria människor uppgående till, låt mig säga, ett antal av kanske 500 à 600 personer — man har visst räknat med att omkring 150 arbetare skulle kunna vinna anställning vid en återupptagen sågverksdrift — och jag försöker överflytta detta på nödhjälpsarbetena, finner jag, att jag möjligen kan under 65 dagar sysselsätta 150 personer för detta belopp. Jag räknar då med en dagsinkomst för varje arbetare på 3 kronor; det är i varje fall under nuvarande förhållanden en mycket låg dagsinkomst. Jag kan alltså för 30,000 kronor sysselsätta 150 personer i nödhjälpsarbeten under högst 65 dagar, d. v. s. något över två månader. Om jag nu kan tänka mig att för samma belopp bevara en befolkning i dess gamla hemort och sysselsätta 150 människor i ett helt år i stället för under något mer än två månader, måste jag ju säga, att jag med hänsyn till denna synpunkt åtminstone är mycket tveksam om vilket som är den bästa affären för staten. Jag förutsätter naturligtvis då, att dessa människor icke ha någon annan utväg än att anlita nödhjälpsarbeten. Det är givetvis inte uteslutet, att om de flyttade därifrån, en del komme att få arbete på annat håll, men därom vet man ingenting. Vad man vet är, att för närvarande är arbetslösheten och konkurrensen om arbetstillfällena stor. Om dessa människor antingen i flock flyttade någon annanstans eller spredes ut över landet, finns det icke någon som helst säkerhet för att de kunde komma över några arbetstillfällen och skaffa sig någon försörjning.

Jag använder nu uttryckligen ordet anslag. Jag medger, att detta inte framgår av texten. Men å andra sidan har ju texten inte någon så förfärligt stor betydelse, ty det gäller ju ett avslag, och det blir följaktligen inte någon skri-

Om igångsättande av sågverksrörelse å Seskarön m. m.
(Forts.)

Om igångsättande av
sågverksrörelse
på Seskarön
m. m.
(Forts.)

velse till Kungl. Maj:t. Det blir en enkel opinionsyttring och inte något mer, en opinionsyttring, till vilken regeringen kan taga den hänsyn den behagar. Jag säger, att det är fråga om ett anslag, därför att jag tror, att man bör tillbakavisa de toner, som här hörts, att det inte är så kinkigt med affärsmässigheten för domänverkets del. Detta säger jag som socialist, ty om inte en socialdemokratisk politik, då det gäller statens affärsdrivande verksamhet, hårt håller på att dessa företag skola tillämpa affärsmässiga principer i sin drift, äro vi själva ute på glid ifrån sunda och riktiga ekonomiska principer beträffande statens affärsverksamhet. Men det är *en* sak vad domänverket ur affärssynpunkt skall göra, *en helt annan* sak är vad statsmakterna ur socialpolitisk synpunkt skola göra. Det är inte affärsverkens omsorg att vara ett slags välgörenhetsinrättningar, som skola träda till och taga förluster för försörjningen av enskilda människor. Men likaväl som statsmakterna anordnat en fattigvård eller lika väl som de anordnat en arbetslöshetshjälp, kunna statsmakterna ur social synpunkt bestämma, att de vilja betala ett belopp, i detta fall 30,000 kronor, för att ett visst antal människor skola hjälpas. Det är statsmakternas sak att betala detta, och även om själva verksamheten nu skulle drivas — därest denna tanke överhuvud blir genomförd — i domänverkets regi, är det följaktligen staten, som har att svara för förlusterna i ett sådant fall, där man på förhand kalkylerat med förluster, och detta skall på något sätt framgå av statens egen budget. Det skall inte smygas in i form av minskade vinster på domänverkets förvaltning. Det vore precis detsamma som att skjuta hela statsföretagsamhetens skuta i grund, ty ingen ledning av ett affärsverk kan uppehålla något verkligt intresse för att tillämpa affärsmässiga principer, om ena gången riksdagen och den andra gången regeringen kommer och säger: »det är nog mycket bra med denna affärsmässighet, men nu få vi i alla fall inte bry oss om den vid detta tillfälle, utan nu få ni satsa ett eller ett par hundra tusen kronor för att klara en sak, som riksdag och regering inte vilja klara med alldeles öppna ögon och taga upp i statens egen budget».

Allt detta gör som sagt, att jag här talar om ett *anslag*, och när det gäller anslag till ett, låt mig säga, nödhjälpsarbete, har jag aldrig hört talas om ett ur statens synpunkt med hänsyn till hjälpeffektiviteten billigare understöd än det som i dag under denna debatt har nämnts — 30,000 kronor till uppehållande av 150 familjer på en rimlig standard.

Jag vet nu inte alls, hur långt ett uttalande av den beskaffenhet, som här är föreslaget, förpliktar. Det skulle lyda sålunda: i stället för den mening på sid. 2 i statsutskottets utlåtande, vilken börjar med orden: »Gentemot det alternativt framkomna yrkandet på igångsättande av en statlig sågverksrörelse» etc., skulle inskjutas orden: »Däremot torde ett upptagande genom domänstyrelsens försorg av sågverksdrift på Seskarön vara förtjänt av ett skyndsamt och ingående övervägande.» Jag vet som sagt inte riktigt, hur långt detta förpliktar t. ex. regeringen. Jag kan inte ur detta läsa fram något annat än att riksdagen önskar, att regeringen skall taga under förnyat, men också skyndsamt övervägande frågan, om det inte finns en möjlighet att med statens bistånd kunna återupptaga en sågverksdrift där uppe. Om nu sågverksrörelsen för närvarande under några år har haft en jämförelsevis dålig konjunktur, är det väl inte därför utan vidare uteslutet, att denna sågverksrörelse, som under många år tidigare i vårt land har haft en ganska lysande konjunktur, återigen kan blomstra upp. Det finns ju för övrigt i och för sig icke något hinder för att man, därest man vill begagna sig av avfallet, träffar anordningar härför.

Allt detta gör, att jag i varje fall icke kan bli övertygad om att den rationella politiken i detta ögonblick är att säga till människorna: »På Seskarön

kunna ni aldrig finna någon försörjning. Adjö med er, flytta er väg; nu skall Seskarön avfolkas.» I varje fall har jag den bestämda uppfattningen, att man mycket noggrant bör övertänka konsekvenserna av en sådan politik, innan man ger sig in på saken, och det är därför jag tillåter mig yrka bifall till det i denna kammare först av herr Bergqvist ställda förslaget.

*Om igångsättande av sågverksdrift i Seskarön m. m.
(Forts.)*

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering;

2:o), av herr *Bergqvist*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att

dels i näst sista stycket den mening, som började med orden »Gentemot det» och slutade med orden »torde föreligga» utbyttes mot följande: »Däremot torde ett upptagande genom domänstyrelsens försorg av sågverksdrift å Seskarö vara förtjänt av ett skyndsamt och ingående övervägande.»,

dels ock i sista stycket ordet »emellertid» å första raden utbyttes mot »också» samt ordet »ock» å fjärde raden och orden »antingen i direkt statlig form eller ock under statens ekonomiska medverkan» å sjätte och sjunde raderna uteslötes; samt

3:o) att kammaren skulle bifalla den av herr Dahln m. fl. i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergqvist* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 23 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen påyrkats av herr Bergqvist.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Da emellertid herr *Dahl* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 53.

Herr statsrådet *Bissmark* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående anslag till statistiska centralbyrån för budgetåret 1929/1930 m. m.

Ang. forum i vissa brottmål. Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 104, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Schlyter* hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta viss ändring i lagen den 22 februari 1924 angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål.

Första stycket i denna lag lydde:

»Är någon vid allmän underrätt tilltalad för brott och hålles han i målet häktad, skall vid den rätt upptagas jämväl talan, som mot den tilltalade föres på grund av brott, begånget inom annan allmän underrätts domvärjo, så vida det kan ske utan men för utredningens fullständighet och det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt; dock må ej på grund av vad nu sagts upptagas mål, för vilka i fråga om rätt domstol gälla särskilda, från stadgandena i 10 kap. 21 § rättegångsbalken avvikande föreskrifter.»

I motionen hade hemställts, att orden »och hålles han i målet häktad» måtte utbytas mot orden »som hör under allmänt åtal». Ändringen skulle träda i kraft den 1 september 1929.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning lagen den 22 februari 1924 angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål borde erhålla vidgad tillämplighet, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Åkerman*, *Öhman*, *Björkman*, *Nilsson* i Antnäs, *Hedlund* i Östersund och *Christenson*, vilka på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Åkerman*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen. Till en början skall jag förutskicka några upplysningar om den gällande rätten. Nu skola herrarna inte bli ledsna eller otåliga och tro, att jag ämnar hålla någon juridisk föreläsning. Vare det långt ifrån mig! Dylika föreläsningar bruka aldrig vara trevliga vare sig för dem som höra på eller för den som håller desamma, så det skall jag noga akta mig för. Jag har så mycket mindre anledning i detta fall att inlåta mig på något sådant, som jag är övertygad om att alla här ha rätt bra reda på de förhållanden, varom här är fråga. Det blir alltså för mig endast att litet uppfriska herrarnas minne, och det skall jag göra så kort som möjligt.

Jag vill då erinra om att huvudregeln beträffande forum i brottmål är den, att brottmål rannsakas och avgöres av den domstol, inom vars domvärjo brottet är begånget. Skälen härtill äro ju uppenbara. I den ort, där brottet är begånget, finnas vanligtvis målsägarna och vittnena. Där har man kännedom om alla de lokala förhållanden, som kunna inverka på ärendet. Där har man också, åtminstone i de flesta fall, väl reda på den man, som har begått brottet.

Såvida han icke tillhör den kringdrivande befolkningen. Det finnes många andra omständigheter, som tala för en sådan anordning. I äldre betraktelser över denna sak brukar man också framhålla lämpligheten av att statens reaktion mot ett brott inträder på samma ort, där brottet är begånget.

*Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)*

Nu är emellertid ofta förhållandet, att en person begått brott inom flera domstolars domvärjo, och detta fall har ju särskilt tilldragit sig uppmärksamhet, när den tilltalade häktats. Ända till 1924 var det så, att huvudregeln gällde obeskuren, så att mannen rannsakades vid var och en av de underrätter, där han begått något brott, och slutligen utsattes straffet av den domstol, där han sist lagfördes. De andra domstolarna hade fullständig rannsakning med honom, och hela bevisfrågan klarlades, men något straff sattes inte ut där, utan han bara förklarades saker, som det heter, och sedan förvisades han till nästa domstol, inom vars domvärjo han begått brott. Dessa två termer komma nog ofta igen under diskussionen, och det kan därför vara skäl att ha dem i minnet. Att mannen förklarades saker, innebar, att bevisningen var fullständig och att han skulle dömas till straff; att han förvisades, innebar, att han skickades vidare till nästa domstol, till dess han slutligen kom till den sista. Där bestämdes straffet för alla förbrytelserna. Anledningen till denna anordning skall jag inte trötta herrarna med att gå in på. Den sammanhänger med strafflagens bestämmelser om sammanläggande av straff o. s. v.

Nu fann man, och det med rätta, att beträffande häktade detta arrangemang icke var bra. Det föranledde många och långa fångtransporter, och det föranledde också kostnader för urtima ting, därför att det ju finnes särskilda bestämmelser om att mål rörande häktade skola företagas mycket skyndsamt. Det medförde alltså kostnader för staten. Men det var naturligtvis även olämpligt ur många andra synpunkter. Det var ju nästan oundvikligt, att häktningstiden förlängdes genom dessa resor. Transporterna kunde också för somliga fångar medföra ett lidande, men man förbisåg å andra sidan icke, att de för gamla durkdrivna förbrytare voro ganska omtäckta rekreationsresor, under vilka de hade förhoppning om att kunna rymma. Resorna tedde sig alltså olika ur olika delinkventers synpunkt, men i varje fall var systemet icke bra, och det gjordes flera framställningar i riksdagen om att man skulle söka få det ändrat. Slutligen skrev riksdagen 1921 till Kungl. Maj:t och begärde en ändring i förfarandet med de häktade. Det var på dessa som hela tiden uppmärksamheten var riktad. Saken togs upp av regeringen 1923, remitterades ut till olika myndigheter, och om herrarna ha gjort sig besvär med att läsa de yttranden, som då avgåvos, ha ni funnit, att alla voro ense om att reformen skulle inskränkas till att gälla uteslutande de häktade. Jag vill erinra om att 1921 års lagutskott också riktade en ganska amper kritik mot varje tanke på att utsträcka reformen längre. Departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet gick också tydligt i den riktningen, att detta var en tillfällig utväg ur ett läge, som icke är bra, och att man icke under bestående system borde tänka på att gå längre. Lagrådet sade ungefär detsamma. Alla voro således ense, och jag kan gärna nämna, att bland de herrar, vilka äro antecknade såsom närvarande i statsrådet 1923, när departementschefen sände ärendet på remiss till lagrådet, var också motionären. Den gången hade han, åtminstone såvitt jag vet, inga funderingar på att gå längre än till reformer beträffande de häktade. Sedan dess har det inte gått så rasande lång tid. Lagen kom ut 1924, och nu äro vi i början på 1929. Man nämnde också vid utredningen, att det inte fanns något behov att utsträcka reformen längre än till de häktade, och man tryckte från alla håll på detta.

Under min långa domarverksamhet har jag aldrig mött något fall, där det framstått som en brist i lagstiftningen, att 1924 års lag icke kom att gälla även de på fri fot varande personerna. Aldrig har jag sett något sådant fall.

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

men motionären har upplevat sådant. Under utskottsbehandlingen nämndes särskilt ett fall, som jag skall be att få tala om, ty det är ganska belysande. En flicka i göteborgstrakten, som var hembiträde i en familj, stal där en ganska betydande penningssumma från sitt husbondfolk. Det blev icke upptäckt, men jag antar, att marken brände under hennes fötter, och hon reste snart nog ned till Skåne. Där ville det sig inte bättre än att hon begick en ny stöld. Så började man rafistulera om det gamla, som hade hänt i Göteborg, och hon bekände, att hon även där hade begått en stöld. Nu hade hon den turen att träffa på en mycket snäll åklagare, som inte häktade henne. Jag tror dock, att jag vågar säga, att det är ganska ovanligt, då en person har begått stöld på mer än ett ställe och beloppet är så pass stort som i detta fall, att icke häktning sker. Härmed vill jag inte på något sätt ha klandrat åklagaren, långt därifrån, ty mildhet är ju alltid berömvärd, och han hade kanske sina skäl, varför han inte företog häktning. Alltnog, flickan lämnades på fri fot. Nu tycker motionären, att det är förskräckligt, att enligt nu gällande rätt denna flicka, eftersom hon inte är häktad, först skall rannsakas i Skåne — jag minns inte, om det var i Malmö stad eller på landet, men det spelar ingen roll — för det brott hon begått där och sedan göra den långa resan till Göteborg, vilket ju medför besvär och kostnader. Ja, för all del, det kan jag erkänna. Det är synd om alla som komma i klistret, men, märk väl, mina herrar, hon hade dock, efter vad jag har anledning att tro, rest till Malmö, därför att det var litet hett för henne i Göteborg. Och jag frågar vidare: kan det verkligen vara lämpligt, om man vill göra den reform, som här är föreslagen, att icke samtidigt göra även en annan reform, nämligen medgiva domstol att, om den så finner lämpligt, även i det fall den tilltalade begått allenast ett enda brott och detta utanför domstolens domvärjo, rannsaka om det? Låt oss i det av mig nyss relaterade göteborgsfallet tänka oss, att flickan icke hade stulit i Malmö, men att polisen i Malmö får tag i henne på grund av stölden i Göteborg. Med det uppslag, som motionären har kommit med, är det, såvitt jag förstår, för att undvika stötande konsekvenser absolut nödvändigt att sammankoppla även en annan reform, den nämligen, att domstolen i Skåne skulle ha rättighet att rannsaka angående stölden i Göteborg, ehuru intet annat brott än det i Göteborg blivit begånget. Annars måste ju en tilltalad, för att få den förmånen att slippa resa, ovillkorligen begå ett brott till. En karl t. ex., som i fyllan begått ett misshandelsbrott i Göteborg och sedan reser ned till Malmö, måste för att slippa resa tillbaka till Göteborg ovillkorligen suppa sig full i Malmö och klå någon även där. Jag kan inte finna, att det är lämpligt. Man måste göra dessa reformer samtidigt, ty annars blir det stötande. Det har emellertid icke föreslagits av motionären, och redan på den grund finner jag det betänkligt att beträda den av honom föreslagna vägen.

Vad nu angår det fall, som omtalats, har motionären för sig, att dylika förhållanden äro så vanliga, att man måste göra en lagändring. Det vågar jag bestrida. Som jag redan sagt, har något sådant aldrig förekommit i min praktik, och jag har verkligen inte träffat någon, som upplevat det, förrän jag nu i lagutskottet hörde talas om denna göteborgsflicka. Det förekommer en statistik i lagutskottets utlåtande, som herrarna nog ha sett. Den visar inte ett dugg. *Intet* visar den statistiken! Det kunna herrarna lätt se. Jag skall inte trötta med att närmare gå in på de siffror, som där finnas. I utlåtandet heter det helt blygsamt, att den statistiken kan vara av intresse.

Detta om behovet av lagstiftningen. Nu vill jag också säga, att enligt den svenska rätten har målsägaren en fullt självständig, av allmänna åklagaren oberoende åtalsrätt. Så länge detta förhållande äger bestånd, tror jag icke, att det låter sig göra att utsträcka 1924 års lagstiftning till icke häktade. Det skulle kräva en omläggning av reglerna för åtalsrätten och en omorganisation

av åklagarväsendet, och den saken är långt ifrån så enkel, som det kan synas för en och annan.

Om herrarna läsa motionen, finna ni, att motionären börjat med att påyrka omedelbar lagändring i enlighet med en lagtext, som han lade fram. Men det visade sig snart, att denna lagtext skulle leda in absurdum. Därför vill jag inte klandra honom. Det är inte så lätt att skriva en lagtext. Det går inte att snurra i väg på ett ögonblick med sådant, utan det får nog övervägas. Motionären insåg ju också snart själv, att han växlat in på galet spår. Vid utskottsbehandlingen jämkade han med sig mer och mer, så det vore orätt att klaga på bristande medgörlighet från motionärens sida. Men ej nog med att lagtexten blivit övergiven och yrkandet på omedelbar lagändring släppts, utan herrarna skola nog observera, att i motiveringen till det skrivelseförslag, varom hemställan göres, ägnas en besk kritik åt motionärens uppslag icke blott formellt utan även materiellt. Det visas där, att den väg för frågans lösning, som han tänker sig, är omöjlig. Den går inte. Alltså, ifrån omedelbar lagändring med lagtext till en hemställan om en skrivelse, vars motivering underkänner, både formellt och materiellt, det uppslag, som givits! Sicken en rutsch! Jag får säga, att jag kommer att tänka på sparkling hoch. Det smäl- ler och fräser i början, men det ger sig snart, och den flaska, som nu står fram- för oss — den har all kolsyran gått av. Och den vilja ni likväl skicka till Kungl. Maj:t! Men jag vill inte vara med bland avsändarna.

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

Herr Cederborg: Då motionären på grund av opasslighet är hindrad att närvara här i dag, har jag lovat honom, att jag gent emot det befarade angreppet från vår ärade utskottsordförande skulle försöka att i någon mån föra talan, icke för motionärens förslag i dess ursprungliga skick, men för den hemställan, varom utskottets majoritet har enat sig. Och jag vill då säga, att även om, emot vad jag hoppas, kammaren skulle avslå den hemställan, som utskottet har kommit med, är denna hemställan icke så omotiverad, som herr ordföranden vill göra gällande. Den är tvärtom efter min mening ganska väl motiverad, och det finns nog åtskilligt av jäsningsämne kvar i den brygden. Den kommer med säkerhet igen ett annat år, om det inte går att få saken igenom i år.

Herr Åkerman gjorde sig skyldig till ett misstag, då han sade, att man, när riksdagen vände sig till Kungl. Maj:t med begäran om den lagändring, som tillkom 1924, aldrig talade om andra än häktade. Nej, så var det inte. Den motionär, som lade upp frågan i riksdagen, fäste sig vid huruvida den tilltalade hade erkänt alla brott och vid vissa andra omständigheter, men det ingick icke bland förutsättningarna för den reform, som begärts, vare sig från motionärens eller från lagutskottets sida, att den skulle gälla endast brott av häktade. Talet om att inskränka reformen till brott av häktade kom upp i justitiedepartementet först i det utlåtande, som därifrån avgavs under år 1922, och sedan fick reformen 1924 en sådan begränsning.

Vad som var det olyckliga med denna begränsning var egentligen, att den införde ett irrationellt moment i hela anordningen. Enligt de gamla forumreglerna skulle ett åtal för brott behandlas på olika sätt efter vissa regler, men reglerna hänförde sig alltid till någonting, som icke var underkastat godtycke eller skiftande omdömen, utan som var på förhand givet och klart. Det hänförde sig till brottsens mer eller mindre ringa beskaffenhet, och jurister emellan kunde det aldrig råda tvekan om vad man menade, då man talade om svårare brott eller ringare brott. Bestämmelserna gävo alltså ingen anledning till tveksamhet. En annan sak är det med bestämmelserna angående häktning. Som vi alla veta, föreskriva de, att när vissa brott begåtts, *skall* den tilltalade i häkte tagas. Men sedan finns det vissa andra brott, om vilka det heter, att han *må* i häkte tagas. Det beror då på en prövning, huruvida hans ställande på fri fot

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

kan medföra fara för att han skall förstöra bevisning eller för att han skall avvika eller något dylikt. Det är med ett ord saker, som kunna bli föremål för olika omdömen av olika myndigheter.

Vad medför detta för konsekvenser? Jo, det medför den konsekvensen, att om t. ex. en åklagare i Stockholm tager en tjuvliga eller en tjuv, som begått ett antal tjuvnadsbrott på olika ställen i landet, kan det hända, att han lämnar honom på fri fot, medan samtidigt en tjuv, som begått ungefär liknande brott ute i Haga, häktas av vederbörande åklagare. Det blir med andra ord ingen reda i det, utan det blir helt och hållet beroende på de olika omdömena, huruvida en häktning bör äga rum eller icke. Detta var kanske mindre farligt, innan vi fingo till stånd den sista framställningen till myndigheterna i riket — en mycket befogad framställning för övrigt — att iakttaga så stor varsamhet som möjligt i fråga om häktning. Den har onekligen gjort verkan. Jag tror, att utskottets ordförande överdrev litet, då han sade, att statistiken i utskottets betänkande ingenting visar. Den visar dock en ganska stadig och jämn nedgång i antalet häktningar, sedan nämnda cirkulärskrivelse utgick till vederbörande myndigheter. Men därav följer återigen, att de fördelar, som 1924 års lag avsåg att medföra — koncentration i förfarandet och allt vad som därtill hör, undvikande av onödigt lidande, av tidsspillan och av onödiga kostnader — komma att vinnas i ringare omfattning än vad förut varit fallet.

Nu säger herr Åkerman, att det inte är säkert, att man har så stora olägenheter av dessa transporter, när det gäller en icke häktad, och han åberopar sin egen erfarenhet i det hänseendet. Ja, jag kan gärna medgiva, att man inte hör så mycket talas om det. Men går man saken närmare in på livet och tänker sig in i, hur det går till, skall man finna, att det uppstår precis samma företeelser även i de fall, då en tilltalad lämnas på fri fot, såvida han nämligen har på olika ställen begått brott, och det är gunås något som ofta förekommer, att en på fri fot lämnad person har gjort. I sådant fall blir förfarandet, att det tages ut stämning till de olika underrätter, inom vilkas domvärjo han gjort sig skyldig till brott. Detta föranleder understundom, det veta vi alla, ganska otrevliga dröjsmål, därför att det kan vara tvekan om var brottet är begånget, en tvekan, som man i viss mån kommer ifrån genom den koncentration av förfarandet, som år 1924 beslöts. Då skall han inställa sig inför dessa underrätter. Man kan ju säga, att man behöver icke tycka synd om karlen, ty han har förbrutit sig och får väl försöka svara. Men han har i de flesta fall mycket klen ekonomi och kommer därför icke första gången. Det kan mycket ofta inträffa. Han blir då dömd till böter, som han skall avtjäna, och det blir således en kostnad för det allmänna. Han blir kanske dömd till böter på nytt. Sedan inträffar förr eller senare, att rätten föreskriver hämtning under bevakning, och då blir det också en kostnad för det allmänna. Samtidigt är givetvis fallet, att det i fråga om tidsspillan för domstolen och med skriftväxling och dylikt för åklagaremyndigheterna blir precis samma olägenheter som de, vilka beträffande häktade föranledde reformen av år 1924. Lidandet för brottslingen själv blir också ungefär detsamma, åtminstone så snart det är fråga om att han skall avtjäna frihetsstraff, därför att han icke kan inställas på vederbörande ort annat än under allmän bevakning. Om det icke har så mycket kommit till synes, att olägenheterna i själva verket äro lika stora i det senare fallet som då det gäller häktade, skall detta enligt min mening endast kunna förklaras på ett sätt, och det är, att vederbörande myndigheter och kanske även målsägaren draga sig för det besvär, som denna procedur åsamkar, och låta bli att åtala. Alldeles säkert är, att före utfärdandet av 1924 års förordning hände det i många fall, att när en tilltalad, som häktats på en plats, befanns skyldig till mindre förseelser på andra ställen, blundade man, därför att man icke var angelägen om att få hela proceduren över sig med allt det besvär, som åtföljer ett slutdömande o. s. v.

Jag misstänker, att beträffande sådan brottsling på fri fot så, när man finner att han blivit instämd på en ort, låter man hellre med saken på övriga orter anstå för att inte riskera en kedjerannsaking med allt dess besvär. Men huruvida en sådan anordning i längden är tillfredsställande för rättskänslan och för upprätthållandet av rättsordningen, vill jag lämna därhän.

Nu har utskottet kommit till ett annat slut än motionen från början innehöll, och som herr Åkerman framhöll, har motionären mycket välvilligt gått med på den saken. Emellertid kan jag icke finna det omdöme befogat, som herr Åkerman fällde, att utskottet skulle i sin motivering hava underkänt allt vad motionären kommit med. Men vi hava sagt oss, att ingen människa är felfri, och att det kan hända även en president, att han icke alltid ögonblickligen hittar på det rätta ordet eller uppslaget. Han har funderat på att man skulle rätta det efter de brott, som höra under allmänt åtal. Det kan hända, att det kan vara skäl i att i stället göra frågan beroende på, huruvida allmänna åklagaren uppträder i målet. Även andra saker kunna tänkas, men framför allt den kombinationen, att man samtidigt behöver utreda en fråga, som ingalunda är alldeles klar, nämligen om och i vad mån det numera finns större skäl än tidigare att medgiva vittnesförhör vid en annan domstol åtminstone i vissa grupper av brottmål. Det finns nämligen numera så pass goda tekniska hjälpmedel av olika slag som förr voro okända, att en dylik åtgärd icke torde behöva möta samma betänkligheter som tidigare.

Det har sagts mig, att det skulle bland åtskilliga av kamraterna här i kamraren göra sig gällande ett tal emot bifall till utskottets hemställan, som går därpå ut, att, om man utsträckte detta koncentrerade förfarande även till mål, där de tilltalade äro på fri fot, skulle det medföra så stora olägenheter för de tilltalade, så till vida nämligen att de därigenom skulle i viss betydande mån avskäras från möjligheten att åberopa vittnen, vilken rättighet de skulle hava sig tillerkänd, när de fore ifrån domstol till domstol. Man har sagt, att i mål angående häktade blir det en helt annan sak, därför att där tillerkännas vittnena ersättning av allmänna medel. Detta resonemang måtte emellertid bero på ett missförstånd. Man får nämligen komma ihåg, att reglerna för ersättning till vittnen i brottmål äro desamma vare sig vederbörande är häktad eller inte, så snart en person står under allmänt åtal. Regeln är, att ersättning av allmänna medel kan tillerkännas ett vittne, som åklagare åberopar, eller, vilket mycket sällan händer, ett vittne, som rätten utan vidare inkallar. Men till de vittnen, som den tilltalade åberopar för sitt friande, får han själv betala ersättning, och detta gäller vare sig han är häktad eller ej.

Skulle det nu på något sätt visa sig, att man hade anledning att befara så stora olägenheter av denna sak vid en eventuell koncentration av rannsakningsförfarandet, borde de olägenheterna snarare visa sig ännu betänkligare, då det gäller häktade eller sådana som riskera ett strängare straff. Då borde man emellertid föranledas till att börja fundera på om icke 1924 års reform borde ur den synpunkten tagas tillbaka, eller huruvida icke lagen om ersättning till vittnen i brottmål borde ändras. Det har emellertid icke försports, att under tiden från 1924 visats något exempel på att de tilltalade personer, som blivit underkastade ett sådant här koncentrerat förfarande, därigenom blivit avskurna från rimliga möjligheter att genom vittnen skydda sina intressen.

Vad här gäller är enligt min mening endast att få bort det irrationella moment, som en på subjektivt omdöme beroende häktningsåtgärd varit. Man skulle förstå motståndet, om det gällde att gå på en direkt lagändring. Men vi hava ansett, att det finnes små möjligheter att under en skyndsam utskottsbehandling få utrett detta. Det rätta vore då få utreda frågan något bättre och, då den onekligen är av en viss och ingalunda så ringa betydelse, avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Förta.)

På grund av vad jag anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Öhman**: Såsom det förnämsta skälet för en utvidgning av 1924 års lag till att gälla också för tilltalade, som icke äro häktade, har i motionen påpekats, att efter tillkomsten av denna lag, som trädde i kraft den 1 september 1924, strävanden gjort sig gällande att undvika häktning, då sådan icke varit alldeles nödvändig. Ja, att vederbörande under de sista åren börjat visa en viss återhållsamhet i fråga om häktning är nog riktigt, och detta har enligt mitt förmenande sin egentliga grund i tillkomsten av en särskild författning, en kungl. kungörelse av den 23 oktober 1925, som i detta sammanhang också åberopas i utskottets utlåtande. Vad det cirkulär beträffar, som den siste ärade talaren omnämnde, har jag mig icke något vidare bekant om detsamma; i varje fall har det antagligen tillkommit efter det 1924 års lag utfärdades, vilket är huvudsaken för mig i detta sammanhang. Enligt kungörelsen av oktober 1925 har det ålagts åklagare eller polismyndighet, som beslutit om häktning, att insända vissa uppgifter till länsstyrelsen, bland annat en uppgift om skälet för häktningen. Denna författning har nu varit gällande allenast omkring 3 år, och statistik för bedömande av dess verkningar föreligger endast för två år. Men jag vill fråga: äro icke två år en väl knapp tid för att man skall kunna draga några säkra slutsatser härvidlag? Men alldeles bortsett från knappheten i den statistik som finnes, kan man säga, att det överhuvud taget icke föreligger någon utredning alls rörande behovet av den ifrågasatta lagändringen. Ty det är väl att märka, att den statistik, som lämnas av utskottet, icke ger någon som helst ledning för bedömandet av frågan, i vilken omfattning det inträffat en ökning av de fall, då på fri fot varande personer lagförts för brott, begångna inom skilda domkretsar, och det är på detta som det här kommer an. Efter att hava påpekat denna nedgång i häktningen säger utskottet: »Huruvida nedgången i häktningsfrekvensen jämväl avsett sådana personer, som begått brott inom flera underrätters domkretsar, låter sig naturligen icke med någon säkerhet bedöma, men det kan antagas, att så i viss mån är förhållandet.» Detta är reserverat och försiktigt sagt, men det är i alla fall detta obestämda uttalande, som utgjort det avgörande skälet för utskottets förslag. Det framgår klart och tydligt av utskottets utlåtande.

För min del har jag den bestämda uppfattningen, att de fall, då på fri fot varande personer behöva förvisas från en domstol till en annan för fortsatt rannsaking, alltid varit sällsynta, ja, synnerligen sällsynta, och att så kommer att förbliva också i fortsättningen, även om den obetydliga nedgången i häktningsfrekvensen skulle bli bestående. Under min långa domarbana har jag endast haft att göra med ett enda sådant fall, och det var just det fall, för vilket utskottets ärade ordförande nyss redogjorde. Det var fråga om ett hembiträde, som stulit ett större penningbelopp från sin matmoder i göteborgstrakten och därefter begått tillgrepp i Svedala. Hon blev förvisad just från herr Schlyters dåvarande domsaga till min, där brotten avdömdes. I den förra domsagan rannsakades hon och förklarades saker för det brott, som hon begått där, och Oxie och Skytts domsaga bestämde sedan straff i ett sammanhang för det hela. Jag har frågat flera kolleger och fått till svar, att de icke kände till ett enda fall, då förvisning av på fri fot varande person förekommit. Liknande upplysningar meddelades i lagutskottet av tjänstemännen där, som för ändamålet hört sig för hos åklagarna i Stockholms rådhusrätt och i den stora Södra Roslags domsaga. Jag yttrade nyss, att säkerligen även i framtiden de fall komma att bli synnerligen sällsynta, då en person på fri

fot bleve hänvisad från en domstol till en annan. Till belysning härav ber jag få påpeka följande.

Om vi tänka oss, att en person begått brott i ett flertal skilda domkretsar, således brott i någon större skala, äro naturligtvis förhållandena i regel också sådana, att den personen blir häktad nu liksom förut, och sedan häktning ägt rum, reda vi oss med 1924 års lag. Då det gäller personer, som begått brott i större skala, kommer det således endast mycket sällan att uppstå sådana komplikationer, som den siste ärade talaren befarade. Man behöver överhuvud taget hava bra litet bekymmer för kedjerannsakingar, då det gäller på fri fot varande personer. Är det åter fråga om en person, som begått brott i liten skala, t. ex. endast i ett par domkretsar och kan utan att häktas bli fast för ett av dem och rannsakas därför, så kan det lätt hända, att en förvisning uteblir av den enkla anledningen, att man icke känner till det andra brottet. Detta hänger tillsammans med att när en person icke är häktad, är den förberedande polisundersökningen ofta mindre ingående och mera summarisk, än då det gäller en häktad. Man får icke reda på att han begått brott även på ett annat ställe. Den tilltalade tiger naturligtvis ofta härvidlag. Även om den ifrågasatta lagändringen komme till stånd, skulle den icke kunna komma till tillämpning i sådana fall, som de nyss antydde.

Jag vill med det sagda hava påpekat, att det icke föreligger något behov av den ifrågasatta lagändringen och att den, om den kommer till stånd, blir av synnerligen ringa praktisk betydelse.

I utskottets utlåtande förekommer ett uttalande, som ger mig anledning att säga några ord. Utskottet säger så här, och den siste ärade talaren var inne på samma tankegång: »I själva verket torde det ur principiell synpunkt vara mindre riktigt att låta reglerna om forum i brottmål bero av att den tilltalade är i målet häktad.» Men lagändringen av år 1924 förestavades ju icke alls av några principiella skäl, utan uteslutande av lämplighetshänsyn. Man fann, att den dåvarande ordningen för rannsakingar med häktade, som begått brott i flera domkretsar, var behäftad med mycket svåra olägenheter. Man stötte sig på de omtalade långa och tidsödande fängstransporterna med därav föranledda kostnader för det allmänna, och man framhöll, att genom den långa häktningstiden den tilltalade ofta bereddes onödigt lidande. Man åberopade vidare, att för dessa rannsakingar behövdes extra sammanträden eller urtima ting, vilket också förorsakade statsverket kostnader. Jag vill påpeka, att de urtima tingen kräva en ej så liten apparat. De försiggå i regel på fängelserna. För ändamålet måste en nämnd av åtta personer dragas från sitt arbete, och till dem skall reseersättning utgå. Men beträffande icke häktade tilltalade föreligga, det vågar jag gentemot den siste talaren påstå, inga sådana olägenheter. Där förekomma inga urtima ting, utan den tilltalade rannsakas vid ett ordinarie ting. År 1924 höjdes icke en enda röst för att den då antagna lagen skulle utsträckas att gälla även icke häktade, och departementschefen sade bestämt ifrån, att det icke förelåg något behov av en sådan utsträckning. Men vad har nu sedan år 1924 inträffat, som kan påkalla en ändring i den då antagna lagen? Jo, det har inträtt en viss relativt obetydlig nedgång i häktningsfrekvensen, beroende på en författning, som existerat endast i tre år och beträffande vilken statistik föreligger endast för två år. Men man vet ej med säkerhet om denna nedgång blir bestående och man vet ej alls i vad mån den berör den kategori tilltalade, varom här är fråga. Jag vill då fråga: kan det vara rimligt, att man under sådana förhållanden ifrågasätter en ändring av en lag, som bestått endast i fyra år, och därtill en lag, som berör en av de viktigare punkterna på processväsendets område? För min del står det klart, att man bör söka undvika täta lagändringar, åtminstone när det gäller lagar på ifråga-

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

varande område och detta i främsta rummet av det skälet, att det kan befaras, att en sådan oro i lagstiftningsarbetet kommer att lända till men för domstolarnas verksamhet, för rättsskipningen i landet.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr Mellén: Herr talman! I denna sena timma vill jag inskränka mig till att betyga, att jag under min rätt långa domarverksamhet — jag har varit häradshövding sedan år 1911 — icke mött ett enda fall, där det varit önskvärt, att 10 kap. 21 § rättegångsbalken haft den lydelse, som motionären föreslagit. Jag har frågat många ämbetsbröder, och de hava samma erfarenhet i saken. Vi hava här i kammaren i kväll icke hört mer än ett enda fall omtalas, i vilket det varit lämpligt, att domstol i fråga om icke häktad kunnat rannsaka jämväl angående sådant brott, som begåtts utom dess domvärjo. Då frågar jag: är det skäl att för ett enda fall — även om det inträffat i denna märkvärdiga Askims domsaga — vidtaga åtgärder för lagändring och rubba våra gamla regler om forum. Det föreligger, såsom den föregående ärade tälaren yttrade, intet behov av lagändring, och den nya lagen skulle ytterst sällan vinna tillämpning. Men den påyrkade ändringen skulle, såsom reservanterna anført, medföra en del kostnader, besvär och olägenheter såväl för det allmänna som för målsägare och vittnen. Bland reservanterna återfinnas tre nämn å äldre erfarna domare. De torde vara kompetenta bedöma motionen och dess värde. Jag är, herr talman, ense med reservanterna.

Herr Klefbeck: Herr talman! Ordföranden i lagutskottet redogjorde mycket ingående för de motiv som förelågo för lagändringen 1924. Han påvisade då de mycket stora olägenheter, som förut förekommit men som borttagits genom denna lagändring. Från alla håll, såvitt jag vet, har sedan kommit idel erkännanden av den då genomförda lagens goda verkningar. Nu är det frågan om att vi skulle gå ett litet steg längre på samma linje som vi började 1924. Emot det steg, som då togs, restes, om herrarna läsa protokollen från den tiden, ett mycket starkt motstånd, ungefär i samma väg som vi hört i dag emot den nu föreslagna utvidgningen.

Det har särskilt gentemot detta förslag invänts, att förra gången var det inte fråga om andra än häktade. Jag vill då bara säga, att det är väl något ganska vanligt, när man vill genomföra en reform, som möter från de sakkunnigas sida ett mycket starkt motstånd, att man då begränsar sig till det som man har hopp om att få igenom; men när det sedan visar sig, att den reform som gjordes var välgörande, så är det ju i sin ordning, att man försöker gå vidare för att få densamma såvitt möjligt fullständig. Det är ett rent principiellt krav, som så kommer fram, och det hjälper inte, som jag tror herr Ohman sade, att när frågan fördes fram 1924 det icke var tal om någonting principiellt. Ty det principiella har just nu fått en helt annan betydelse, ty nu står vi inför den frågan: om en person begått flera brott av den natur att han blir häktad, då kommer han i åtnjutande av de förmåner, som 1924 års lag bjuder, men har han icke blivit häktad för brotten, då står han utanför. Och detta, om han blir häktad eller icke häktad, blir i många fall beroende på den ena eller andra domstolens omprövning. Man kan icke säga, att detta är ett principiellt klart förhållande. Det är ju, förefaller det mig, oriktigt att låta reglerna om forum bero på den omständigheten, om en person är häktad eller icke häktad. Olägenheterna av ett förvisande från domstol till domstol bli väl un-

gefar desamma, om han icke är häktad, som de voro förut i fall, då han var häktad, och fördelarna av koncentrationen i rannsakingen bli väl också desamma, om den tilltalade är häktad eller icke. Detta är det rent principiella.

Sedan skulle jag vilja få vända mig emot ett par punkter i reservationen, särskilt som desamma här gång på gång i debatten ha återkommit. Man har därvid framför allt bestritt behovet av denna utvidgning av 1924 års lag; och den föregående ärade talaren sade, att det har endast påvisats ett enda fall, där utvidgningen hade kunnat tillämpas. Motionären har dock i utskottet anfört, att inom hans praktik enbart under hösten förra året hade inträffat tre fall, och av dessa tre fall var det mest tråkiga det där som ordföranden redogjorde för. Men jag kan också säga, att jag har hört från en annan mångårig domare, att sådana fall upprepade gånger förekommit i hans praktik.

Det är även en annan sak, som hör tillsammans med detta, och det är, att om en person, som icke är häktad, skall skickas omkring ifrån den ena domstolen till den andra, så får han själv stå för de resekostnader, som ett sådant förfarande för med sig, under det att den häktade, såvitt jag vet, får resa på allmän bekostnad. Och man kan väl i allmänhet förutsätta, att den som icke är häktad och som sålunda får själv bära de ekonomiska konsekvenserna av förvisandet, väl är mindre brottslig än den som är häktad, men denne kommer lindrigare undan. Ja, han kan kanske vara till den grad mindre brottslig, att han, när det sedan kommer till slutlig dom, endast får s. k. villkorlig dom.

Så har det talats om att utskottets statistik om den nedgående häktningsfrekvensen icke skulle ha någonting alls att vittna i denna sak. Men jag undrar ändå, om man verkligen på allvar vågar påstå detta. Såvitt jag känner är det tjuvnadsbrott, som utgöra huvudparten av de fall, där ett förvisande enligt 10: 21 kan förekomma. Men jag vill vädja till herrar domare, om det icke är just i dessa lindrigare tjuvnadsfall, som denna nya förordning om att man skall iakttaga varsamhet i fråga om häktning ägt sin största tillämpning, så att det är just här som utvidgningen av 1924 års lag vore synnerligen påkallad.

Sedan vill jag påpeka en sak till i fråga om både reservationen och reservanternas talesmän här, och det är deras tal om att detta, som föreslås, skulle vara en så vittgående ändring. I förbigående sagt tycker jag att det rimmar sig dåligt med vad de säga i början om att det icke yppat sig något praktiskt behov av lagändringen. Men jag undrar ändå, om det verkligen kan sägas, att det är en så vittgående förändring, och om inte det påståendet beror på ett visst missförstånd. När t. ex. den sista ärade talaren nämnde, att denna utvidgning, som vi här föreslagit, skulle i många fall medföra avsevärda besvär och kostnader för vittnen och målsägande och stundom leda till godtagande av mindre tillförlitlig utredning o. s. v., då undrar jag om icke detta är ett missförstånd. Ty i den nu gällande lagen står föreskrivet, att domaren skall pröva när handläggningen i målet kan ske på en gång. Och det får endast förekomma, när det kan ske utan men för utredningens fullständighet och det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter synes lämpligt. Alltså, om det skulle vara ett sådant fall, som den sista ärade talaren antydde, där det föreslagna förfarandet skulle medföra en massa kostnader, då kan detsamma aldrig komma till användning, ty själva förutsättningen för detsamma saknas. Finner alltså domaren, att avsevärda besvär eller avsevärda kostnader skulle uppkomma, då måste han, såvitt jag begriper, förvisa personen till nytt forum.

Jag kanske också skulle få säga ett ord om herr ordförandens stränga kritik av motionens lagtext, som varken formellt eller reellt hölle måttet. Den kritiken är ju numera icke aktuell, ty vi ha inom utskottet gått ifrån den föreslagna lagtexten och enat oss om att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till sådan ändring av 1924 års lag, att den skulle erhålla en något utvid-

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

gad tillämpning. Vi ville, att det skulle ges möjlighet åt en domare att, om det vid prövning befunnes, att utredningen i målet var fullständig och att det med hänsyn till kostnader och andra omständigheter var lämpligt, då erhålla rätt att upptaga hela målet till avgörande, utan hinder av att den tilltalade icke var häktad. Jag tycker för min del, att detta är en mycket rimlig begäran, och jag vill därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Ekman**: Herr talman! Jag måste också betyga, att jag under min långa domareverksamhet, som ju till största delen ägt rum vid hovrätt, där så många brottmål passera, aldrig observerat något mål, där det skulle ha varit önskvärt, att man hade haft en sådan lag, som här föreslås. Jag tror, att det finns rakt intet behov av en sådan lagstiftning.

Herr Klefbeck yttrade om dem, som icke bli häktade, att det är synd att de på egen bekostnad skola släpas land och rike omkring för att rannsakas. Men detta är en fantasi; ty personer, som begå brott överallt, äro i regel sådana som häktas, och vi hörde ju också, beträffande det enda exempel, som här är åberopat, att lagutskottets ordförande var mycket förundrad över att vederbörande icke blivit häktad. Jag tror därför, att reformen har rakt ingen praktisk betydelse.

Men det skulle vara mycket illa, anser jag, om vi skulle gå in för denna reform, av följande orsak. Den avvikelse från gällande principer beträffande forum i brottmål, som skedde 1924, berodde på rent *praktiska* skäl; men ifall man nu skulle utsträcka den avvikelser till att gälla personer, som icke äro häktade, skulle det vara att *principiellt* bryta mot gällande regel om forum i brottmål. Men jag vill påpeka, att det är av synnerlig vikt, att man upprätthåller den regeln, åtminstone med det rättgångsförfarande och polisväsende vi ha. Den förnämsta orsaken till att brott skola rannsakas, där de äro begångna, är, att utredningen där har all utsikt att bli fullständigare och riktigare, än om utredningen skulle ske på annat ställe. Det är således icke minst i den *tilltalades* intresse, som denna regel måste upprätthållas.

Herr Cederborg nämnde, att den häktade och den icke häktade i fråga om anskaffande av bevisning äro jämställda. Ja, men faktiskt är det inte så, därför att när en person är häktad, anse sig åklagaren och domstolen vara skyldiga att styra om, att den vittnesbevisning, som han önskar åberopa, också blir förebragt, och när då åklagaren inkallar de vittnen, som av den häktade begäres, eller domstolen förordnar om deras inkallande, då få vittnena inställas på det allmännas bekostnad. Däremot, när en person icke är häktad, är det han själv, som måste ombesörja inkallandet av vittnena, och han själv skall betala dem. Om vi nu tänka oss ett sådant fall som att en person nere i södra Sverige, t. ex. Skåne, åtalas för brott, och det blir upplyst, att han begått ett brott uppe i Jämtland och han blir tilltalad av åklagaren i Skåne för båda brotten, då har ju åklagaren i fråga om det brott, som begåtts i Norrland, alla triumf på hand. Han kan inkalla därifrån alla vittnen han vill, och de betalas av staten, men den tilltalade, som icke är häktad, får själv sörja för inkallandet av de vittnen, han vill åberopa. Det ställer sig betydligt svårare. Dessutom är det stadgat, att för en häktad alltid förordnas juridiskt bildat biträde, som hjälper honom i rättegången, men den, som icke är häktad, har icke denna rättighet, om han icke är så fattig, att han får fri rättegång.

Herr Klefbeck invände, att förslaget innehåller, om domaren finner utredningens fullständighet kräva, att målet visas ifrån domstolen till den domstol, inom vars domvärjo brottet begåtts, skall detta ske. Ja, men när åklagaren förebringar en bevisning, som ser ganska klar och tillförlitlig ut, och den tilltalade icke har något biträde, som kan kritisera denna bevisning, stannar det

säkerligen vid att han dömes på den utredning, åklagaren förebragt. Bäst är, att ransakningen sker vid domstol å ort, där brottet är begånget. Det är, bland annat, en erfarenhet man gjort, att då utredning sker på platsen för brottet, dyka upp vittnen och komma omständigheter i dagen, som man inte hade någon aning om. Personer, som bevittna den undersökning, som sker, anmäla sig själva, eller någon kommer och säger, att den och den har reda på saken, och så kommer vittnena fram. Ett sådant uppdykande av vittnen eller andra bevis är ganska osannolikt, om ransakningen skall ske på något ställe, långt borta från det, där brottet begicks. Jag tror därför, att det även från den tilltalades egen synpunkt är ganska viktigt, att man uppehåller principen, att brott skola rannsakas, där de äro begångna, och att det är ganska farligt att avvika från den principen. Man vet icke vilka vägar utvecklingen kan taga, och då det icke är det ringaste behov av att avvika härifrån, tycker jag, att riksdagen icke bör gå in för att bryta en princip, som är så viktig som den nu gällande principen om forum i brottmål.

Ang.
forum i vissa
brottmål.
(Forts.)

Herr Klefbeck: Jag vill bara säga, herr talman, att den principen, för vars brytande herr Ekman varnade, bröts redan 1924.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den av herr Åkerman m. fl. vid utlåtandet afgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Klefbeck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 och bifaller den av herr Åkerman m. fl. vid utlåtandet afgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt *Förelag till lag angående* motion med förslag till lag om fylleri m. m. *fylleri m. m.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 105, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr Schlyter hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga i motionen förordade förslag till dels lag angående fylleri m. m., dels ock förordning om ändrad lydelse av §§ 15 och 41 i förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon.

Förslag till lag
angående
fylleri m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag tror, att det är en rätt viktig sak, att vi snarast möjligt få bestämmelser, som bättre än de nu gällande trygga medborgarna för den risk till liv och lem, som motorförarens spritbruk medför, en risk, som ju på de senare åren betydligt ökat undan för undan, i samma mån som automobilismen utvecklat sig. Det är därför ledsamt att se, att utskottet icke har ansett sig kunna tillstyrka det förslag, som framlägges i motionen och som ju är ungefär identiskt med det, som vid förra årets riksdag kom fram i form av en kungl. proposition och som bifölls av andra kammaren men avlogs av den första med en rätt ringa majoritet.

Det skäl, som utskottet anför för sin hållning, är, att det för närvarande pågår en undersökning om möjligheten att införa effektivare bestämmelser än dem, som här äro föreslagna, och innan denna undersökning bragts till slut, säger utskottet och klarhet vunnits, om bestämmelser av effektivare art kunna meddelas, så är det icke lämpligt, att riksdagen tager ställning särskilt till en sådan bestämmelse som den i § 2 föreslagna.

Jag vet inte riktigt vad utskottet avser med den undersökning, som skulle bringas till slut och genom vilken klarhet skulle vinnas, men för den händelse utskottet därmed hänsyftar på de i dess utlåtande refererade fysiologiskt-kemiska undersökningarna angående möjligheten att genom undersökning av blod eller urin eller lungluft eller på andra sätt komma fram till metoder, som kunna ha sådan praktisk betydelse, att de kunna läggas till grund för lagbestämmelser, skulle jag för min del vilja påpeka, att jag tror inte det är klokt att ställa saken på den bogen, att man skulle invänta resultatet av dessa vetenskapliga undersökningar. Ty med vetenskapliga undersökningar är det ju på det sättet, att man aldrig på förhand kan veta, när de kunna leda till några andra resultat än dem man redan har, och att man icke heller kan veta, vad det kan bli för resultat, som de leda till. Men det är ju möjligt, att jag misstar mig och att det icke är särskilt på dessa vetenskapliga undersökningar, som utskottet syftar med sitt uttryck här.

Vad angår frågans läge, är det ju tydligt, att det icke finns någon tanke på att här skulle kunna vinnas majoritet för motionärens förslag, och då motionären själv i utskottet icke har reserverat sig utan av någon anledning, som jag icke känner, tycks finna sig i det resultat, som utskottet kommit till, gör jag, herr talman, icke något yrkande.

Herr Bergman: Jag ämnar i denna framskridna timme och i sakens nuvarande läge icke besvara kammaren med något längre anförande och ämnar icke heller göra något annat yrkande, än om bifall till utskottets hemställan, men jag ber att få säga ett ord till motivering av min ställning i frågan.

Jag har, uppriktigt sagt, inte någon särskild förkärlek för en »lag om fylleri». Så lyder ju bokstavligen rubriken över motionen. Jag skulle tycka bättre om en »lag mot fylleri». Nu må herrarna inte tro, att detta är avsett att vara vare sig en kvickhet eller en dumhet, utan jag har verkligen en allvarlig och, som jag skulle tro, förnuftig mening med yttrandet.

Det är här fråga om en lag, som innebär visst, skärpt straffhot mot fyllerister. Jag tror icke mycket på effekten av dylika lagar överhuvud taget. De människor, som de äro riktade mot, reflektera säkerligen i allmänhet föga på det straffhot som vilar över dem, när det är fråga om sådana av driftimpulser härrörande handlingar som att berusa sig. De flesta torde väl tänka, när de börja sin förtäring av alkohol, att de icke skola komma i det tillståndet, att de

kunna rubriceras som fyllerister. Dit komma de ändå så småningom på grund av fysiologiska och psykologiska förhållanden, som alla känna. Jag anser, att det är viktigare att åstadkomma lagar, som *förebygga fylleri*, och det är detta jag menar med »lagar *mot* fylleri», alltså lagar, som försvåra uppkomsten av fylleri genom att avlägsna tillfällena därtill. Jag har nämligen samma uppfattning, som ett amerikanskt slagord uttrycker så: »det är mera praktiskt att taga bort krogen från människorna än taga människorna från krogen», om den sistnämnda alltså får existera.

*Förslag till lag
angående
fylleri m. m.
(Forts.)*

Det var vad jag ville säga i allmänhet om saken. Men för övrigt medger jag givetvis, att man måste ha även en strafflag mot fylleri, och jag är även villig att medge, att den i motionen föreslagna är något bättre än den nuvarande. Men den kunde vara ändå bättre, särskilt på den punkt, som här av utskottet betecknats som den viktigaste, nämligen där det gäller personer, som ha sådana befattningar, att genom deras spritbruk fara uppstår för andra människors liv och hälsa. I detta avseende borde lagen vara bättre och mera skärpt än som här föreslagits, vilket riksdagens nykterhetsgrupp enhälligt påyrkat i en annan motion vid denna riksdag.

Med hänsyn till vad utskottet i avseende därpå nu erinrar, nämligen att det pågår en utredning om denna sak, en utredning, som jag hoppas skall resultera i ännu bättre bestämmelser än de här föreslagna, finner jag ett särskilt skäl att för närvarande ansluta mig till utskottets mening, till vilken även motionären själv befinnes hava övergått.

Jag ber sålunda att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till ett mera effektivt upprätthållande av skyldigheten att inom viss tid söka lagfart å fång till fast egendom.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under aftonsammanträdet avlämnade proposition nr 168.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 254, av herr *Olsson, Oscar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till folkskoleseminarierna; och

nr 255, av herr *Björck* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärd för främjande av sparsamhet bland skolungdomen.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.59 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 8 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Johansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 169, angående ytterligare statsunderstöd till Hidinge-Spångakärrens torrlägningsföretag;

nr 170, angående återbetalande av viss del av deposition till säkerhet för fullgörande av stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Älméboda till Ingelstad; samt

nr 171, angående viss ändring av bestämmelserna rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande.

Justerades protokollen för den 2 och den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 7 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna under budgetåret 1929/1930 under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 49, till Konungen i anledning av väckt motion om utredning angående ändrade bestämmelser för tillsynen över sparbanker.

Herr talmanen yttrade, att han efter överenskommelse med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 13 innevarande månad, företaga val av

dels ledamöter och suppleanter i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas,

dels valmän och suppleanter för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård.

Detta förslag antogs.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 24—26 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 2, 19 och 20.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 169 och 171 till jordbruksutskottet samt nr 170 till statsutskottet.

Herr *Westman* väckte en motion, nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen.

Motionen hänvisades till bankoutskottet.

Herr *Westman* avlämnade en av honom och herr *Larsson, Johan August*, undertecknad motion, nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.38 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
